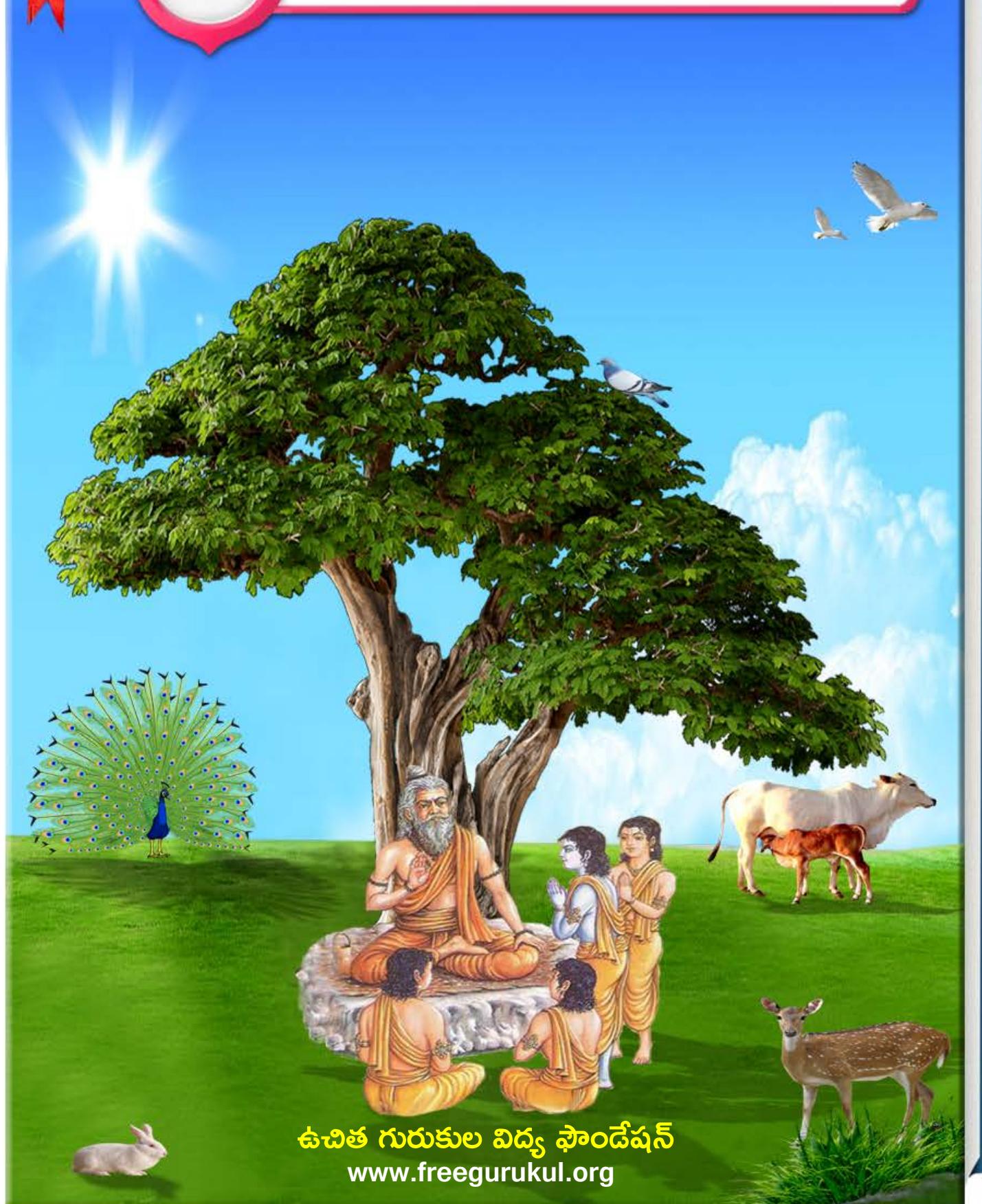

ఉప వేదాలు

మనోధర్తు సంగీతం

ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేష్టన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభం

గురు దిక్షితాముహ్రి

గురు వెన్కటేశ్వర ముహ్రి

గురు శుక ముహ్రి

గురు నారద ముహ్రి

గురు వాస్తవికీ ముహ్రి

గురు కృప

శంకరాచార్య మధ్యమం

గురు దివిదాస్

గురు కశ్చేర్ దాస్

గురు శైలశ్రీ మహా ప్రథము

గురు నాన్క్

గురు రామచేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మండ్ర స్వామి

యోగి మేమన

అస్క్రూదాచార్య పర్యంతాం

గురు శ్రీశింగ స్వామి

గురు లాహారి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస

అమృతార్ధా దేవి

గురు విదేశసందర్

గురు సాయయుగ్

గురు అరవిందీ

గురు రమణ మహ్రి

గురు యోగానంద

గురు శ్రుతివేదాంత ప్రథమాద

గురు మాచయాశ స్వామి

గురు విద్యాపూర్కాశసందగిరి

గురు రంద్రశేఖర పరమాచార్య

పందే గురుపరంపరాం..

“ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేషన్” ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో బాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ (డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకలించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియజేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో బాగంగా ఈ పొందేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్కరణ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు ప్రాసినట్టయితే లేక సేకరిస్తే మాకు తెలియజేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిజేయటకు, భాగస్వామ్యం ఆగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రభించగలరు.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, బిగుమతి(డోస్టోప్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in>
- 2) ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
- 3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) మొబైల్ అప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తిజ్ఞానం, ధర్మ ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలోని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైట్ అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకోన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org

Mobile App: Free Gurukul

email: support@freegurukul.org

Facebook: www.facebook.com/freegurukul Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

“మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేబి ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందలికి అందించబడాలి “

ఉచిత గురుకుల విద్య పొందేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పొద సమర్పణమన్న

ಭಾರತ ಪ್ರಭುತ್ವಪು ವೆಬ್ ಸೈಟ್ - ಡಿಸಿಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಅಫ್ ಇಂಡಿಯಾ

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books

Title: Ramayanam

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language: Telugu

Scanning Centre: Any Centre

Clear Search

Presentations and Report

Statistics Report

Status Report

Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLIMIRROR at IICAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI Now!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritIIT TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnna University NEW!

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వవేకానంద

“దూసాలలోతల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శేషమైంది! దాని తరువాతిది లోకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అనుదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ పూడ్చలలో నిలిచి బోకూడదు. లోకమంతబీనీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. స్వాందవ వేదాంతం ఎన్నదూ ఈ దేశం దాచి బోలేదని చెప్పేవారు, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్లిన సన్మాసిని నేనే అని చెప్పేవారు, తమ జ్ఞాతివరిత నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచేతుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొఱధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు, అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జిపించి, లోకిక జ్ఞానాన్ని సంఘనిర్మాజ విజ్ఞానాన్ని విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు, కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజు పుష్టుల రాసుల్ని వికసించజేసే మంచులాగా నిశ్చట్టంగా ఇరగవలని ఉంది. భారతదేశం నిరాచంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమాత్మిక ధర్మాలను బోధించదానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికి భారతదేశంలో కొన్ని సంస్కలను నెలకొల్చాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్టులు, జవసంపన్ములు, బుఱువర్తనలు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇవ్వారక్తి తక్కిన శక్తులన్నీటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్కార భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లోంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్టం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోనీ మహాస్వత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికి కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తాంది. అనేక శతాబ్దాలూగా ప్రజలకు క్షద్రసిద్ధాంతాలు నేర్చడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయట్టాంతులై, పతుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్నానరూపులమనే మాటను వినదానికినా వారెన్నదూ నోచుకోలేదు. “సీచాతిసిచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పింది. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. *

మనో ధర్మ సంగీతం

గ్రంథకర్త :
డా॥ శ్రీపాద పినాకపొణి

ఆంధ్ర విశ్వవిද్యాలయం

ప్రచురణ :

తెలుగు విశ్వ విద్యాలయం
లలితకళాక్షేత్రం, విశ్వామిత్రం,
నాంపల్లి, హైదరాబాదు - 4.

భూమిక

ఆచార్య పేర్వరం జగన్నాథం
ఉపాధ్యాతులు

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
ప్రొదరాఖాదు

తెలుగు భాషా సాహిత్యాలు, చరిత్ర, సంస్కృతి లలితకళలు జూనపద గిరిజన విజ్ఞానం— ఇత్యాది రంగాలలో తెలుగువారి కృషిని ప్రోత్సహించడానికి, ప్రాచుర్యం కలిగించడానికి 1985లో తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం అవతరించింది. అప్పటినుండి విశ్వవిద్యాలయం ఆ మార్గంలో విశేషమైన కృషి సాగిస్తున్నది. బోధన పరిశోధన కార్యక్రమాలను చేపట్టి అవిరక్తున కృషి చేస్తున్నది. గ్రంథ ప్రచురణ కార్యక్రమాలద్వారా అలభ్య ఆముద్రిత గ్రంథాలను తెలుగు పాఠకులకందిస్తున్నది. ప్రాచీన ప్రబంధాలనూ ఆదునిక సాహిత్య ప్రక్రియలకు సంబంధించిన సుప్రసిద్ధ గ్రంథాలనూ ప్రచురిస్తున్నది. కొన్ని ప్రత్యేకాలపై ఆయా రంగాల్లో నిపుణులైన విద్యాంసులతో గ్రంథాలు రచింపజేసి ముద్రిస్తున్నది. లలితకళలకు సంబంధించిన పాఠ్య గ్రంథాలను కూడా ప్రచురించి విద్యార్థులకు అందిస్తున్నది. ఇటీవల ఆంగ్లంలోగల ఆంబేద్కర్ రచనల సంపుటాలను తెలుగులోనికి అనువదింపజేసింది. ఇట్లా పలుకార్యక్రమాలతో తెలుగువారి అభిరుచులకు అనుగుణంగా వారి అవసరాలను తీర్చు విజ్ఞానపథంలో ప్రగతిని సాధిస్తున్నది.

ఇప్పుడు సుప్రసిద్ధ సంగీత విద్యాంసుడు— పద్మభూషణ్ డా॥ శ్రీప్రాద పినాకపాణి గారు రచించిన “మనోధర్మ సంగీతం” అనే గ్రంథాన్ని ప్రచురించి సంగీత ప్రఫీయులకు అందిస్తున్నాము. డా॥ శ్రీప్రాద పినాకపాణి వైద్యరంగంలోనూ సంగీతశాస్త్రంలోనూ సమున్నత శిథిరాలు అందుకున్న ప్రతిభామూర్తి. డా॥ పినాకపాణి అగ్రజేణి గాయకులెందరికో గురు స్తానంలో వున్న గొప్ప విద్యాంసుడు ఆయన. అభ్యాస సంగీతానికి అనుష్ఠారకంగావుండే మనోధర్మ సంగీతంపై ఈ ప్రామాణిక గ్రంథాన్ని రూపొందించి సంగీత ప్రపంచానికి డా॥ శ్రీప్రాద నిరుపమాన నేవజేళారు. సంగీత లిపి, స్వరకల్పన, నెరవు, రాగాలాపనలను గురించి సాధికారికంగా వివరించిన ఈ గ్రంథం విద్యార్థులకేకాక అద్యావకులకూ, సంగీతాధిమానులకు కూడా ఎంతో ప్రయోజనకరంగా వుంటుందని విశ్వసిస్తున్నాము. తెలుగు విశ్వవిద్యా లయం దీన్ని ముద్రించడానికి అనుమతించిన శ్రీ పినాకపాణిగారికి నా ధన్యవాదాలు.

ప్రొదరాఖాదు,
తేది : 5-8-1994

[పేర్వరం జగన్నాథం]

సౌంపుగా వచ్చిన విధంగానే స్వరకల్పన కూడా విద్యార్థికి అబ్బుతుంది. విద్యార్థి చురుకు దనాన్ని లట్టి ఒకటి, రెండు, మూడు సంవత్సరాలు కష్టపడి నేర్చాలి, అంతే.

నెరవు పాడడానికి రాగజ్ఞానమూ లయజ్ఞానము అవసరం. నెరవు ఏ విధంగా నడపాలో వినికిడి జ్ఞానంతో గ్రహించాలి చాలా మట్టుకు. అల్లా గ్రహించలేని విద్యార్థులకు గురువు పాఠాలు వ్రాసినట్టే నెరవుకూడా వ్రాసి, అభ్యాస సంగీతం మోస్తరుగా నేర్చాలి. సరియైన మార్గంలో చెయ్యి పట్టుకుని నడిపించిన పిమ్మట విద్యార్థికి తనంతట తానే పాడ గలిగిన జ్ఞానం కలుగుతుంది.

తమిళనాడులో, సంగీతం గురువువద్ద అభ్యసించకపోయినా, సంవత్సరాలపాటు రాగాలాపన విని, విని, వినికిడి అనుభవంతోనే రాగాలు పాడగలిగిన వ్యక్తులు చాలామంది ఉన్నారు. ఆంధ్రదేశంలో శాస్త్రీయ సంగీతం అంత ఛారాళంగా వినబడడానికి మనం నోచు కోలేదు. అందుచేతనే సంగీతం యథావిధిగా నేర్చిన విద్యార్థులకు కూడా రాగం పాడే శక్తి రావడంలేదు. గురువే రాగం పాడుతూ విద్యార్థిచేత పాడిస్తూ నేర్చాలి. చెప్పగా, చెప్పగా, అభ్యాస సంగీతం నేర్చినవిధంగానే రాగంకూడా వచ్చేస్తుంది విద్యార్థికి. నొటేషను వ్రాసి, చదువనేర్చిన విద్యార్థికి ప్రసిద్ధరాగములలో తరుచూ వినబడే సంగతులను స్వరపరచి వ్రాసిచ్చి, వాటిని కంటోపాఠంగా వచ్చేవరకూ చెప్పి, పాడించాలి. విద్యాంసులు పాడే రాగాలాపనలను నిరంతరం వింటూ ఉండడం అన్నిటికంటే ఎక్కువగా అవసరం. స్వరకల్పన పాడుతూ పాడించినట్టే రాగంకూడా గురువు నేర్చాలి.

కల్పనా సంగీతం అభ్యాస సంగీతం వలెనే పాఠం చెప్పి నేర్చించాలి ప్రతీ విద్యార్థి కీను. అలా చెప్పగా విద్యార్థులకు మనోధర్మ సంగీతజ్ఞానం తప్పక లభిస్తుంది. ఇది వట్టి మాట కాదు అనుభవంతో చెప్పిన సలహా.

విషయ సూచిక

	వట
I. స్వరకల్పనా ప్రకరణం	1-53
మొదటి పాఠం	9
రెండవ పాఠం	17
మూడవ పాఠం	24
నాలుగవ పాఠం	31
ఐదవ పాఠం	36
ఆరవ పాఠం	42
ఏడవ పాఠం	44
ఎనిమిదవ పాఠం	48
II. నెరవు ప్రకరణం-	54-103
(1) రూపకతాళంలో-	
మాయమాళవగొళ	60
తోడి	57
పంతువరాళి	63
హరికాంబోళి	66
(2) ఖండచాపు తాళంలో-	
కల్యాణి	70
సరసాంగి	73
చిలహారి	76
(3) మిళచాపు తాళంలో-	
కల్యాణి	79
తోడి	82
శంకరాథరణం	85
ఖరహరప్రియ	88
(4) అదితాళంలో-	
శంకరాథరణం	91
కాంబోళి	94
షష్ణుతప్రియ	97
భైరవి	99
III. నొపేషను ప్రకరణం-	104-138
శంకరాథరణం రాగ సంగతులు-	111
తోడి " "	112
కల్యాణి " "	114
కాంబోళి " "	115
భైరవి " "	117
కమాన్ " "	119

దేవగాంధారి	"	"	120
మోహన	"	"	120
సురటి	"	"	121
సావేరి	"	"	122
యదుకుల కాంబోజి	"	"	123
బేగడ	"	"	124
ఖరహరప్రీయ	"	"	125
షష్ణుఖప్రీయ	"	"	126
పంతువరాళి	"	"	126
నొటేషను అర్థం చేసుకునే విధానం-			127
IV. రాగాలాపన ప్రకరణం—			139—203
కల్యాణి			142
శైరవి			145
ఆంబోజి			147
తోడి			150
శంకరాథరణం			153
ఖరహరప్రీయ			156
పంతువరాళి			158
చక్రవాకం			160
షష్ణుఖప్రీయ			162
కీరవాణి			165
మాయమాళవగౌళ			167
బిలహారి			169
శ్రీరంజని			172
వసంత			174
కేదారగౌళ			176
అరబి			178
సురటి			180
శహన			182
బేగడ			184
అనందశైరవి			188
అలాళా			191
ధన్యాసి			193
సావేరి			196
మోహన			198
మధ్యమావతి			201

I

శ్వరకల్పనా ప్రకరణము

పీ టి క

స్వరకల్పన

ఆఖ్యాన సంగీతం సుమారు 25వర్షాలు, 50 కృతులువరకు నేర్చి తుణంగా సాదకం చేసిన విద్యార్థులకు స్వరకల్పన చేసే జ్ఞానం వస్తుంది. అలాగ రాని విద్యార్థులకు కూడా స్వరకల్పన చేయగల శక్తి రావడానికి మార్గం ఉంది.

స్వరకల్పన చేయడానికి అనువైన చిన్న తాళాలలో అంటే రూపకం, మీళచాపు, ఖండచాపు తాళాలలో (మేళకర్త రాగాలలో) కృతులు నేర్చాలి. ఈ తాళములలో స్వరకల్పన చేయడం సులతం. ఖండచాపు, రూపకము, మీళచాపు. ఆట తాళములకు 1 ఆవర్తములో 10, 12, 14, 16 అష్టరాలు ఉంటాయి. ఆవర్తములో వచ్చే స్వరాలు 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8-ఖండాలుగా ఏర్పడి ఉంటాయి : ఉదాహరణకి - చతుర్శజ్ఞాతి రూపకతాళంలో హరి కాంభోజిరాగం అనుకోండి.

నీ, దా, పా, దపమ — —	3	3	3	3
పదా మపా గమా దపమ — —	3	3	3	3
పదప మగమ పా, దపమ — —	3	3	3	3
నిస్ దని పద మపా మగమ — —	2	2	2	3
మగమప పమపద. నిదపమ — —	4	4	4	
రిస్ నిదప ససీదపమ — —	6	6		
పా; , స్ నీ ద ప మ — —	5	7		
ద ప ద ని స్, స్ ని ద ప మ — —	4	3	5	

ఈ విధంగా ఆవర్తంలోని 12 అష్టరాలూ 2, 3, 4, 5, 6, 7 అష్టరాల ఖండాలుగా ఏర్పడి ఉన్నాయి కదా !

అందుచేత ఈ ఖండాలుగా ఏర్పడి ఉన్న 2, 3, 4, 5, 6, 7 అష్టరాలను ఒక్కటొకటిగా ప్రాసి విద్యార్థికి పాఠం చెప్పి బాగా సాదన చేయించాలి. ఇదే మొదటి పాఠం, స్వరకల్పనకు మూలాదారం.

ఈ 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 స్వర ఖండాలను, కేవలం పొడి స్వరా

లతోగాని, పొడిస్వరాల విరామముల కూర్చుతోగాని ఏర్పరచుకోవచ్చ. ఉదాహరణకి—

స రి స ని స ని ద ని ద స ని ద — స, నీ, దా, స ని ద
స రి ని స ని ద ని స ని ద
స ని నీ ద దా ప స ని ద

ఈ విధంగా తి తి తి తి ఖండాల (groups) ను పొడి స్వరాలతోనూ దీర్ఘస్వరాలతోను ఏర్పరచుకోవచ్చను. వేరే వేరే ఖండాలను రకరకాల ఆవుల (gaps) తో జతచేసి, ప్రాసి విద్యార్థిచేత సాధన చేయించడమే రెండవపాఠం : ఉదా :

రి స ని స	3.2	తి అష్టరాల ఖండము, 2 అష్టరాల విరామము.
ప ద ప - మా,	3.3	
రి స ని - సు;	3.4	
గ రి స ని - స	4.2	
గ రి స ని ద - నీ,	5.3	
స రి స ని ద - నీ;	6.4	
గ రి స ని ద - నీ	7.2	

ఈ రెండు పాతాలు స్వరకల్పనా జ్ఞానం కలిగేటందుకు పునాది వంటివి. ఇవి తుణ్ణంగా నాలుగు తాళాలలోనూ క్రమంగా సాధకం చేసిన విద్యార్థికి స్వర కల్పన కొద్దికాలములోనే అలవడుతుంది.

ఆటువైని ఒక్కొక్క తాళము తీసుకుని, మొదటి కాలంలో 1,2 ఆవర్తాల స్వరములు, వైకాలములో 1,2 ఆవర్తముల స్వరాలు నులభకైలిలో ప్రాసి, పాఠం చెప్పి, విద్యార్థిచేత పాడించాలి. ఇదే పాఠం మరొక విధంగా పరిశీలిస్తే – 10, 12, 14, 16 అష్టరాల కూర్చులు విన్యాసాలతో పాడడం విద్యార్థికి ఆలవాటవుతుంది, అన్నమాట.

ఈ నాలుగు తాళాలలోనూ చిన్న కృతులు పాఠం చేసిన విద్యార్థికి సమ జాగాకే కాకుండా 1, 2 అష్టరాల జాగాలకు కూడా 1, 2 ఆవర్తాల స్వరాలు కల్పన చేసి, చేయించాలి. ఈ పాతాలు వల్లించిన విద్యార్థికి ఖండచాపు, రూపకం, మిశ్రచాపు, ఆది తాళాలలో ఒకటి, రెండు ఆవర్తాల వరకు మొదటి, రెండవ కాలములలో సమజాగాకి, ఒకటి రెండు ఆవర్తాల జాగాలను స్వరకల్పన విన్యాసముతో చేయడం వస్తుంది.

కానీ, ఈ స్థితిలో విద్యార్థిపొడే స్వరాలు చిలకపలుకులలగ చెప్పి పొడిం చిన స్వరాలలగుంటాయి. పీరికిష్ణుడు రెండు స్తాయిలలో - అనగా, మందర పంచమం మొదలు తారస్తాయి పంచమం వరకూ విచ్చలవిడిగా దాటు స్వరాల తోనూ, జంట స్వరాలతోనూ 2 ఆవర్తముల వరకూ కల్పిత స్వరములు వ్రాసిచ్చి ప్రతీదినమూ వాటిని శిఖ్యలచేత పొడించాలి. ఈ స్వరకల్పన కంటోపాఠము చేసినా మంచిదే, కాని కంఠతః రావాలని వర్ణించనక్కరలేదు. రోజుా పాడుతూ ఉంటే, స్వరకల్పన ఏ యే దారులలో నడుస్తూ ఉంటుందో విద్యార్థికి బోధపడుతుంది. ఆ-జ్ఞానం చాలు, పురోగతికి.

అదేవిధంగా చిన్న పరిధిలో అనగా 4, 5 స్వరాల పరిమితిలో కూడా విన్యాసంతో కల్పిత స్వరాలు వ్రాసిచ్చి వాటినికూడా పాఠంచెప్పి సాధకం చేయించాలి, అది తరువాతి పాఠం.

ఈ వైన చెప్పిన పాఠాలన్నీ కంటోపాఠం వచ్చే పర్యంతం నాలుగు తాళాలలోనూ సాధకంచేసిన విద్యార్థులకు స్వరకల్పనా జ్ఞానం రూడిగా అలవడు తుంది. వట్టిమాటకాదు. నాకు అనుభవవేద్యం.

ఈ స్తాయివరకూ వచ్చిన ‘విద్యార్థి’ని గురువు ఎదురుగా పాడుతూ పొడిస్తూ స్వరకల్పన కట్టు లేకుండా ధారాశంగాచేస్తూ అలవాటు చెయ్యాలి. అటువైన వర్ష ములలోని స్వరకల్పనా పద్ధతిని ప్రసిద్ధ కీర్తనలలోని చిట్టస్వరాలనూ, రీతులనూ విచ్ఛణాదృష్టితో పరిశీలన చేస్తూ ఆ కల్పనారీతులను విద్యార్థి మనసుకు నాచేలాగ బోధించాలి. ఇంతటితో శిష్టణ ముగుస్తుంది. అటువైన మంచి వినికిడి, నిరంతర కృషి చేస్తూ విద్యార్థి స్వరకల్పనా జ్ఞానం అభివృద్ధి చేసుకోవాలి. వెనుకటి పాఠం తుణ్ణంగా వస్తేనే ముందుపాఠానికి వెళ్లాలి. తీవ్రమైన శ్రద్ధ కలిగి శక్తివంచన లేకుండా కృషి చేసిన విద్యార్థి స్వరకల్పన రక్కిగా చేయగలదు/దు.

స్వరకల్పన చేసేటప్పుడు స్వరాలు చిన్న ఖండములుగాను, విరామములుగానూ ఏర్పడి ఉంటాయి. ఉదాహరణకి : ఆదితాళ ఆవర్తములో ఏ 32 అష్టరాల ఏర్పాతైనా గమనిస్తే 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 స్వరాల ఖండములు తోనూ, మధ్య మధ్య 2, 3, 4, 5, 6 స్వరాల విరామములతోనూ కూర్చుబడి ఉంటాయి. కాంభోజి రాగంలో ఆదితాళవర్ణంలో గమనించండి :

2	2	2	4	4	7	5
<u>ఫా ధా సా</u>			<u>రి ని ధ ఫ</u>	<u>ధ న రి గ</u>	<u>మ మ గ గ గ</u>	<u>రి స మ గ గ గ</u>

6

స రి ని ధ ఫ : — మొత్తం లీటె అష్టరాలూ

2, 2, 2, 4, 4, 7, 5, 6 స్వరాల ఖండములలో ఉన్న నిర్మాణం కనిపీస్తుంది.

ఇదేవిధంగా ఖండచావు ఆవర్తములో 10, చతురస్ర రూపకం ఆవర్తములో 12, మిళ్ళచాపు ఆవర్తములో 14, స్వరాలూ చిన్నచిన్న ఖండములతోనే ఏర్పడి ఉంటాయి.

ఈ ఖండాలను విరామ రహితంగానూ విరామసహితంగానూ వేరే ప్రాసి చూద్దాం :

2 అష్టరాలున్న ఖండాలు

3 అష్టరాల ఖండాలు

స రి	స ని ద
మ గ	ద ద ప
మ మ	ప మ మ
పా	సా ని
	రి సా
	సా,

స్వరాలున్న ఖండాలు

స్నిదప
నినిదప
దపదమ
పమమగ
మపమమ
దపమ
నిదాప
స్నిదా

రీరీస్స

నిస్సని
దొ, ప
పో;

5 స్వర ఖండాలు 6 స్వర ఖండాలు

స్నిదప	స్నిదపమ	రిస్సనిదప
నినిదప	రీస్నిద	స్నిదపమ
దపదమ	స్నీదప	గెరిస్సనిదని
పమమగ	నిదపమా	స్నిదసీద
మపమమ	గెరీస్స	స్స, రిస్సని
దపమ	స్సిద	నసీదపో
నిదాప	స్స, నిద	గెరికీస్స
స్నిదా	స్సో,	స్రీనిస్స
	<hr/>	<hr/>
		స్సోః

7 స్వరాల ఖండాలు

గెతీస్సనిద
గెరిస్సరిస్సనిద
సతీస్సనిదా
స్సిదపో
స్సస్సనిదపద
స్స, దనిస్స
రిస్సనీదా
స్నిదసీదప

8 స్వరాల ఖండాలు

గెరిస్సనిదపమ
స్స, గెరిస్సనిద
స్సస్సరిస్సనిదప
గెరిస్స, సీద
స్సస్స, నిదప
స్సస్సరిస్సనిద
స్సస్స, నిద
పోమపోగమ

స్స, రిస్సనిద
స్సోరిస్సని

9 స్వరాల ఖండాలు

గీతీ గీతి సెనిద

గీతీ సానీద

10 అష్టరాల ఖండాలు

గీతి సెనీ గీతి సెనిద

నీ సా, రి సెనిదని

ఈ స్వరఖండాలు ఆరోహణ, అవరోహణ క్రమములలోను జంట, దాటు స్వరాలతోనూ, విరామములతోనూ ఏర్పాటు చేసి ఉంటే చాలా ఉపయోగం.

మొదటి పాఠం

వై ప్రాసిన తి, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 స్వరభండాలను ఒక్కొక్కటిగా తీసుకుని విద్యార్థిచేత పాడించడమే మొదటిపాఠం. మెట్టమొదట తి అష్టరాల స్వర భండాలను తీసుకుండాం.

శంకరాభరణరాగం. చతుర్స్ర రూపకతాళం. 4 ఆవర్తాల పరిమితి, ఒక్కొక్క విన్యాసానికి 4 ఆవర్తాల చౌప్పున తి అష్టరాల భండాలు ప్రాసి విద్యార్థిచేత పాడించాలి.

1. న రి గ రి | గ మ | ప మ ప ద || ద ప మ గ | న రి గ మ | ప ని ద ప ||
ద ని స | ని | ద ప మ ద | ప . ప మ | గ || మ ప ద ని | ద ని | స | ని | రి | స ||
2. దా ప మ | , గ మ | ప నీ | ద || సా | ని | , స | స | గ | రి | నీ | స ||
సా | ద ని | , ప ద | మ ప | మ | ప | మ | గ | రి | సా | న ||
3. ప దా మ | ప | గ మ | , రి | గ | || మ ప | ద | నీ | స | ర | , ని | స | ||
రి | నీ | స | ద | ని | ప | , ద ప | || మ ప | మ | గ | మ | గ | , రి | స | న ||
4. స | , ని | ; ద | , ప | , || సి | , ద | ; ప | , మ | , గ | , ||
గ | , మ | ; ప | , మ | . || గ | , రి | ; ని | , సా | , ||

ఈ మోస్తరుగా 4 ఆవర్తాల పరిమితిలో తి అష్టరాల భండాలు పాడడం వచ్చాక 8 ఆవర్తాల వరకూ ఈ తి అష్టరాల భండాలను 1 వారం రోణులపాటు పాడించాలి విద్యార్థిచేత.

తి అష్టర భండాలు పాడడం త్వణంగా వచ్చిన తరువాత తి అష్టరాల తరువాత 2, 3, 4 అష్టరాల విరామములతో స్వరాలు ప్రాసి విద్యార్థికి నేరిపు పాడించాలి—దశాంశం తరువాత వచ్చే అంకె విరామం.

3.2

శంకరాభరణంలో

రి | స | ని | ద | నీ | ని | ద ప | . ద | ద ప | మ | . ప |

3.3

పదవ . మా, పమగ . రీ, | మగరి . సా, | గరిన . రీ,
 నిద . పా, | పామ . గా, | పాద . పా, | దాని . సా,
 నిదా . పా, | దనీ . సా, | గరీ . సా, | ననీ . దా, | దపామా, ||

3.4

రిసెని . దా; | సెనిద . పా; | దపమ . గా; | మగమ . పా;
 రనిస . రీ; | గెంస . నీ; | సనిద . పా; | మగరి . సా; ||

ఈ విదంగా విరామములతో కూడిన పి అష్టరాల ఖండాలను తుణంగా వేరే వేరే రాగాలలో పాడడం వచ్చేవరకూ — కనీసం 2, 3 వారాల పర్యంతం సాధకం చేయించాలి గురుముఖంగా. ఈ విరామసహిత ఖండాలను ఒక్క ఆది తాళములోనే గాక ఖండచాపు, రూపక, త్రిస్త్రిపుట తాళాలలో కూడా సాధకం చేయించాలి.

ఈ విదంగానే 4 అష్టరాల ఖండాలు—

సనిదవ | మదపమ | పమగమ | రిగమప |
 దపమగ | మపదని | సనిదవ | నినిదవ | దపమప |
 దాపమ | గమప | మాదప | నీదప | సనిద | రీసని |
 దనీస | రిసని | సదాప | మగమ | పదాని | సనీస |
 దపమా | పమగా | మపగా | మరిగా | మదపా | నిదపా
 దా, ప | మా, ప | గా, మ | రీ, గ | మా, ప | దా, ని |
 పా; | మా; | పా; | గా; | మా; | పా; ||

ఈ నాలుగు స్వరాల ఖండాలు రూపకతాళంలోనూ ఆది తాళములోనూ సమజ్ఞాగాసుంచి పాడితే బాగుండదు 2 అష్టరాల జాగాలో పాడిస్తే బాగుంటుంది. ఖండ, మిక్రచాపు తాళాలలో సమం నుండి పాడించవచ్చు.

వై పారం తుణంగా పాడించిన మీదట 2, 3 అష్టరాల విరామములతో సహా 4 అష్టర ఖండాలను పాడించాలి.

4.2

(కల్యాణిరాగం)

రిసని . సా | రిసనిద . నీ | సనిదవ . దా | నిదవమ . పా
 మనిదవ . మా | నినిదవ . దా | ససనిద . నీ | రింసని . సా |

శద్ర. పొ | దాదవ. మూ | పవమగ. తీ | మమగరి | సా |
 పదాని. దా | నిసంతి. సా | గ్రీస. తీ | సన్నద. పొ |

4.3

(కల్యాణిరాగం)

సనిదపద్మ, | రిసనిద. నీ, | గ్రిసని. సా, | పదనిస. నీ, |
 నిదపమ. పొ, | దపదనిదా, | నినిదదపొ, | దపమప. దా, |
 పగమ. పొ, | నిదప. దా, | సదాని. సా, | రిసంతి. తీ, |
 సంస్రిని. సా, | నిసనిద. నీ, | నిదసని. దా, | పసనిద. పొ, |
 దమపద. నీ, | నిసనిద. పొ, | సనిదప. గా, | పగారి. సా, |

నాలుగు అష్టరాలు విరామ సహితంగా బాగా సాధకం చేయించిన తదుపరి
 5 అష్టరాల ఖండాలను విరామరహితంగానూ, విరామసహితంగానూ పాడించాలి.

5 అష్టర ఖండాలు

(తోడిరాగం)

సనిదపమ | నిదపమప | దపమగమ | పనిదపద | రిసనిదని |
 సంతిసని | రిసనిస | దానిసని | దాపమప | గమపద | నీదపమ |
 దపమ | పమగా | మపమ | గ్రీసా | రిగమ | పదపొ |
 గమప | మపద | పొదాని | దానిస | నీదదప | దాదపమ |
 దపొ, | నీదా, | సనీ, | రీసా, | దానీ, | రీసా, | గ్రీతీ, ||

5.1

గ్రిసనిద. , | రిసనిదప. , | సనిదపద. , | దపమగమ. , |
 సపమగమ. , | నిదపదని. , | సనిదనిస. , | రిసంనిస. , |
 రిసనిద. , | సనిదప. , | దానిసం. , | పొదనిస. , ||

5.2

సరిసనిద. నీ | నిరిసనిద. పొ | దనిదపమ. గా | మగరిసని. సా |
 పమగరిగ. మూ | నిదదపమ. పొ | దనినిదప. దా | రిసనిదని. సా |
 గ్రీసని. సా | రిసనిద. నీ | సనిదద. పొ | దపమగ. మూ |
 పదనినిద. పొ | సరినిసద. నీ | రిసనిరి. సా | మపదదని. సా ||

5.3 (తిరగవేసి 3.5 పాడితే బాగుంటుంది.

నీ, రిసనిదప | దా, నిదదపమ | గా, మనిదపమ |
 పొ, సనిదపద | సీ, దనిసరిస | రీ, గరిరిసని |
 నీ, క్షసనిద | సీ, సనిదప | దా, నిదపమ |
 పహా, దనిచపచ | నిసీ, రిసనిదని | సరి, గరిసరిని |

5.4 (ఆదితాళం)

గెంచేనిద—సీ; | లిసనిదప—దా; | సనిదపమ—పొ; |
 సెసిదపమ—పొ; | దపమగమ—పొ; | దనిదపద—నీ; |
 తీంగెం—రీ; | సారిసని—నీ; | నీదనిస్—నీ; | దాపనిద—పొ; |
 దాదపమ—గా; | మాపనిద—పొ; | దాపదని—నీ; | సనిదని—నీ; |

ఇదులన్నీ విరామ సహితంగా పాడించి సాధకం చేయించిన తరువాత,
 ఉదేవిదంగా టి అక్షరభండాలు విరామాలతోనూ, లేకుండానూ వ్రాసి పాడించాలి.

ఆదితాళం

6 అష్టరాలు

(తోడిలో)

ఉనీనిదప | సనీదపమ | దపామగరి | గమాపదప |
 మాపదనిస్ | పాదనిసకీ | నీసరిగెరి | సారిగెరిస్ |
 సెనిదపాద | నిదపమాప | దపమగారి | గపమగారి |
 తీ, తరిగి | పొ, రిగమ | పొ, నిదప | దా, నిసరి | సీ, గరిస్ |
 తిసనిదా, | సనిదపా, | మపదనీ, | పదనినీ, | గరినినీ, |

ఆదితాళం

6.3

గెరీసనిదటీ, | రిసనిదపదా, | సనీదపమ.పొ |
 దపామగరి.గా | మపాపమగ.రీ, | మగాగరిని,స్తో, |
 సాగరిసని.స్తో, | సారిసనిద.నీ, | నీసనిదద.పొ, |
 దాదపమగ.మూ, | పాపమగరి.స్తో, | రిగమగరి.గా, |
 పొ, దపమ.పొ, | నీ.దపద.వీ, | సీ, గరిని.స్తో, |

ఆదితాళం

6.4

సరీస్నిద.నీ; | రిస్సనిద.పొ; | నీదాదపమ.పొ; |
మగారిగమ.పొ; | నిదాపదని.సు; | మపొదనిస్.రీ; |

ఇదే మోస్తురుగా 7 అష్టరాలు ఖండాలు, విధామ సహితంగా ఈ పాడించాలి.

7 అష్టరాలు

గారీస్నిద | రీస్సనిదప | సునీదపమ | పామాగరిన |
నునగారిగమ | వనిదాపగమ | పదనీదనిస | గెరిగాగరిస |
నీదానిసరి | సునీనిదప | దాపొమవద | నీదాదపమ |
గామాగరి | గామాదపొ | నీదాపదా | నీసుగరీ |
సుసునిద | నీసుదపమ | పొమగరి | గొగరిన |
నుసూరిగమ | పమానిదపొ | సునీదపమ | పదాదనిస |

7.2

సురీస్నిద.నీ | నీసునిదప.ద్రా | సునీదపమ.పొ |
దాపొమగమ.పొ | గామాపదని.ద్రా | దానీసరిని.స్తా |
సునిదాపదని.సు | రిసునీదపమ.పొ | దపమాగరిరి.స్తా |
నరిగామవగ.మూ | పదనీదపద.నీ | సునిదాపదని.స్తా |

7.3

గారీస్నిద.నీ, | రీసునిదప.ద్రా | సునీదపమ.పొ, |
నీదాపదని.ద్రా, | దానీసరిని.సు, | సునీనిదప.ద్రా, |
సుగరిసునిద.నీ, | నీసునిదపమ.పొ, | దాదపమగమ.పొ, |
నీనిదపదని.సు, | రిగరిసునిద.నీ, | సుసునిదపమ.పొ, |

7.4

గారీస్నిద.నీ; | సునీదపమ.పొ; | దానీదపమ.గొ; |
మానీదపమ.పొ; | దానీనిదప.ద్రా; | దానీసరిని.సు; |

మపదాదపమ.గ్రా; | పమగాగరిరి.స్తా; | గామాదపమ.ప్రా; |
పదనిదదపమ.ప్రా; | దనిసీరిసీద.నీ; | సీరిసీనిదని.స్తా;

8 అక్షరాలు (తోడిరాగం)

8 అక్షరాల ఖండాలు 3, 5 గా గాని, 4, 4 గా గాని, 2, 6 గా గాని ఏర్పాటు చేసుకోవచ్చ.

సీ,గీరిసీద | నీ,సీనిదపమ | ప్రా,నిదదపమ | గా,దపమగరి |
సస్తా.రిగరిసరి | గమా పనిదపమ | పదా నిసీనిదప | దదా సీరిసీద |
సీరిగీ.గీరిసీద | లీసరీ రిసీనిచప | సీనిద నిదదపమ | పదపగామపద |
నీ,చానిసరి | సీ,రీగీరిస | నీ,రీరిసీని | దా,సీనిదప |
సీసీరిసీద | నీనీసీనిదప | దాదానీసిదపమ | దాపామపగమ |
ప్రా;దపమగ | మా;దపదమ | ప్రా;దనిసరి | నీ;గీరిసీని |

ఈ 8 స్వరాల ఖండాలు తది తాళములో స్వీరకల్పనకు చాలా ముఖ్యం విద్యుర్తి వీటిని బాగా సాధకం చెయ్యాలి.

8.1, 8.2, 8.3 కంతే 8.4 ఘాసుంటుంది.

8.4

ససీగీరిసీద.నీ; | సీనీసీనిదపమ.ప్రా; | దపాదపమగరి.స్తా;
సస్తారిగమపద.ప్రా; | మపాగామపద.నీ; | రిససీరిసీనిదని.స్తా;
సీ,గీరిసీద.నీ; | నీ.సీనిదపమ.ప్రా; | దా,దనిదపమ.దా; |
నీసరిసీనిదపమ.ప్రా; | దనిసీనిదపమ.దా; | దపమపమగరి.స్తా;

9 అక్షరాల ఖండాలు 4, 5 చేర్చిగాని 2 2 2 2 1 గా గాని పాడడం అలవాటు. ఈ రెండే ఎక్కువ ప్రచారంలో ఉన్నాయి.

9 అక్షరాలు

సీరీగీరిసీద | నీనీరిసీనిదప | మాపాదపమగమ |
నీదానిదపదని | సీరీగీరిసీనిదప | దానీసిరిగీరిస |

రీ సా నీ దా ప | సా నీ దా పా మ | గా మా పా దా ప |
నీ దా పా దప మ | దా పా మా గరిన | రీ గా మా పదప |

9 అష్టరాల తర్వాత, 1, 2, 3 విరామాల కంటే 4 అష్టరాల విరామం ఎక్కువగా వాడతారు.

9.4

సా రీ రి సీ దప . దా ; | దా నీ సీ దప మ . పా ; |
దా పా గ మ పదని . దా ; | దా నీ సీ రి గ రి ని . సా ; |
సా రీ గ రీ స . నీ ; | నీ సా రీ సా ని దా ; | దా నీ సా నీ ద . పా ; |
గా మా పా దని ద . పా ; | పా దా నీ సీ రి స . నీ ; | సా రీ సా ని దని . సా ; |

10 అష్టరాల ఖండాలు

10 అష్టరాల ఖండాలను $5+5$ గానూ $4+6$ గానూ $3+7$ గానూ పాడ వచ్చ. $5+5$ ఎక్కువ వాడుకలో ఉంది.

గా, రీ. గ రి సీ ని ద | రీ, సా రి సీ ని ద ప | సా, నీ సీ ని ద ప మ |
గా మా, ప ని ద ప ద | నీ దా, ని సీ రి సీ | నీ సా, రి గ రి సీ ని |
సా; గ రీ సీ ని ద | నీ; రి సా ని ద ప | దా; సీ ని ద ప మ |
పా, దా పా మ గ రి | గా, మా పా ద ప మ | పా, నీ దా ప ద ని |

విరామ సహితంగా పాడేటప్పుడు 10 అష్టర ఖండాలకు 1, 2, 3, కంటే 4 అష్టరాల విరామం ఎక్కువగా వాడుకలో ఉంది 10 లు $5+5$ గా పాడాలి.

10.4

గా, రీ గ రి సీ ని ద . నీ ; | రీ, సా రి సీ ని ద ప . దా ; |
పా, దా ప ని ద ప మ . పా ; | దా, నీ సీ రి గ రి ని . సా ; |
రీ సా, రి సీ ని ద ప . దా ; | సా నీ, సీ ని ద ప మ . పా ; |
నీ దా, ని ద ద ప మ . పా ; | గా మా, ద ప మ గ రి . సా ; |

ఈ విధంగా స్వరభండాలను విరామ సహితంగానూ రహితంగానూ ప్రాసివ్యదం ఎవ్వరికైనా సార్వమవుతుంది. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 స్వరభండాలను వేరేగానూ, విరామాలతోనూ 4, 5 ప్రసిద్ధ రాగాలలో, ఖండచాపు, రూపక, మిక్రచాపు, ఆదితాళాలలో ఒకొక్క జాతి 10 ఆవర్తాలవరకూ తుణ్ణంగా విద్యార్థి పాడగలిగిన శక్తిరావడానికి సుమారు 6 నెలలు పట్టవచ్చును. స్వర కల్పనా జ్ఞానం రావడానికి ఈ మొదటిపొతం వునాది వంటిది.

రెండవ పాఠం

మొదటి పాఠం బాగా సాధకం చెయ్యిడంవల్ల నోటికి స్వరాలు జాతులు జాతులుగా పాడడం అలవాటవుతుంది. తరువాత ఒక్కొక్క తాళమే తీసుకుని సమజాగాకీ, 2 అష్టరాల అనాగత జాగాకీ స్వరకల్పన అలవాటు చెయ్యాలి. ముఖ్యమైన 4 తాళాలలోనూ అంటే ఖండచాపు, చతుర్స్ర రూపకం, మిశ్రచాపు, అది తాళాలలో-స్వరకల్పనా పాతాలు బోధిస్తే చాలు.

చతు|| రూపకతాళం

కల్యాణిరాగంలో “శశపాహిమాం” అనే కృతి సమజాగాలో స్వీచ్ఛ వెయ్యడానికి బాగుంటుంది.

మొదటి కాలంలో—

సనిదూ పాపమగామా || పా

ఆవర్త స్వరాలు—

తః.. శ పా.. హిమా || మాం

పా, పదని ||

నినిదవదని ||

చనినివదని ||

పమాపదని ||

దపనిదగుర్తి ||

గనిదపదని ||

గామపదని ||

గగమపదని ||

గుర్తిసపదని ||

సనిదవదని ||

సదనిపదని ||

మపాదని ||

రిగమపదని ||

ఈ విధంగా 1 ఆవర్తం స్వరాలు సులభమైనపాటి వ్రాణి గురువు పాడుతూ శిఘ్యనిచే పాడించాలి. కొంత అలవాటయ్యక, గురువు తానొక ఆవర్తం స్వరం పాడితే శిఘ్యము వేరొక స్వరం పాడుతూ సాధకం చెయ్యాలి. తరువాత, ఇవే స్వరాలు చూడకుండా పాడించాలి విద్యార్థిచేత. మొదటికాలం పాడడం బాగా వచ్చాక మొదటి కాలంలోనే రెండు ఆవర్తాల స్వరాలు పాడించాలి.

2 ఆవర్తములు_మొదటికాలం స్వరాలు

సీ, సీని చపో, పదని || సీని దా పో పో, గమా || పో ; ; ;
తు.. శ పో.. హో || మాం

గీరీరి సీసీని పదని ||
దా పునీ దసీని పదని ||
సీని దని దపద పమపదని ||
రిసీని దపసీని పదని ||
రిసీని దసీని దపమపదని ||
రిసీని సీని దపదని ||
సీ, సీ, దా, పదని ||
ని దా పమా పో, పదని ||
సీ; ; పో, పదని ||
రపోని దా సీని పదని ||
గమపదని సరిసీ పదని ||
పదని మపదగమా పదని ||
దని సపదని సిగమపదని ||
గమా గమ పో గమపదని ||
పో దా నీ సీ పదని ||
సీ సీ దసీని ని దపదని ||

ఈపే కాకుండా ఇలాంటి స్వరాలు ఇంకా వ్రాసి, ఒక్కొక్క స్వరం రెండు మూడుసార్లు పాడినై మంచి సాధకం అవుతుంది. వై వ్రాసిన స్వరాలనే రెండవ కాలములో ఒక ఆవర్తములో పాడించాలి.

ఒక ఆవర్తం స్వరాలు మొదటికాలంలోను, వై కాలంలోనూ అలపాటు చేశాక వై కాలంలో నీ ఆవర్తాల పరిమితిగల స్వరాలు పాడినై స్వరకల్పన ఎల్లా నడుస్తుందో బోధపడుతుంది. అంతకంతే ఎక్కువ పరిమితిగల స్వరాలు పాడించే అవసరం ప్రస్తుతం లేదు.

పై కాలములో 2 ఆవర్తాల స్వరాలు

సీ, గెరీసనిదనీ, రి । సనిదపదా, పమపదని ॥
 ససీగెరీసనిదనిసీరి । సనిదపదదాగమపదని ॥
 గెరీగెరీసనిరిసరిసనిద । సనిసనిదపనిదపదని ॥
 గెరీనిదపా, రిసీ । నిదపమా, గమపదని ॥
 పదనిస్కీగెరీసనిదప । మపదనిసీదనిపదని ॥
 గెరీసనిదపమపదనిసరి । రిసనిదపమరిగమపదని ॥
 గెరీసనికీసనిదసీ । నిదపనీదపమపదని ॥
 గెరీసనిసీకీసనిద । నీసనిదపదాపదని ॥
 సీసీ, నిదపనీదా । , పమపదాపామపదని ॥
 సరీగెనిసరిదనిసపదని । మపదగమపనిదపదని ॥
 పా, దపమపానిదపా । సనిదపారిగమపాదని ॥

సమజాగా అలవాడైన తరువాత రూపకతాళంలో

1 అష్టరం జాగాకి స్వరకల్పన చేయించాలి.

మాయా మాళవ గౌళరాగంలో “తులసీదళములచే”

అనే త్వాగరాజకృతిలో చరణంవద్ద బాగుంటుంది.

; పదాపా, పాపా ॥ పమదపపపమమాగమా ॥

.. నరసీ .. రుహా ॥ పు . . . న్నా ॥

; గమాగరీసారి ॥ గామాపాపాపమగరి ॥ గమపదాపా,

.. చం . పకపా .. ॥ టలకురవ.క. ॥ . . సరసీ,

మొదటి కాలంలో । ఆవర్తం స్వరాలు; । అష్టరం జాగా.

మా, గరిగ ॥ మ

పమాగరిగ ॥ మ

నినిదపమగ ॥ మ

మగరిసరిగ ॥ మ

దపామగ ॥ మ

సనిదపతుగ || మ
 సమగరిగ || మ
 పుపగమరిగ || మ
 సరిగమపద || మ
 గంచిసనిదప || మ
 పచామపగ || మ
 శాపో || మ
 సా, సరిగ || మ

ఏదటి కాలంలో 2 ఆవర్త్తల న్యూరాలు— 1 ఆళ్ళరం జాగా
 పో, మగరి || సా, సరిగ || మ
 పపోమగరి || సా, సరిగ || మ
 గమపదని || సాసనిదప || మ
 సనిదపే || పచామపగ || మ
 గమపదనిస || , నిదపమగ || మ
 పపోపపో || గమసరిగ || మ
 గంకిసనిచ || కిసానిదప || మ
 పచామపో || దపోచపద || మ
 గమపదనిస || రిసానిదప || మ
 పొ, మపో || గమపోరిగ || మ
 కొపమప || గమపదప || మ

మెండవ కొలములో, ఆవర్త్తపు స్వరకల్పన

పో, మా, మగరిపోరి || గమ—సరసీరుహ...
 పచామపోగమరిసరి || గమ
 గమపదనిసా, సనిద || పమ
 సానిదపేదపదపోమ || గమ
 సాంచపదమపోమగరి || గమ
 సా, రిగమపో, మగరి || గమ

పదనిసీర్చినిసొసునీద || పమ
 గమపమపదవడనిసునీద || పమ
 నరిగమపదనిసొసునీద || పమ
 నినిదదనినిదపొనిదద || పమ
 గా, మపొ, దనీ, ద || పమ
 పొపొమగమమగరి || గమ
 గుసునీదపొమగారి || గమ
 గమపొరిగమపొసారి || గమ
 మగపమచనిదపునీద || పమ
 పదదమపవగమమరిసరి || గమ
 సునిదపమగరిససునీద || పమ - సరసీరుహ ...

శైకాలములో 2 అవర్త స్వరములు

పామగరిన నినరిగమప | గమపదని సొ, సునీద || పమ
 పొ, దపమపొ, నిదద | పొ, సునిదపొ, మగరి || గమ
 గమగ మపామ పదప | దనీద సొసుచి సునీద || పమ
 గా, మపదపొ, నిదప | చా, సునిదసె, సునిద || పమ
 పమగరిసరి గమపదప | దనీసురిసునిదా సునిద || పమ
 పదా మపప గమా రిగమ | గమప మపద పదని సునిద || పమ
 సొ, రిసునిదప చా, సు | నిదపమ పొ, ఉపమగరి || గమ
 ససారిగమ పొ; రిరీగమపదా; సునిద || పమ
 మగమ పాద పచనిసరీ | నిసొదనీ సునిదపమ || గమ
 మగమ పా, చపదసీ, | సుగరీసొ, సునిదపామ || గమ
 పాచపమగమూ ; ; | మాపమగరిగా, రిసరి || గమ
 పొ, దపమ పాదమదప | మగమపాద పనిదపామ || గమ
 మగరిసా పమగరిసా చ | పమగమప దనిసొసునీద || పమ
 నిసునిదనిదపదమపగమ | రిగమపమదపనీదపమ || గమ
 మా, పనిదపమదపాద | నిసునిదప మగరిస సారి || గమ

పా, దపుపా, మగమ । పా, నినిదపా, స్నిద ॥ పమ
 పా;; మపామగరి । సా;; మగారిసరి ॥ గమ
 పా, మపా గమపా రిగ । మపా స్నిదపా మగారి ॥ గమ
 గోస్నిదప మపదనిస్తం । రిసనిదపమ । గరిస సారి ॥ గమ
 షమా దపమా నిదషమా । దనిదపమా స్నిదపమ ॥ గమ

ఈ స్వరాలే కాక ఈ షెస్తురు స్వరకల్పనలను గురుపు వ్రాసి, ఒక్కొక్కు
 నమోనా లాంటి స్వరములను వీలైనన్ని పాడిసే స్వరకల్పనా రీతులు శిఘ్ర్యనికి
 బాగా నోటికి వస్తాయి. పదే పదే సాధకం చేయించడంలో ఉన్నది రహస్యం.

చతుర్స్ర రూపకతాకంతో చాలా ఆవర్తాల వరకూ స్వరకల్పన చేసే
 ఉప్పుడు 12 అష్టరాలు, అంటే ఒక ఆవర్తం స్వరాలు మగిసిన వెంటనే గుర్తు
 తెలియాలి విద్యార్థికి; అనగా, ప్రతి ఆవర్తం దీర్ఘస్వరముతో ప్రారంభించ నవసరం
 లేదు, 12 అష్టరాల కొలతబద్ధతో పాడుతూ ఉన్న స్వరాలను కొలుచుకుంటూపోవాలి.
 వినేవారికి స్వరకల్పన ఆవర్తాలు ఆవర్తాలుగా వినబడకపోయినా, పాడుతూన్న
 విద్యార్థికి ఒక్కొక్క ఆవర్తం, లేక ఒక ఆవర్తాలైనా సరే, మగిసినట్లు గుర్తు తెలి
 యాలి ఈ గుర్తు తెలియకపోతే జాగాకి వచ్చేటప్పుడు కంగారుపదే అవకాశం ఉంది.
 ఈ విధమైన గుర్తు తెలియలంటే 12 అష్టరాల ఖండాలు రకరకాల చిరుఖండాల
 ఏర్పాటుతో వ్రాసిచ్చి సాధకం చేయించాలి :

మాశవగా	పా, మా, గా, రిగమ ॥	3	3	3	3
	ద పా మ ప ప గ మా రిగమ ॥	3	3	3	3
	పా, మ గ రి సా, రిగమ ॥	6	6		
	ద పా మ గ రి స సా రిగమ ॥	6	6		
	ద పా మ గ మా రి స రిగమ ॥	4	3	5	
కల్యాణి	రిస్ స్నిద స్నిద ప మ ప ద ని ॥	4	4	4	
	పా;; పా, ప ద ని ॥	6	3	3	
	ద పా ని ద స్ని ప ద ని ॥	3	3	6	
	గ మా గ మ పా గ మ ప ద ని ॥	3	4	5	
	స ని స ప ద ని స గ మ ప ద ని ॥	3	4	5	

గ మా గ మ పా మ పా ద ని	4	4	4	
స రి ని సు ద ని ప ని ద ద ప మ	2	2	2	4
రీ సు ని ద సు సు ద ప మ		5	7	
గ రి సు ని సు, సు ని ద ప మ	4	3	5	

ఇంతటితో రూపకతాళం పాఠం ముగుస్తుంది. సమజాగాకి, ఒక అష్టరం జాగాకి, 1 ఆవర్తం, 2 ఆవర్తాల స్వరాలు మొదటి, వైకాలములలో నోరు నొచ్చే లాగ విద్యార్థిచేత సాధకం చేయినే స్వరకల్పన తనకు తప్పక స్వాధీనమవుతుందనే భైర్యం కలుగుతుంది.

మూడవపాఠం

ఖండచాపు తాళం

రూపకతాళం తర్వాత ఖండచాపు తాళం పాఢించడం నులభం. కల్యాణి రాగములో “ఆమ్ర రావమ్ర” అనే త్వాగరాజకృతి ఇందు కనువైనది. ఈ కృతిలో పల్లవి వద్ద సమణాకీ, చరణంలో 1 లభ్రం జాగాకీ కూడా స్వరకల్పన చేసే సోకర్యం ఉంది.

ఈ కృతిలో పల్లవి ఇలా ఎడున్నంది :

సొ ; స నె ద ప సొ ము || ప ద సొ ; ; ||
అ . మ్రు . రా . . . || వ.....మ్రు..... ||

మొదటి కాలములో ఒక అవర్తం స్వరాలు

పా ప ద ని || సొ ; స నె ద ప పా ము || ప ద నీ సొ ; ;
అ . మ్రు . రా . . . || వ . . మ్రు . .

గ మ ప ద ని ||

స ని ప ద ని ||

పా ద ని ||

ని ప ద ని ||

సొ ప ద ని ||

ప ప ప ద ని ||

స పొ ద ని ||

నీ ద ని ||

ద ద ప ద ని ||

ప ప ప ద ని ||

స నీ ద గ రీ || రి సొ స నీ దా పా || ప ద నీ సొ ; ;

మ ప ప ద ని || అ.....మ్రు....రా.... || వ.... మ్రు....

సమజాగా, మొదటి కొలములో 2 ఆవర్తాల స్వరాలు

దావమపగమపదని ||
 సానిదావమపదని ||
 నిదపా, గమపదని ||
 పమపాగమపదని ||
 పా, గామమపదని ||
 పమదపానినిపదని ||
 సా, నీ, దపదని ||
 పమగరిగనిదపదని ||
 దనిపదమపాపదని ||
 సాసనిదపాపదని ||
 దపానిదామపదని ||
 సాసనిదనినిదపదని ||
 సానీదపాపదని ||
 పా, దపా, పదని ||

సమజాగా, రెండవ కొలములో 1 ఆవర్త స్వరాలు :

పా ; , గమపదని ||
 సా ; ససీపదని ||
 రీ, గామమపదని ||
 ససీదపమమపదని ||
 గరిసనిదపాపదని ||
 సరినిసదనిపదాని ||
 ససీదపాపదాని ||
 దపనిదసనిదపదని ||
 సనిదనిదపాపదని ||
 నినిదపదదపదని ||

నీ, నిదా, పదని ॥
సన్నిదంగమపదని ॥

సమజాగ్మి ఇవ కాలములో ఇతర్కుముల స్వరములు

నీసన్నిద సన్నిదప దాపమప గమపదని ॥ అమృరావమృ
సంగెనిసరీ దసిసే పతసి మపద గమపదని ॥
పమచాపమ నిదపమ సన్నిదప రిసని పదని ॥
నీ, గెంస్సన్నిదనీ, తిస్సన్నిదపా పదని ॥
పామచాప నీదనీనీ కీస్సన్నిపదని ॥
సంగెరీస సిసంగెనీ దనిససే పదని ॥
ససన్నిదసీ, నిన్నిదప చాప మపదని ॥
నీనిదా సన్నిదపా దాపమా గమపదని ॥
నీనీ సద సన్నిదప దాప పదని ॥
సంగెరీ, దనిససే, పతసిదా పదని ॥
సరీసన్నిదా నిన్నిదపా పమాపదని ॥
పమగమపమ నీప సన్నిద రిసని గమపదని ॥

చాలా ఇతర్కుములు పొడైటప్పుడు పనికివచ్చే

10 అణ్రాల కూర్చులు

కల్యాణిలో

పో, చపుటగెన్నప ॥	సన్నిదనీ, నిదప ॥
చదుషపో సదపుట ॥	దాపనీదసన్నిద ॥
చపుటగారెగరిస్స ॥	మపదమపగామపద ॥
శరిగమటగామపద ॥	పనిదపానీదపమ ॥
చపదపసనీరిస్సద ॥	పమదదపమగిగ ॥
గెరీసన్నిదరిసన్న ॥	పమగారిసన్నిధన్ ॥
నీనీదస్సద ॥	పరిగమపరిగమపద ॥

దనిస్పదనిమపదని	గంగాసరిస్సదనిః
పదనిస్సగమపదని	సంసనిదసీదవ
గమపమాపమపదవ	సరిగంసరినిసదనిద
నిదపసనిదరీస	సరీనిసదనిపద
	నితిసనీ, దపమగ

ఖండచాపుతాళంలో 1 అష్టరం జాగ్రాకి స్వరకల్పన

“అమృరావమృ” ఆనే కృతిలోనే చరణంలో “తామరస దశనేతి” ఆనే చోటు కల్పనకు అనువైనది.

; సంసనిదాపో పగమాపో ; పో	. తామ . ర న ద . శ సే . త్రి
; పాపమపదాప పదనీసా ; మప దని	. త్యాగ . రా . . జు . నిమి . త్రి . .

మొదటి కాలంలో 1 ఆవర్తం స్వరకల్పన

పో, పద న	సంపాద న
గమపద న	సనిసపద న
నినిదపద న	పపడదని న
రిగమపద న	గంరిసనిద న
నిదపదా న	నిదనిపద న
నిదమపద న	సామపద న
పగమపద న	దపనిదస న
దనిస్పద న	సంపాపద న

మొదటి కాలములో 2 ఆవర్తముల స్వరకల్పన

పో, మగ | మపోపద || న
నిదపమద | పాపమద || న

పాదపో | నిదపోద || ని
 గమపదని | సంమపద || ని
 సతీనిసేచనిపద || ని
 పమదపోనిదాపద || ని
 మగమపద | పాదపద || ని
 దనీపద | నెమపద || ని
 గమపమప | దపదనిర || ని
 సంపోద | పామపద || ని
 దనిసతీ | పదనిసద || ని
 పమగదప | మనిదపద || ని
 సంసిదపమ | గమాపద || ని
 గగమపమ | మపదపద || ని
 పాదపో | నిదపోద || ని
 నిదపమాగమాపద || ని
 సనిదపమ | గమాపద || ని
 సనినీ | దధాపద || ని

శైక్షణికములో 1 ఆవర్త్త స్వరాలు

సం, సనిదపో, ప || దని
 గా, మా, పా, ప || దని
 సనిదనిదపమప || దని
 సరిసనిదపమప || దని
 పదానిసదనీప || దని
 సాగరిసనిదపోప || దని
 సనిదపమగరిగమప || దని
 రిసనిదపోగమప || దని
 పదనిసదనిసిప || దని
 నిదపమాగమపోప || దని

రీస్ నిదగా మా ప || దని
 గమపదనిసాగమప || దని
 స్నీదనిదా మా ప || దని
 పదనిస్నిదపమాప || దని
 రిస్ నిదపస్నీప || దని
 నిగ్రిస్నిదపమాప || దని

పై కాలములో ఇతర్ స్వరకల్పన

సా, సనిదనీ, ని | దపదా, గా మా ప || దని
 సరీగెనిసరీదనిసప | దని మపదగా మా ప || దని
 పొ, దపమపదాప | దనిసాసనిదపమప || దని
 సా, గెరిసనిదనీ | , రిసనిదపదా, ప || దని
 సరీనిసాదసీప | దామపొ గా మా ప || దని
 మపదనిసా, రిసని | దనినిదపొ, గమప || దని
 సనిదపమగరిగా | నీదపమగరిగమప || దని
 ససనిదనీ, నిదప | దా, దపమపొ, ప || దని
 గమపమపమపదప || నీదపసనిదపమప || దని
 సరీగెరిసనిదనీ | సరీనిసదనీదాప || దని
 దనిసరీగెరీసనిద | రిసనిదపగమప || దని
 గెరీసనిదనీ, | రీసనిదపమప || దని
 పమపదాపనీదప | రిసనిదసనీదాప || దని
 సనిదపమగరిసా | గమపదనిసామప || దని

చాలా ఆవరూల స్వరకల్పన చేసేటప్పుడు స్వరాలను తాళానికి అను
 గుణంగా పదులు పదులుగా కల్పన చేయడం నేర్చుకోవడం చాలా అవసరం.

పొ, దపమగరిగమ	నీదపసనిదరిసం
పదమపానిదపమ	మపదమపగామపద
దపమగరిగరిసనీ	పనిదపాసీదపమ

శరిగుపగ గుపద
 గుపదపసని రిసనిద
 గ్రీసనిదనీద ప
 సాసనిదనినిద ప
 దనిసపదని గుపదని
 గుపమాప గుపదప

సరిగ్గే, సనిదప
 గ్రీగ్రీసరినిసదనిస
 సాసనిదనీనిద ప
 పో, ద పో, నిద ప
 సరినిసదనిసపదని
 పోదపోనిదసనిద

నాలుగవ పాఠం

మిక్రచాపు తాళం

మిక్రచాపులో సమజాగాకి స్వరకల్పన చెయ్యడానికి “బజరేరేచిత్త” అనే దీక్షితులహారి కల్యాణి రాగ కీర్తన తీసుకుందాం.

గా , మా , | పా ; ; ; | ప మ గ ; | గ రి గ రి న సా |
 త . . . | రే . . . | రే . . . | చ . . . త్త . . . |
 ; గ రి న ని | సా రీ సా రీ | గ ; ; | గ ద ప మ గ రి న రి |
 . బా . . . | లా . . . చి | కాం . | |

మొదటి కాలంలో 1 ఆవర్తం స్వరాలు

పా, ప మ గ రి	బజరే	మ ద ప మ గ మ రి
పా మా గ మ రి		ని దా ప మ గ రి
స ని ద ప మ గ రి		గ రీ ని ద మ గ రి
ప ద మ ప గ మ రి		రి గ ప మ గ మ రి
ద ప ద ప మ గ రి		ని ద ద ప మ గ రి
స రి గ మ ప గ రి		పా; మ గ రి
మ ని ద ప మ గ రి		గ ని ద మ గ మ రి
స రి గ మా గ రి		పా మా గ రి
మ గ రి న రి గ రి		సా పా మ గ రి
ద పా మ గ మ రి		మ ద ప గ మ గ రి
		బజరే

ఈ మోస్తురుగా స్వరాలను వ్రాసి ఒక వారం రోజులు సాధకం చేయసే మార్గం బోధపడుతుంది.

మొదటి కాలంలో నె ఆవర్తాల స్వరాలు

పోదపోడ | పోదపమగరి || తజరే
 వమనారిశనీ | దపోవమగరి ||
 గుముచుచునీశ | ఎదపమగమరి ||
 పోదపోడ | పోవమగమరి ||
 గుముచునీశ | చాదపమగరి ||
 గుముచునీశ | సంవదపమగరి || తజరే
 గుముచునీచుషు | ఎదచపమగరి ||
 గుమనాగరిశ | ఎదపమగమరి ||
 గుమనాపదశ | దస్తదపమగరి ||
 గుమనాపదశ | ఎదదపమగరి ||
 గుమనాపదశ | సనీదపమగరి ||
 పోదాపదశ | సనీదామగరి ||
 గుమనాగ | చాపోమగరి ||
 గుమనాగ | సనీదపమగరి ||
 గుమనాపదశ | చపమగపమరి ||

రెండవ కాలములో 1 ఆవర్తము స్వరకల్పన

ర, దపమహ, దపమగరి || తజరే
 స, స్త, దా, దపమగరి ||
 పోదనిసంసనీదపమగరి ||
 గుమనిదపదపమగపమగరి ||
 చదముగముదపమగరి ||
 గుమనిదపమగపమగరి ||
 గుమనిదపమగపమగరి ||
 గుమనిదపమగరి ||
 చదముగముదపమగరి ||

స్సినిదసీదవదపామగరి ||
 దనిస్సదా; వనిదవపమగరి ||
 స్సిదవమదాపామగరి ||
 గ్రిస్సనిదరిస్సనిదవమగమరి ||
 పా, దవమగదపా, మగరి ||
 వమదవనిదస్సనిదదవమగరి ||

రెండవ కాలములో 2 ఆవర్తాల స్వరకల్పన (సమజాగా)

పా, దవమగమపదని దవమ | పా, దనిస్సనిద దవమగరి ||
 స్సినిద నీదవ వపామగరి | గమపదనిస్సా; దవమగరి ||
 గా, గరిసరీ రిసనిధని | సరీగమా పదా దవమగరి ||
 స్సా, గ్రిగ్గ స్గగ్గరి రిసనిదని | స్సనిద నీద వదాదవమగరి ||
 పా, మగమ పా, నిదపదా | స్సా, రిసనిదా, వమగమరి ||
 సరిస పమగ దవమ నీదవమ | స్సనిదరిసనిగ్రిస్స సనిదవమ ||
 మగారిసనిసా, పమగమరి | గసీదవమపా, నిదదవమ ||
 పామగరిసనిధా నిసరిగమ | పానిద సనిదపాదవమగరి ||
 పదదవ మపమ గమాపదవ | నినిద సనిద రిసని దవమగరి ||
 పామగరిస స్థిధానిసరి | గామా పదవ నీదా దవమ ||
 సస్సనిద నినిదవ నిదాదవమ | గామప నిదస్సి దపామగరి ||
సరీగమప గమపద మపదని | గ్రీసనిద సనిద దవమగరి ||

14 అష్టరాల కాలప్రమాణం మనసులో నాటుకుపోతే చాలా ఆవర్తాల స్వరకల్పన. చాలా నులభమవుతుంది. అందుకుగాను ఈ క్రింది స్వరాలను బాగా పాతం చెయ్యాలి.

పా, దవమగా, మపదవమ ||
 పదవమపమగపమగారినని ||
 సారిగమపానిదాదవమ ||
 నీదవదమపదనిస్సరీసని ||

నుండి ముదవుగరి ॥
 నుండి నుండి దవు ॥
 నుండి, నుండి దవు ॥
 నుండి నుండి దనిదవు ॥
 నుండి నుండి దనిదగురిస్తినిద ॥
 నుండి నుండి దనిదగుగారినని ॥

మృతచాపు తాళములో 1 అష్టరం భాగాకి మొదటి కొలంలో
1 ఆవర్త స్వరాలు

సామ్రాజ్య రాఘవులో “కృపయాపాలయ” అనే కృతిలో....

శారు ॥ శారు గరిపారి ॥ గమ ;	వదవదపా ;	॥
. కృతి . య్య. . . ప్య. . . లయ . శ్య. . . రే ;		॥
శారు శారు ॥ శ	సనిదనిదదవ మ	
శారు శారు ॥ శ	దవుగమరిగ మ	
శారు శారు ॥ శ	సనిదవపా మ	
శారు శారు ॥ శ	నిదవగమరిగ మ	
శారు శారు ॥ శ	నినిదవదదవ మ	
శారు శారు ॥ శ	మగరిపారిగ మ	
శారు శారు ॥ శ	గగమవదదవ మ	
శారు శారు ॥ శ	గమపారిగ మ	
శారు శారు ॥ శ	శసనిదవుగ మ	
శారు శారు ॥ శ	శరిగమరిగ మ	

1 ఆవర్తములో వై కొలంపు స్వరాలు

శారు శారు శారు శారు శారు శారు శారు శారు || గమ
 శారు శారు శారు శారు శారు శారు శారు శారు || గమ
 శారు శారు శారు శారు శారు శారు శారు శారు || గమ

పదనిసీరిసీనిదపామగరి || గమ
 సీనిదనీదపదపామగరి || గమ
 గమపమాపమపదపామగరి || గమ
 పాపామగమగారిసారి || గమ
 గమపదనిసరిసీనిదపమ || గమ
 రిగమపదనిసరిసీనిదపామ || గమ
 పమగరిసారిసీనిదపానిద || పమ
 పా, మగా, రిసా, నినరి || గమ
 పామగా, మపమగారినరి || గమ
 రిసీనిదా, సీనిదా, నీద || పమ

2 ఆవర్తాలు, మొదటికాలపు స్వరకల్పన

సీనిదపానినిదపామగరిగ || మ
 పమగమరిగమపనిదపామగ || మ
 పామగమపారిగమపామగ || మ
 గమఫమపదపదనిసీనిదదప || మ
 సరిగుగురిసీనిదపమగరిగ || మ
 ససరినినిసాసీనిదపామగ || మ
 పామగరిసానీదపామగ || మ
 గమపదామపదనీసీనిదప || మ
 దపదమపగమపనిదపామగ || మ
 పామపాగమపదనిదదప || మ
 దనిసరిసీరిసీనిదపామగ || మ
 పదనిసరినిసీనిదనిసీనిదదప || మ

వై కాలములో 2 ఆవర్తపు స్వరాలు ఈ విదంగానే అధ్యాపకులే ప్రాసిచ్చి
 విద్యార్థిచేత పాడించవచ్చును. ప్రాయసక్కరలేకుండానే తాను పాడి విద్యార్థిచేత
 పాడించినా మంచిదే. ప్రాయవలసిన అవసరము ఉండదనే భావసతో 2 ఆవర్తపు
 స్వరాలు వై కాలములో ప్రాయలేదు. ఇంతవరకూ పాడిన విద్యార్థి/విద్యార్థిని 2
 ఆవర్తముల స్వరకల్పన సులభముగా చేయగలడు/దు.

ఉదవపోతం

ఆదితాళం

ఈక విదంగా, గడచిన తాళాలలో కంటే ఆదితాళముతో స్వరకల్పన చెయ్యడం కష్టం. ఖండచాపు, రూపకం, మీళచాపు తాళాలలో, ఆ తాళముఁ నడకే స్వరకల్పనా రీతులను సూచిస్తుంది. ఆదితాళము సరిసంఖ్య, 32 అష్టరాణ ఆవర్తము. కనుకనే ఈ కష్టం. ఆ కారణంచేత ఆదితాళము చివరగా తీసుకోవడ మైనది.

కృతి - శంకరాభరణ రాగములో “సరోజదశనేత్రి” అనే కృతిలోని చరణమువద్ద స్వరకల్పన -

పా ; ; ద స ద పా , పా వ మ | పా దా పా స ని | ద పా , వ మ గా ||
పా .. మ . గ . . న ఏ . | నో . . ద . | ని . . గు . జ ||
మా వ ద పా మ గా మ వ మ గ రీ | గా మా పా గ మ || పా ; ; ; ||
దా . . . మ శ్యా . . మ . . | కృ . ష్టను . || తే . . ||

మొదటి కాలములో ఇ ఆవర్తపు స్వరాలు

పా, మ గ రి గ మ	వ మ వ గ మ రి గ మ
ద పా గ మ రి గ మ	వ ద మ పా మ గ మ
సా, పా మ గ మ	ని ని ద పా రి గ మ
స ని ద పా మ గ మ	ద ప ద మ వ రి గ మ
గ మ వ గ మ రి గ మ	గ రి గ సా రి గ మ
స రి గ మ వ రి గ మ	ప ద ద మ ప ప గ మ
ద పా మ గా మ	రి స ని ద ప మ గ మ
ప దా మ పా గ మ	ప మ గ మ గ రి గ మ
పా, సా రి గ మ	ద ని ప ద మ ప గ మ
ప మ గ మ రి గ మ	ప ప మ గ మ రి గ మ

మొదటి కాలములో (క్రియకు 2 అష్టరాల నడక)

నమజాగాకి 1 ఆవర్త్తపు స్వ్యరాలు

పా, మగరిగా, మగరిసరిగము || సామగాన....
 గమపమాగరిగమగారిసరిగము ||
 మగరిసా, సెనిదపామగరిగము ||
 దపామగరిగా; రిసారిగము ||
 దపమపమగమరిమగారిగము ||
 సరిగమపదమపామగరిగము ||
 దనిసదాపమగరిగరిసారిగము ||
 తీసెనిదసెనిదపదపామగము ||
 పపాదపమగరిగగామగరిగము ||
 సరిగరిగమగమపదపమగరిగము ||
 పమదపనిదసెనిదపామగరిగము ||
 పా;; పమగరిగసారిగము ||

రెండవ కాలములో 1 ఆవర్త్తపు స్వ్యరకల్పన

పా, దపమగా, గమపదనిసెరి-సెనిదా దపాదాపామగము || సామగాన
 గమపమాప మదపా, దపమగమ-పదనిసదా సెనిదపా మగరిగము ||
 గరిగసా, పామగమ రిగమపా-దనిసదాప మగరి గరిసా రిగము ||
 పదాపమగ మపామగమ రిగమప-దనిసెరి సెనిదపా మగమ రిగము ||
 దపమగరి మగరిసా గరిరిసన్ని సరిగమపదనిసెరిసెనిద పమగము ||
 పా, మగమ పా, మపగమ రిగమ-పదనిసెరి సెనిదపా మగరిగము ||
 దపమగమ పమగరిగమగారిసన్ని-మగరిపమగ దపమ సెనిదపమగము ||
 పాదపమగ మాపమగరి గామగ-రిన రిగగరిసన్ని ససాసారిగము ||
 రిసెని సెనిద నిదప సెనిదప మగమ-పదనిసెరిగెరీ సెనిదపా మగము ||
 దాపమ గరిగా పగమ రిగసరిసన్ని-సరీగమపా సెనిదప మగరిగము ||
 సె;; సెనిదపా మగరిగమ-పా;; గమపగరి సారిగము ||
 పామగామరిగ మపామ గమపద-సనిదా;; సెనిదపా మగరిగము ||

ప్రతీ ఆదితాళ వర్ణములోనూ రెండవ ఎత్తగడ స్వరములు 1 ఆవర్త స్వరకల్పనకు మంచి ఉదాహరణలు, మాగ్గదర్శకములు. ఆ స్వరాలను పదే పదే మనం చేస్తూ పాఠం చేస్తే మంచిది.

వై కాలపు స్వరాలు 1 ఆవర్తం మేరకు వేరే ప్రాయవలసిన పని లేదు. అధ్యాపకులు మాగ్గం చూపిస్తూ పాడి విద్యార్థులచే పాడిస్తే చాలు.

ఈ విధంగా 2 ఆవర్తపు స్వరకల్పన రెండు కాలములలోనూ కూడా విద్యార్థిచేత పాడించాలి. ఇంతమాత్రము నేర్చుకుని సాధకం చేసిన విద్యార్థి రెండు ఆవర్తముల స్వరకల్పన నిరాటంకముగా చేయగలుగుతాడు. కానీ చాలా ఆవర్తపు స్వరకల్పన నడపడానికి ధైర్యం చాలకపోవచ్చును. ఆ ధైర్యం కలగడానికి మాగ్గం లేకపోలేదు.

చాలాదూరం ప్రయాణం చేస్తున్నప్పడు కిలోమీటరు దూరం కొలతగా తీసుకుని ప్రయాణం సాగిస్తాం. అదేవిధంగా చాలా ఆవర్తాలు స్వరకల్పన చేస్తున్నప్పడు ఆవర్తం కొలత చూసుకుంటూ కల్పన చేస్తే ఏ క్షణంలో తాళంలో ఎక్కుడున్నామో తెలుస్తుంది, జాగాకి రావడం సులభం. ఆదితాళంలో ఆవర్తానికి (వై కాలంలో) 32 అష్టరాలు కొలత కష్టం; 16 అష్టరాల చౌప్పన మనసులో కొలత చూసుకుంటూ కల్పన సాగిస్తే సుఖవుగా ఉంటుంది. అందుకై 16 అష్టరాల నమోనాలు ఈ క్రింద జితపరుస్తున్నాము.

16 అష్టరాల అభ్యాసం - తోడిరాగము

సా ; ; రిస్సనిదా సనిదపమ	6	5	5
పా, దా, సీ, సానిదపమ	3	3	3
పా, సస్నిదపా, నిదప పమగరి	3	6	3
గమపమాప మపదనీద నిదపమ	6	6	4
మదపమాగ పమగరిస సరిగమప	6	5	5
నిదా దపా పమా పనిద పదపమ	3	3	3
గమపమా, మపదపా, నిదపమ	6	6	4
పదనిసా మపదనిసా సస్నిదపమ	5	6	5
రీరిస్సనిద నిసరిరిస నిరిస్సనిద	6	5	5

స్త, సీ, దా, పా, నిదపమ	3	3	3	3	4
దా, పా, నిద స్నిదపా మగరి	3	3	7	3	
రిగుమగురి మగురిసు గురిస్నిదని		6	4	6	
రీరిసుసు నిసునిరి నిసునిదపమ	3	3	4	6	
గమపదపా, మపదనిదా, నిద		7	7	2	
స్సస్నిదనీ ; దా ; నిదపమ		8	4	4	
నిసుపదమప రిగమప దపమగరిన	2	2	2	4	6
పా, దపమగరి గా, మగగరిన	3	5	3	5	

విరామాలు ఎక్కువగా ఉన్న 16 స్వరముల కల్పన.

శైరపిలో

మా, గా, రీ, గామా పామ	3	3	3	4	3
పా, స్నిదపా, దాపా మగరి	3	6	4	3	
దపామగ రిగామప సరీగామ		5	5	6	
సరీగా, రిగామా, పాదప		6	6	4	
నీదపా దాపమా పమా గారి	5	5	3	3	
పా, దపమ గా, పమగ మాగరి		6	6	4	
పాదపమా మాపమగా రిగామ		6	6	4	
రి ; ; రిగమపా మాగరిన		6	5	5	
స్త, రీ, గా, మా, పాదప	3	3	3	3	4
దనిసరీ, పదనిసు నీదపమ		6	5	5	
సునిద సీదప దా, స్నిదపమ	4	4	3	5	
సునిద నీదప దా దపామగరి	4	4	2	6	

చిన్న పరిధిలో - అనగా 4, 5 దగ్గర స్వరాలతో కల్పన

(షష్ఠుఖ్రియ రాగం-16 అష్టరాలు)

దపమ పదప మపదదప నిదదపమ	3	3	5	5
మపద దపమ నిదప నీదాదపమ	3	3	3	7

వమదవపొ నిదపదసీ నిదపమ	6	6	4	
దనిద పదప మపనినిదప నీదప	3	3	6	4
మగమపదా మపదనిదా నినిదప		6	6	4
మపద దపమ పదనినిదప సెనిదప	3	3	6	4
కినిదపద సీనిదప నీదపమ		6	5	5
పదప మప గమప నిదప సీనిదప	3	2	3	3
దదప మపదప సీదప సెనిదప		3	4	4
పాద పమప దాపమప దాదపమ	3	3	5	5
పప దదపప నినిదద నినిదదపమ		2	4	4
సరీరి నినిసెం దదనిని పదదపమ	3	4	4	5
పాద సీద దాప మాదా దపమ	3	3	4	3
<u>పొ, దపొ, నిదా, నిదాపమ</u>	3	4	4	5

ఎక్కువ స్వరాల పరిధిలో దూరపు సంచారాలు

పమగ దపమ నిదప సెనిదపమ	3	3	3	7
సెనిదపొమ గరిసా, న్యసరిగమ		6	5	5
రిగమపొ దనిసె గెరిసె సీదపమ	5	3	3	5
గెరీ రిసె సెని నిదా నిదపమ	3	3	3	5
పదనిసె రిగెరిసె సీద దపమగమ		4	4	3
పమగరిసా రిసెనిదపొ గెరిసెని		6	6	4
రిగమపద మపదనిసె రిగొగెరిసె		5	5	6
గెరిసెనిదప మగరిసా న్యసరిగమ		6	5	5
గమప మపద పదని దనిసె నిసెరీ	3	3	3	4
పమగరిగ నిదపమప సెనిద గెరిని		5	5	3
పమగరిగ నిదపమప సెనిదనిదప		5	5	3
గరిన సీ స రిగమపద నిసెరీగెరి		6	5	5
గరినన్యసా నిదపమపొ గెరిసెరి		6	6	4

నిసనిగీర్ నిసనిరీస్ దనీదపమ		5	5	6
పమదాపమ నీదప సానిరిరీస్	2	4	4	3
గీరీస్ నిదని రిసనీద పమగరిస		3	3	5

ఈ విధంగా దాటు, జంటస్వరాలతోనూ, ఆవులతోనూ 16 అక్షరాల స్వరాలు వ్రాసి యచ్చి పాడించినా సరే తాను పాడి విద్యార్థిచేత పాడించినాసరే, బాగా సాధకం చేయినై స్వరకల్పనా రీతులు బాగా బోధపడతాయి. చాలా ఆవర్తాలు కల్పనచేసినప్పడు ఆదితాళములో 16 లేక 32 అక్షరాలు ముగియగానే మనసులో గుర్తు ఉంచుకుంటూ సాగితే స్వరకల్పన అర్థవంతముగా ఉంటుంది.

సమజాగా స్వారీనమయాక క్షీ జాగా, అంటే క్రియకి 4 అక్షరాల చొప్పన నడుస్తూన్న ఆది తాళములో 2 అక్షరాల జాగాకి, $1\frac{1}{2}$ జాగా అంటే 6 అక్షరాల జాగాకి స్వరకల్పన అలవాటు చేయించాలి.

ఆరపాతం

ఈ పాతం విద్యార్థిలో “జాగా పరిజ్ఞానం” వెంపొందింపచేసేటందుకు వనికివస్తుంది.

మొట్టమొదట ఆదితాళంవేసుకుంటూ, తీ - స్వరాల ఖండలనే వరుసగా ఒకటి, రెండు ఆవర్తల వరకూ పాడుతూ వెళ్లి, చివరికి, అంటే జాగాకి వచ్చే టప్పుడు, తీ-స్వరముల ఖండమును వదిలి ఎన్ని స్వరాలు మిగిలిపోతే ఆ విడి స్వరాలను పాడి ఆవర్తము ముగించాలి. అదేవిధంగా ఆదితాళమే వేస్తూ వరుసగా 4, 5, 6, 7, 8 స్వరభుండాలను కూడా ఒకటొకటిగా తీసుకుని పాడి, జాగాకి రావడానికి కావలసిన విడి స్వరాలను తర్తిచేసి ఆవర్తం ముగించాలి. ఈ విధంగా మిగిలిన రూపక, ఖండ, మిళ్ళచాపు తాళములలో కూడా సాధకం చేయించాలి.

ఈ రకపు కృషివలన ఏ తాళములోనైనా, ఏ జాగాకైనా సరే జాగాకి రావడం సులభమవుతుంది, అలవాటుకూడా అవుతుంది.

ఉదాహరణలు : శంకరాభరణరాగం_ఆదితాళం

పదా మపా గమా రిగా సరీ నిసా రిగా మపా దపా మగరి గమ ||

(శ్రీ త్రిప్రసాలు, ముగింపుకోసం ఒక ఖండం (5))

పపమగ మామా పమగరి గా; గరిసన్న రీ; మగారి సరిగమ ||

(8 చతుర్ప్రసాలు.)

దాపమగ మాగరిన రీసన్నన రిగమపా దనిసరీ సెనిదపా గమ ||

(6 ఖండాలు, చివర 2 స్వరాలు)

దపామగమ పమగరిన నిసారిగమ పదానిసీ సెనిదపమ గమ ||

(5 ట్ర్యూ - త్రిప్రసాలు, చివరకి 2 స్వరాలు)

సెనిదపమ దాపామగరి పమగాగరిన రీ; సన్నిధ సరిగమ ||

(4 సప్తకాలు, చివర 4 స్వరాలు)

పా, దపమగమ పా, మగరిసని ససాపమగమరి గమప గమరిగమ ||

(4 ఎనిమిదులు)

ఒక ఆవర్త్తన స్వరాలే వ్రాశాను. ఈ విధంగానే ఒకే జాతి స్వరాలు 4 ఆవర్త్తముల వరకూ పొడి, చివరకు పొడి అష్టరాలతో జాగాకి వచ్చేలాగ సాధకం చేస్తే జాగా - sense - అనగా జాగా ఎన్ని అష్టరాల దూరమున్నదో క్షణంలో తెలుసుకుని జాగాకి వచ్చే జ్ఞానం-కలుగుతుంది.

ఏదవపోతం

స్వరకల్పనా జ్ఞానం కలగడానికి వర్గించి సాధకం చెయ్యేవలసిన పాతాలు ఇంతటితో హర్షిత ఆయాయి. హర్షవాగ్గేయకారులు రచించిన వర్ణములూ, కృతులలోనున్న చిట్ట స్వరములు విమర్శనా దృష్టితో పరిశీలిస్తే స్వరకల్పనా జ్ఞానం ఇనుమడిస్తుంది. వర్ణములలోవలె స్వరకల్పన చేయాలి అనే పట్టుదలతో సాధకం చెయ్యడమే కదసారి ప్రయత్నం.

ఉదాహరణలు

1. కల్యాణి ఆదితాళ వర్ణములో చరణం చూడండి.

నీ ; ; సదస్ని దపమ గమ | పా ; ; మపదనిప దనిదరిస ||

ఈ స్వరంలో స్వరములకూర్చు 3 4 3 3 | 6 5 5 ||

ఈ మౌన్స్తరుగా ఉన్నది. ఇటువంటి స్వరమే ఈ విధంగా కల్పన చెయ్యవచ్చు.

పా ; ; నీదవ దపా మగమ | పా ; ; పమగరిస సనిదవమ ||

2. కల్యాణి వర్ణంలోనే తేవ ఎత్తుగడ స్వరములో 2వ ఆవర్తము.

నిస్సని గరీగసరి నిస్సరి సరినిన

దనీస్సనిదవమ గమపదా నిగెరి ||

3 5 4 4 | 3 5 5 3 ఏర్పాటులో ఉంది.

ఇటువంటి స్వరమే కల్పన చెయ్యవచ్చును :

సరిస నిస్సదనిద పదావ మపగమ |

రిగా మపదనిస గరీసనీ దపద ||

3. సాపేరి ఆదితాళ వర్ణంలో పల్లవిలో 2వ ఆవర్తం.

సరిపుగరిన దదుగరిన ధనరి | మపద రిస్తో
మపదనిదు గరిసథ ||

7 6 3 3 6 4 ఏర్పాటులో ఉంది.

ఇలాంటి ఏర్పాటులోనే, ఇంకొక స్వరం కల్పన చేయవచ్చ.

దపమపమగరి సరిమపదప మపద | సరిస గ్రి సనిదదపమ
నిదపమ ||

4. కాంభోజి ఆదితాళ వర్ణంలో పల్లవిలో 2వ ఆవర్తం:

ధనరి పమగ సరిగమపద మగపద |

రిస్తోనిదప దపామగరి రిసాన్ ||

3 3 6 4 | 6 6 4 ఏర్పాటులో ఉంది.

దీని మొన్తరు స్వరాన్నే కల్పన చేస్తే ఇలాగుంటుంది.

నిదని పదప మపదసనిద నినిదప |

సనీదపద నిదాపమప మగమప ||

5. కాంభోజి ఆదితాళ వర్ణములో 2వ ఎత్తగడ స్వరం-

.నిదపమా, పదపమా పమగమప |

మదపమా పనిద మపసనిద సరిగ్ ||

6 5 5 | 5 3 5 3 ఏర్పాటులో ఉంది.

మగమపా, గమపదా నిదనిపద |

మపదస్త పదస్ నీనిదప మపద ||

అని కల్పన చేయవచ్చ.

6. హంసధ్వని ఆదితాళ వర్ణములో-అనుపల్లవి 2వ ఆవర్తములో

రిస్ని పనిసరిగ్ సరిగ్ప గ్రిస్ని |

రిరీస్నిప పగారిసన్ని ఫనిసరి ||

దీని ఏర్పాటు - 3 5 4 4 | 6 6 4

ఇలాంటి ఏర్పాటుతో ఇంకొక స్వరం చేస్తే ఇలాగుంటుంది-
పగరి గపనిసీరి పరిసీని పగపని |

గీతిసీనిప సీనిపగరి గరిషరి ||

7. వసంత రాగం ఆదితాళ వర్షములో ఇవ ఎత్తుగడ స్వరం
సీనిదమగ దామగరి సాన్నిధన్ని | సరిన గామదా మగనిదా
_____| ____| ____| ____| ____| ____|
మదని ||

6 5 5 3 5 5 3

ఏర్పాటులో ఉన్నది. ఇలాంటి స్వరమే ఇంకొకటి
మాగరినన్ని సామగమ దామగమ | దనిస గీతిసీని దనినిదా
_____| ____| ____| ____| ____|
మదని ||

కల్పన చేయవచ్చు.

8. దర్శారు ఆదితాళ వర్షములో పల్లవిలో ఇవ ఆవర్తము-
పమగరిన రిమపమాప దనిసీరి | నీ, దాప దనిపమ గగారిషరి
_____| ____| ____| ____| ____|
వలె ఇంకొక స్వరం
దనిపపమరి మపదపాద నిసీరిస | గీతిసీరిస నిసదప
_____| ____| ____| ____| ____|
మరిగగరిన ||

6 6 4 6 4 6

9. కానడ ఆదితాళవర్షంలో అనుపల్లవి ముదటి ఆవర్తములో-
పదనిదప మపదప మపమ గామరి |

గరిన మగమ దదనిని సరిసీస ; ||

5 4 3 4 | 3 3 4 6

ఏర్పాటులో నడిచింది. ఇదేమోస్తరు స్వరం ఆల్లవచ్చు.

నిదపమప దాపమ గమరి సన్నిషరి |

గమద మదని సీనిరిస నినిసీస ; ||

10. శ్రీరాగం అదితాళ వర్షములో అనుపల్లవిలో 2వ ఆవర్తం
నిసరిగొరి సరినినొని పనిసరి ।

	స్నీ	పదనిపమ	రిగారి	నుసరిమ			
6	6	4	3	5	4	4	వర్షాటు

కలిగిఉంది. ఈ వర్షాటుతోనే మనం ఆల్లుకోవచ్చ.

	పనిసరిరి	నిసరిగొరి	సరినిసి	రినీ	సరిసనిప	మపామ	రిగరిస	
--	----------	-----------	---------	------	---------	------	--------	--

ఈ మోస్తరుగా వర్షములలో ఒక ఆవర్త స్వరములు రంజకమైన వాటిని గుర్తించి 16 అష్టరముల స్వర ఖండముల ఏర్పాటు గమనించి ఆ మోస్తరు స్వర ముల వేరేవేరే రాగములలో పాడే ప్రయత్నము చేస్తే స్వరకల్పనా సామర్హ్యం కలుగుతుంది. 16 అష్టరముల ఏర్పాటు సర్వసాధారణముగా ఈ క్రింది ఏర్పాటు లతో ఉంటాయి.

3	5	3	5	
6	5	5		
6	6	4		
3	3	3	3	4
3	3	7		
5	3	4	4	

స్వరకల్పన చేసేటప్పుడు ప్రయత్న హర్షయకంగా ఈ ఏర్పాటులతో అలవాటు చేస్తే ఆప్రయత్నంగా కూడా ఈ ఏర్పాటులే వస్తాయి.

ఇంతవరకూ చెప్పిన పాఠాలు తుణ్ణంగా వచ్చేవరకూ గురు సమక్షంలో సాధకం చెయ్యడంలో ఉన్నది రహస్యం. అన్నీ తయథక్కులతో పాడితే స్వర కల్పన టాగా అలవాటవుతుంది. సందేహం లేదు.

ఎనిమిదవ పాఠం

స్వరకల్పన చెయ్యడం సుమారుగా వచ్చాక విద్యార్థులకు ఈ నాలుగు తాళములలోనూ చిన్నచిన్న తీర్మానాలు చెప్పి పాడినే వాళ్కు ఉత్సాహంగా ఉండి స్వరకల్పనవై ఆసక్తి పెరుగుతుంది.

I. (A) ఖండచాపు తాళం లో నమజాగాకి - “అమృరావమ్మ” కృతి.

(a) గీరీస నిద, రిస్ నిద ప, గ మా ప ద ని || అమృ ఈ తీర్మానాన్ని 6.1 అని వ్రాయవచ్చు. అంటే,
6 లభ్రాలు, 1 అష్టరం ఆపు అన్నమాట.

ఎత్తుకోవలసిన జాగా-నమం, దీనినే 1.0 అని వ్రాయవచ్చు.
అనగా, మొదటి క్రియలో జాగా లేకుండా అని అర్థం.

తీర్మానం - 6.1

జాగా - 1.0

(b) రెండవ తీర్మానం - 5.5

జాగా - 1.0

సాసా, గీరీస నిద |

నీ నీ, స ని ద ప మ |

పా పా, గ మ ప ద ని |

(c) మూడవ తీర్మానం - 7.4

జాగా - 1.1 (మొదటి క్రియలో 1 అష్టరం జాగా)

గీరీస నిద . నీ ;

రీస నిద ప . దా ;

గ మ ప ద ని ||

I. (B) ఖండచాపు తాళములో (వై కాలంలో) 2 అష్టరాల జాగాకి— “అమృతావమ్మ” కృతిలో “తామరసదకనేత్రి” అనే చోట స్వరకల్పన (వైకాలములోనే)

(a) మొదటి తీర్మానం - 5.2

జాగా - 1.3

గ రి స్ ని ద . నీ

రి స్ ని ద ప . దా

గ మ ప || ద ని

(b) రెండవ తీర్మానం - 6.2

జాగా - 1.0

గ రి స్ ని ద . నీ

రి స్ ని ద ప . దా

గ మ ప || ద ని

(c) మూడవ తీర్మానం - 7.0

జాగా - 1.1

గ రి స్ ని ద

రి స్ ని ద ప

గ మ ప || ద ని

II. (A) రూపకతాళం—నమజాగా.

“నారదముని” అనే పంతువరాళి కృతిలో

స్ ; స్ ని దా పా ప మ

నా . ర . ద ము ని . వెదలిన.....

అనే చోట తీర్మానాలు—

(a) మొదటి తీర్మానం - 6.3

జాగా - 1.0

గ రీస్ ని ద . సీ ,
రి సు ని ద ప . దా ,
గ మా ప ద ని ||

(b) రెండవ తీర్మానం - 7.1
జాగ్రా - 1.1

గ రీస్ ని ద . ,
రి సు ని ద ప . ,
గ మా ప ద ని ||

(c) మూడవ తీర్మానం - 8.0
జాగ్రా - 1.0

స స రి సు ని ద ప
ద నీ సు ని ద ప మ
గ మా గ మ ప ద ని ||

II. (B) రూపక తాళంలో 2 అష్టరాల జాగ్రాతి -

మాయమాళవగొళ రాగములో “తులసీదళములచే” అనే కృతిలో
చరణం :

; ప దా పా , పా పా || ప మ ద ప ప ప మ మా గ మా ||
. స ర సీ . రు హ || పు . . . సౌ గ ||

అనే చోట తీర్మానాలు :

(a) మొదటి తీర్మానం - 6.4
జాగ్రా - 1.0

గ రీస్ ని ద . సీ ;
రి సు ని ద ప . దా ;
ద పా మ || గ మ

(b) రెండవ తీర్మానం - 5.4
జాగ్రా - 1.3

గెరిసునిద . నీ ;
 రిసునిదవ . దా ;
 మగర్ || గమ

(c) మూడవ తీర్మానం - 9.4
 జాగా - 1.3

గొరీగెరిసునిద . నీ ;
 రీసురిసునిదవ . దా ;
 దాపామగర్ || గమ

III (A) మిక్రచాపు తాళంలో సమశాగాకి కల్యాణిరాగంలో “ఫజరేరే చిత్త”
 అనే కృతిలో పల్లవి వద్ద—

గ , మ , | పో ; ; ; || పమగ ; | గరగరినసా ||
 త . జ . | రే . . . || రే . . . | చ . . . త . . . ||

(a) మొదటి తీర్మానం - 6.5
 జాగా - 1.0

సనీదవద . నీ ; ,
 నిదాపమప . దా ; ,
 దపామగర్ ||

(b) రెండవ తీర్మానం - 10.6
 జాగా - 1.0

గెరిసునిరిసునిదవ . దా ; ;
 రిసునిదాసునిదపమ . పో ; ;
 సనిదపాదపమగర్ ||

III (B) మిక్రచాపు తాళంలో 2 అష్టరాల జాగా

చారుకేశి రాగములో “కృపయాపాలయ” అనే కృతిలో పల్లవివద్ద—

; పాపు | మగగరిసెన్ సారి || గామా; | పదవదశా;||
కృత . | యా. . . పా. . . || లయ . | శో. . . రే.||

(a) మొదట తీర్మానం - 10.0
జాగా - 1.0

గుర్తిస్తే స్తని దవద
తిస్తని దాని దవమవ
దవమగామగరి || గమ

(b) రెండవ తీర్మానం - 7.4
జాగా - 1.1

గుర్తిస్తని ద. నీ ;
తిస్తని దవ. దా ;
దాపామ || గమ

(c) మూడవ తీర్మానం - 6.6
జాగా - 1.0

గుర్తిస్తని ద. నీ ; ;
తిస్తని దవమ. పా ; ;
మగారి || గమ

IV(A) ఆదితాళం సమజాగా, శంకరాభరణ రాగములో “రమారమణరారా”
అనే కృతిలో పల్లవి వద్ద -

క్రియకి వై కాలములో 4 అష్టరాల చౌప్పున తాళం నదుస్తుంది.

సారీ ; గామా పాపపమమ | గా ; ; ; | ; ; ; ; ||
రమా. రమణరా . . . | రా . . . | ||

(a) మొదట తీర్మానం - 8.4
జాగా - 1.0

తిస్తని స్తని దవమ. పా ;

ద పా ద ప మ గ ర . గ ;
మ గా మ గ ర న ని ||

(b) రెండవ తీర్మానం - 6.5
జాగా - 2.0 (రెండవక్రియలో నమం)

రిస్ ని ద ప . దా ; ,
స్ నిసి ప మ . పా ; ,
మగారి న ని ||

ప్రతీ తాళములోనూ, సమజాగాకిగాని, రెండు అష్టరముల జాగాకి గాని,
తీర్మానము పాడేటందుకు లెఖ్చి ఎలాగ కట్టవలెనో విద్యార్థికి నేర్చుడం చాలామంచిది,
అవసరం కూడాను.

ఇంతటితో స్వరకల్పనా ప్రకరణము ముగిసింది.

II

నెరవు ప్రకరణము

నెరవు

పీతిక

ఆభ్యాస సంగీతములో సుమారు 20 వర్షాలు, 50 కృతులూ సాంప్రదాయ పద్ధతిలో కష్టపడి నేరిపు సాధకం చేసిన విద్యార్థికి తగినంత వినికిడి జ్ఞానం కూడా కలిస్తే కొద్దిగా నెరవు రాగమూ పాడగలిగిన సామర్యం కలుగుతుంది. అటువంటి విద్యార్థులు గురువు పాడి, పాడిస్తే కాల్క్రమేణ నెరవు రాగం పాడడంలో మంచి సౌయి నందుకోగలరు. స్వతస్సిద్ధంగా నెరవు పాడలేని విద్యార్థులకు నెరవు పాఠాల స్వేరూపంలో ప్రవాసి ఆభ్యాస సంగీతము వలెనే పాడడం నేరిపుస్తే వెనకబడిన విద్యార్థులు కూడా రంజకంగా నెరవు పాడగలుగుతారు.

ఈ పుస్తకంలో సర్వసాధారణంగా వాడుకలోనున్న ఖండచాపు, రూపకము, మిక్రచాపు, ఆది తాళములలో చిన్న కృతులనెంచి, వాటిలో సరియైన చోట సమ జాగాకి, 2 అష్టరాల జాగాకి విద్యాంసులు నెరవు పాడే పద్ధతిలో నెరవులు స్వేర పరచి ఉన్నాయి. ఈ పాఠములు గురుముఖతః చెప్పించుకుని, రోజూ కంఠస్తంగా వచ్చేవరకూ సాధకం చెయ్యాలి. అలా కష్టపడిన వారికి నెరవు ఏ విధంగా నడప వలెనో ఆ జ్ఞానం కొంతకలుగుతుంది. తదుపరి పుస్తకం మూసివేసి గురువు దారి చూపిస్తూ, విద్యార్థిచేత సొంతంగా ఎలాగవస్తే అలాగ నెరవు పాడించాలి. అలాగ పాఠుతూ ఉంటే, విద్యార్థి నెరవు కొంత సొంతంగాను, కొంత తానిదివరకు వర్ణించి నదీ కలిసి వస్తుంది. పాడగా పాడగా, సొంతానికి వర్ణించిన దానికి బేదం కనబడ కుండా పోయి పాడిన నెరవు చక్కని పద్ధతిలో వినవస్తుంది.

ఇదేమి పద్ధతి? అని అనిపించవచ్చు కొండరికి. ఈ మోస్తరు పద్ధతి శూర్యం ఉండేదని వెద్దలు చెప్పగా విన్నాను. భాలబాలికలకు చేతిప్రాత hand writing చక్కగా కుదరణానికి మా రోజులలో కాపీలు ప్రాయించేవారు. ఏదో ఒక గుణపాఠం— “అసాధారణప్రజ్ఞ కలవాడు సుఖపడును” అనే లాంటిది అచ్చులో వేసి వై గీతవై ఉంటుంది. దాని క్రింద 5, 6 గీతలు గిచి ఉంటాయి. ఆ గీతలమీద వై అచ్చ అష్టరాలను చూసి అచ్చులాంటి అష్టరాలు ప్రాయాలి. అలాగ రాయగా

రాయగా అచ్చులాంటే ప్రాత అలవడుతుంది. మానాన్నగారు వారి చిన్నతనంలో ఉండే పద్ధతి వేరేవిరంగా ఉండేది ఆని చెప్పేవారు. కాపీ ఆంతా అధ్యాపకులే ప్రానే, ఆ అష్టరాలమీదనే దిద్దుమనే వారట. ఆప్యుడు విద్యార్థి ప్రాయబోయే వంకర అష్టరాలకి తావేలేదు. అన్ని అష్టరాలూ బాగా వచ్చితీరాలి.

చేతిప్రాత నేర్చేటప్పుడుండే ఈ పద్ధతి నెరవు, స్వరకల్పన, రాగం నేర్చేటప్పుడు ఎందుకుపయోగించకూడదో మీరే ఆలోచించండి.

రూపకతాళంలో నెరవు పొడడం నులభం కనుక ఆదిలో చతుర్స్రజ్ఞాతి
రూపకతాళంలో ప్రారంభిధాం.

1. “ఆరగింపవే” అనే త్యాగరాజకృతిలో చరణంవద్ద నెరవు.

తోడిరాగం - చతుర్స్ర రూపకతాళం

మూలం

చ॥ ; పొ దా పొ ; పొ || మా పద పమగ మపొ పొ ||
• సో . ర మై . న || ది . . వ్యా . . . న్ను ము ||
; పదా ని దా పొ పొ || నా గప మగ రి సా సరి || గమ
. ష . వ్రద్తనయుత || త . . త్త . ఱములు . || . .

నెరవు

1. ; పద పొ పమగా మా || పద పద దనీ దదా పొ ||
. సో . ర మై . . న || ది . . . వ్యా . . . న్ను ము ||
; పొ దా ద ని సా సా || సా ని దా పొ ద నీ ద ప మ || గమ
. ష వ్రద్తన . యుత || త . . త్త ఱ . ము . లు || . .

2 ; పగ మా పొ దా పొ || గ ; ప మగ రి రీ సా ||
. సో . ర మై . న || ది . వ్యా . . . న్ను ము ||
; సరీగమా పొ పొ || పొ ద ని సా సా సా వసి ద || ప మ
. ష . వ్రద్త సయుత || త . . త్త ఱ . ము . లు . || . .

3. ; పొ పద ద నీ ద దా || పొ మ ద ప మగ మ పొ పొ ||
. సో . ర . మై . . న || ది . . . వ్యా . . . న్ను ము ||
; పొ ద ని సా కీ సా || సా ; కీ సా సా సి రి సా ||
. ష వ్రద్త . సయుత || త . త్త ఱ ము . లు . ||
ని ద పొ ద ని సా సి సా || ని ; సా సా సా సా ||
. . సో . ర . మై . . న || ది . వ్యా . . న్ను ము ||

; చరసనిదాపోపో || పోదనిసనిరిసనిదనిద ||
. ష . త . నయత || త . . క్క . ణ . ము . లు . ||
పమపనిదదపో ; పో
. . సౌ . ర . పై . న

4. ; ఫోదనినిసో , సో || సనిదనినిసో నిటోసో ||
. సౌ . రై . . న || ది . . . వ్యా . . న్నము ||
; సర్తగోసోసో || సనిసర్తసోసర్తగోసర్తగో ||
. ష . త్రడనయత || త . . . క్క ణ . ము . లు . ||

సనిసగోగోసో ; సో || సనిదని సోగోసనిదదాపో ||
. . సౌ . ర . పై . న || ది . . . వ్యా . . . న్నము ||
; గమపదనిసగోగోసని || రపదనిసదనిససనిద || పమ
. ష . త్ర . న . ము . త . || త . . . క్క ణ . . ము . లు || ..

5. ; నదపదనిసోసో || సర్తసర్తగోగోసో ||
. సౌ . రై . . న || ది . . . వ్యా . . న్నము ||
; సనిగోససనిదవ || దపదనిససర్తగోగోగో ||
. ష . త్ర . నయ . త . || త . . . క్క ణ . ము . లు . ||

సనిసర్తససనిసర్తసో || గోగోసర్తసనిదపదనిసో ||
. . సౌ . ర పై . . . న || ది . . . వ్యా . . . న్న . ము ||

పదనిదదనిసనిరింసో || గోగోసర్తసనిదనిససనిద || పమ
ష . . . త్ర . న . యు . త || త . . క్క . . ణ . . ము . లు || ..

6. ; సగోగోసో ; సో || సనిరిసగోగోసనిదనిసో ||
. సౌ . ర . పై . న || ది . . . వ్యా . . . న్న . ము ||

పదనిదదనిసనినిసర్తసో || నిసర్తగోగోసనిసర్తగోగో ||
. ష . . . త్ర . న . యు . త . || త . . . క్క . ణ . . ము . లు || ..

దనిసీరిసీదనీదవు || పమపదదవదనినీదనిసీ||
 . . సా. ర. మై. న. . . || ది. . . వ్య. . . న్న. ము. ||
 గెరిసీరిసీదవదనిసీ || పదనిదనిసీసీరిసీద ||
 ష. . . ద్ర. స. యు. త || థ. . క్క. . ఇ. . ము. లు ||
 పమపనిదదపో ; పో
 . . సా. ర. మై. న
 7. ; సరిసరిసీదనిసీ || సరిసరిషుగెరీసీ ||
 . సా. ర. మై. . . న || ది. . . వ్య. . . న్న ము ||
 ; సరిగెరిసరిసీదవ || దనిసగెరిసీసరిసీద ||
 . ష. ద్ర. స. యు. త. || థ. . క్క. . ఇ. . ము. లు ||
 పదనినిదదరింసనిదవ || గెరిసీదవదనిసీసీ ||
 . . సా. ర. మై. . . న. || ది. . . వ్య. . . న్న ము ||
 సనిగెరిసనిరిసీదవు || గమపదనిసరిసనిసీద ||
 ష. ద్ర. స. యు. . త. . . || థ. . . క్క. . ఇ. . ము. లు ||
 పమపనిదదపో ; పో
 . . సా. ర. మై. న
 8. ; నీనీనిదదనిదద || పో, దపమపో, పనిద ||
 . సారమై. . . న. . || ది. . . . వ్య. . న్న. ము ||
 పమదదపమగమపోపో || మపదదపమపో, నిదద ||
 . . ష. ద్ర. స. యుత || థ. . . క్క. . . ఇ. . ము. లు ||
 పమపదనిదదనిసరిసీ || సనిగెరిసనిదవదనిసీ ||
 . . సా. ర. మై. . . న || ది. . . వ్య. . . న్న. ము ||
 గెరిసరిసనిదవదనిసీ || పదదనినిసనిరిససనిద ||
 ష. . . ద్ర. స. యు. త || థ. . . క్క. . ఇ. . . ము. లు ||
 పమ
 . . సారమైన

ఈ ఎనిమిది వరుసలు వర్జం పాతం చెప్పినట్లు పాడించి విద్యార్థికి కంఠంగా వచ్చేవరకూ సాధకం చేయిస్తే నెరవు నడపవలసిన మార్గం బోధపడుతుంది. తరువాత సొంతంగా పాడినప్పుడుకూడా విద్యార్థికి ఈ మార్గంలోనే నడుస్తుంది మనోదర్శం కూడా.

II. “తులసిదశములచే” అనే మాయమాళవగౌళ రాగములో త్యాగరాజ కృతిలో చరణంవద్ద నెరవు.

మాయమాళవగౌళ రాగం - చతురస్ర రూపకతాళం

మూలం

చ॥ ; పదా పా , పా పా || మా ప ర ప ప మ మా ||
. న ర సీ . రు హ || పు . . న్నా . . . గ ||
; గ మా గ రీ సా రీ || గా మా పా పా ప మ గ రి || గ మ
. చం . ప క పా . || ట ల కు ర వ . క . || .

నెరవు

1. ; పదా పా ; పా పా || ; దా పా , ద ప ప మ మా ||
. న ర సీ . రు హ || . పు న్నా . . . గ . . ||

; గ మా ప పా పా ; || దా పా పా పా ప ద ని ద || ప మ
. చం . ప క పా . || ట ల కు ర వ . . క || .

2. ; పదా పా , దా పా || మా ; మ గ ప మ గ రి గ రి ||
. న ర సీ . రు హ || పు . న్నా గ . . ||

స ని స రీ గ మా పా , మ || దా పా పా పా ద ని ద || ప మ
. . చం . స క పా . . || ట ల కు ర వ . క || .

3. ; పదా పా , పా పా || ద ప దా ప మ పా మ గ మా ||
. న ర సీ . రు హ || పు . . న్నా . . గ . . ||

; పదా ప మా గా గ ప || పు గ తీ నరి గ మ ప మ గ రి || గ మ
· చం . ప క పో . . || ట . ల కు . ర . ప . క . || ..

4. ; ని దా పో , పో పో || ప మ గ మ పో ప మ ద ప దా ||
· స ర సీ . రు హ || పు . . . న్నా . . గ . . ||

; పదా ని సీ స ని సీ || స ని దా సీ ని ద ప ప మ గ రి || గ మ
· చం . ప క పో . . || ట . ల కు . ర . ప . క . || ..

5. ; స రీ సీ , సీ సీ || స ని దా సీ , ని రీ సీ ||
· స ర సీ . రు హ || పు . . న్నా . . . గ ||

; రీ గీ రీ సీ సీ , ని || రీ సీ సీ స ని గీ రీ స ని ||
· చం . ప క పో . . || ట . ల కు . ర . ప . క . ||

ద ని స రీ సీ రీ స ని దా || స ని రీ స ని ద ప ద ని సీ ||
· . స ర సీ . రు . హ || పు . . న్నా . . . గ . . ||

గీ రీ స రీ స ని ద ప ద ని సీ || గ మ ప ద ని స రీ స ని ద ని ద || ప మ
చం . . ప . క . పో . . || ట . ల . కు . ర . ప . క . || ..

6. ; పద ప ప మ మా మా మా || గ మ ప ద ప ద ప మ గ మ ||
· స ర . సీ . . రు హ || పు న్నా ||

; గ మ ప పో ప మ గ రి || గ మ పో ప మ ద ప ప మ గ రి ||
· చం . ప క పో . . . || ట . ల కు . ర . ప . క . ||

గ మ ప మా మ గ రి సా సా || స రి గా ప మ గ రి గ మ పో ||
· . స ర సీ . . రు హ || పు . . న్నా . . . గ . . . ||

స రి గా రి గ మా గ మ పో || గ మ ప ద స ని రీ స ని ద ని ద || ప ద
చం . . ప . క . . పో . . || ట . ల . కు . ర . . ప . క . || ..

ని దా పో , పో పో

స ర సీ . రు హ
.....

7. ; స్తుతిసీ , నృసీ || సీసునిసీరిగ్రంథునీ ||
· శరసీ . రుహు || తు . . న్నా . . గ . . ||

; సుగోరిసీసునిదునీ || సీసీసునిసురిగ్రంథి ||
· చం . పక పో . . . || టు లకుర . వ . . క ||

సునిసురిసునిదుపొదాపో || గమపోమపదపదనిసీ ||
· . శ . ర . సీ . రుహు || తు . . న్నా . . . గ . . ||

సునిగ్రంథునిదుపదనిసీ || గమపదనిసురిసునిసునిదు || పవ
చం . . . ప . క . పో . . . || టు . ల . కు . ర . . వ . క || .

8. ; నిదాపో , మగమో || పదనిదపమపో , పనిద ||
· శరసీ . రు . హు || తు న్నా . గ . . ||

పమగమపమపమపో || దదపోసునిదపదనిద ||
· . చం . పక పో . . . || టు . లకు . ర . వ . క ||

పమదపోదపమగమపో || మపదపదాదనిదపమ ||
· . శరసీ . . రు . హు || తు న్నా . గ . . ||

పదనిసగ్రంథునిదప || దనిసీపదనిసీసునిదు || పవ
చం . . . ప . క . పో . . . || టు . లకు . ర . వ . క || .

9. ; సుర్ఖిసీ , సునిసీ || సునిసీరిగ్రంథురిగ్రంథి ||
· శరసీ . రు . హు || తు . . న్నా . . . గ . . . ||

సునిసురీరిసునిదపదనీ || సీసీగ్రంథురిసునిదప ||
· . చం . పక . పో . . . || టు లకు . ర . వ . క . ||

దనిరిసురీసునిదదనిసీ || పదనీదనిసునిసురీసు ||
· . శర . సీ . . రు . హు || తు . . న్నా . . . గ . . . ||

గ్రంథురిసునిదపగమపద || సునిగ్రంథునిదనిసునిదు || పవ
చం . . . ప . క . పో . . . || టు . ల . కు . ర . . వ . క || .

10. ; ద పా ద ప మ గ మ పా || ప ద ని ద ప మ పా , ద ని ద ||
 . న ర సీ . . రు . హ || తు న్నా . గ . . ||
 ప మ ద పా ద ప మ ప మ గ మ || ప మ ప ద ని ద పా ద ని ద ||
 . . చం . ప క . పా . . . || ట . ల . కు . ర వ . క ||
 ప మ మ గా రి న రి గ మ పా || గ మ పా మ ప ద ప ద ని సీ ||
 . . న ర సీ . . రు . హ || తు . . న్నా . . . గ . . . ||
 సీ గ రి స రి స ని ద ని సీ || సీ స రి స ని ద పా స ని ద || ప మ
 చం . . ప . క . పా . . . || ట . ల . కు . ర . వ . క || . .

చేతివ్రాత బాగా కుదరడానికి పిల్లలచేత కాపీలు రాయిస్తారు కదా ? కాపీ
 లకు ఒరవడి ఎలాంటిదో నెరవుకు ఈ పాతాలు అలాంటివే. ఇవి బాగా వర్గించిన
 వారికి నెరవుపాడే జ్ఞానం తప్పకుండా కలుగుతుంది. ప్రయత్నించి దాఖలా
 చూడండి.

III. పంతువరాళి రాగములో “నారదముని” అనే త్యాగరాజకృతిలో
 అనుష్టుప్పల్లవి ఉత్తరబాగంలో నెరవు.

పంతువరాళి రాగం - చతుర్స్ర రూపకత్తాశం

మూలం

; సీ సీ ; రీ సీ || సీ దా సీ సీ నీ సీ ||
 . నా రా . యణ || నా . . మ ము . ల ము ||
 ; ని ని రి సీ ని ద పా ప మ || గ మ ప ద ని స గ రి స ని ద ప || ద ని
 . పో . . రా . . య ణ . || మొ . న . . రిం . . చు . . || చు.

నెరవు

1. ; సీ సీ దా పా పా || ప మ గ మ పా ప మ ద ప దా ||
 . నా రా . . య ణ || నా . . మ ము . ల . ము ||

సనిదపదనిసనికీసా || పదనిసరిసనిదసనిదప || దని
పా . . . రా . . . యణ || మొ . న . రిం . . . చు . . చు || ..

2. ; మదపమగరిగమపా || నిదపమపదసనికీసా ||
• నా . రా . . . య . ణ || నా . . . మ . ము . లను ||

గరిసనిదపదనిసాసా || సరిగరిసనిసా , గరిరి ||
పా . . . రా . . . యణ || మొ . న . . రిం . చు . చు ||

సనిదనిసరిసనిదాపా || మపదాపదనిసా ||
• . నా . రా . . . యణ || నా . . మ . ముల . ను ||

పదనిసగరిసనిదపదని || రిసనిదపదపమగమప || దని
పా . . . రా . . . య . ణ . || మొ . న . . రిం . . చు . చు || ..

3. ; దాపా ; పాపా || పమగపమగరికీసా ||
• నా రా . య . ణ || నా . . మ . ము . లను ||

సరిగమపమగరిగమపా || పమపదనిదపాదనీద ||
పా . . . రా . . . య . ణ || మొ . న . రిం . . చు . చు ||

పమపాపమదపనిదపమ || పదనీదనిసనిదపదని ||
• . నా రా . . . య . ణ . || నా . . . మ . ము . ల . ను ||

సకిగరిసరిసనిదపదని || సా , సనిదపా , గమప || దని
పా . . . రా . . . య . ణ . || మొ . న . . రిం . చు . చు || ..

4. ; సాసనిసారిరిసా || నిసర్తిననిదపదనిసా ||
• నారా . . య . ణ || నా . . మ . ము . ల . ను ||

సా , రిసనిసా , రిసని || దపధనినిదనిసగరిసని ||
పా . రా . . య . ణ . . || మొ . న . రిం . . . చు . . చు ||

దనిసా , రిసనిదపదని || సనిదాపాదనీదపమ ||
• . నా . రా . . య . ణ . || నా . . మము . లను . ||

మపదనిదపదనిసీరిసీని॥గీరిసీనిదనిసీ, సనిద॥పమ
పొ..రా..య..ణ..॥మొ.న..రిం.చు.చు॥.

5. ; పొపమపొదదపొ॥ పమపొదదపొనిదపమ ||
.. నారా..య..ణ || నా..మ..ముల..ను..||
- దదపమగమగరిగమపొ॥ పమపొనిదపమపదాద ||
పొ..రా..య..ణ || మొ.నరిం..చు.చు ||
- పమనిదపదపమగరిగమ || పమపదనీదనీదపమ ||
.. నా..రా..య..ణ .. || నా..మమ..లను..||
- పదనిసీరిసీనిదపదని॥ సీరిసీనిదనిసీరిసీనిద॥ పమ
పొ..రా..య..ణ .. || మొ..న..రిం..చు.చు॥.
6. ; నీనిదదనిదదని || దపమపదనిదనీదపమ ||
.. నారా..య..ణ || నా..మ..ము..లను..||
- నిదపదపమగరిగమపమ॥ పదనిదపదరిసీనిదనిద ||
పొ..రా..య..ణ .. || ము.న..రిం..చు.చు ||
- పమపమనిదపదనిసీరిసీ|| నిసీరిసీనిదనిసీపదని ||
.. నా..రా..య..ణ .. || నా..మ..ము..లను..||
- సీరిసీరిసీనిదపదని॥ రిసీనిదపదనిదదపమప || దని
పొ..రా..య..ణ .. || మొ..న..రిం..చు.చు || .నారా
7. ; రిసీనిదపమగరిగమ || నిదపమగాపమగరినని ||
.. నా..రా..య..ణ .. || నా..మమ..లను..||
- పమగరిగమపమనిదపద || నిసీరిసీనిగీరిసీనిదప ||
పొ..రా..య..ణ .. || మొ..న..రిం..చు.చు ||
- దనిసీరిసీరిసీనిసీరి॥ గీరిసీనిదపమపదనిసీరి ||
.. నా..రా..య..ణ .. || నా..మ..ము..ల..ను..||

స ని ద ని ద ప ప మ గ రి న న్ని॥న రి గ మ ప ద ని స రి స ని ప॥ద ని
పా.. రా.. య.. ఇ.. .॥మొ. న.. .రిం.. చు. చు॥. .

ఏ వ నంబు వరకూ శిష్టులందరిచేతా పారం చేయించవచ్చును. చేత
నైన విద్యార్థులకు స్వరలఘుకల్పన అలవాటు చేయించవలెనని 6, 7 నంబర్ల
నెరవు ప్రాశాను. కష్టమనితోనే గురువులే సరళమైన పద్ధతిలో నెరవు కల్పించి
విద్యార్థులకు నేర్చవచ్చును.

IV. హరికాంభోజి రాగంలో “ఉండేది రాముడౌకడు” అనే త్యాగరాజకీర్తనలో
చరణంవద్ద నెరవు.

హరికాంభోజి రాగం - చతుర్ప్రస రూపకతాఖం

మూలం

చం॥ ; పా పా పా ; దా || ద ని సా సా సా ని ద పా దా ||
. తా మ సా . ది || గు . ఇ . ర . హి . తు డు ||

ప మ ద ప మ గ రి గ రి న సా || న రి గా గ రి గ మ పా పా||
ర . . . రా॒ . . . త్యు . డు || న . . ర్యు . న . ము డు ||

1. ; సీదా పా ; దా || ద ని సా సా సా ని ద పా దా ||
. తా మ సా . ది || గు . ఇ . ర . హి . తు డు ||

ద మ పా దా ద ని సా సా || పా ద ని సా ని రి సా ని ద ద ప || మ
ర . . రా॒ . . త్యు డు || న . . ర్యు . న . ము . డు . || .

ప స ని ద పా ; దా
తా . మ . సా . ది

2. ; దా సీదా ; దా || పా ద ప ద స ని ద పా పా ||
. తా మ సా . ది || గు ఇ . ర . హి . తు డు ||

; దనిదపా , పా పా || ; మగమా పా పా పా ||
. ధ . ర్మ . . త్తు . . || . న . ర్మ న ము కు ||

; మగమా పా ; పా || దానీదా పా పా పా ||
. తా . మ సో . ది || గుణరహితు కు ||

; దానిసీ , సీ సీ || సీ ; సనిరిసనిదనిద ||
. ధర్మ . . త్తుకు || న . ర్మ . న . ము . కు . ||

పమ్మనీదా పా ; దా
. . - తామ సో . ది

3. ; దాదనినిసీ , సీ || సీసనిదదనిసీసీ ||
. తామ . సో . ది . || గుణ . రహి . తుకు ||

; దనిసీసీసీసీ || సీ ; సీసీసనిసని ||
. ధ . ర్మ . . త్తుకు || న . ర్మ న ము . కు . ||

దపదాదనిసీసీ || సీసీసనిరిసనీదా ||
. . తామ . సో . . ది || గుణ . ర . హి . తుకు ||

పదపదమగమపా || పాదనిసనిరిసనిదనిద ||
ధ . . . ర్మ . . త్తుకు || న . . ర్మ . న . ము . కు . ||

పమ - పసనిదపా ; దా
. . - తా . మ . సో . ది

4. ; దానీద ; దా || పాదనిసనిదపా పా ||
. తామసో . ది || గుణర . హి . తుకు ||

; నిదపమగమపా పా || గమపాపమపసనిదపా ||
. ధ . . ర్మ . . త్తు . . || న . . ర్మ . న . ము . కు ||

; మగమా పా ; పా || గమపానిదపమపా పా ||
. తా . మ సో . ది || గు . ణర . హి . తుకు ||

పదనీదనిస్తస్తస్త || పదనిస్తక్షస్తవిస్తనిదనిద ||
ద . . రా . . త్వుడు || స . . ర్వై . స . ము . దు . ||

పమనీదాపా ; దా
. . తాముసో . ది

5. ; దాదనినిస్త , స్త || స్తనిదపదదనిస్తస్త ||
. తామ . సో . . ది || గు . ణ . రహో . తుడు ||

; దనినిస్త , స్తస్త || రిస్తస్తవిదపదనిస్తస్త ||
. ద . రా . . త్వుడు || స . ర్వై . . స . ము దు ||

; సారిగెరిస్త , స్త || వనిరిస్తగెరిరిస్తనీదా ||
. తామ . సో . . ది || గు . ణ . ర . హో . తుడు ||

దనిరిస్తస్తస్తవిదపాపా || మపదనిసరిస్త , స్తనిద ||
ద . . . రా . . . త్వుడు || స . . . ర్వై . స . ము . దు ||

పమపస్తనిదపా ; దా
. . తా . మ . సో . ది

6. ; దాదనినిస్త , స్త || స్తరీరిగెగెరిస్తస్త ||
. తామ . సో . . ది || గుణర . హో . తుడు ||

; సరిగెరిస్తస్తస్త || స్తరీస్తవిదదనిస్తస్త ||
. ద . . రా . . త్వుడు || స . ర్వై . . స . ము దు ||

; సమగెరిస్త , స్త || సరిగెరిరినిరిస్తనీదా ||
. తామ . . సో . ది || గు . ణ . ర . హో . తుడు ||

పదనిదదపమగమపా || గమపదనిసరిస్తనిదనిద ||
ద . . . రా . . . త్వుడు || స . . . ర్వై . స . ము . దు . ||

పమ
. . తామసాది

7. ; సనిదవదనిసీసీ || సరిగొమగుగుకిసీసీ ||
 .తా.మ.సా..ది || గు.ణ.ర.హి.తుడు ||

 మగ్గేగ్గరిసనిసీసీ || దనిసీసునిరిసనిదని ||
 ధ..ర్మ..తుడు || న..ర్మ..న.ము.డు.||

 దవదనిసీమవదనిసీ || గమపామవదవదనిసీ ||
 ..తా.మసా..ది || గు.ణ.ర.హి.తు.డు ||

 మగ్గేగ్గరిసనినిదవ || వదనిదనిసునిరిసనిదవ || పమ
 ధ..ర్మ..తు.డు..|| న..ర్మ..న..ము.డు||. .
8. ; దానీదా; దా || నిదనీదవదాపమపా ||
 .తామసా.ది || గు.ణ.ర.హితు.డు ||

 నిదదవమగమపా || మగమవపమవదనిదని ||
 ధ..ర్మ..తుడు || న..ర్మ..న.ము.డు.||

 పమవదనీదనిసీసీ || సరిగొమగ్గేగ్గరిసీ ||
 ..తా.మసా..ది || గు.ణ.ర.హితు.డు ||

 మగ్గేగ్గరిసనిదనిసీసీ || గమవదనిసురిగ్గరిసనిద ||
 ధ..ర్మ..తుడు || న..ర్మ..న.ము.డు.||

 పమపసునిదపా; దా
 ..తా.మ.సా.ది
9. ; గంమాగం; గం || గరిసుసరిగంమాగం ||
 .తామసా.ది || గు.ణ.ర.హితుడు ||

 ; మగ్గేగ్గరిసీసీ || సరిగొమగ్గరిగ్గరిసీ ||
 ధ.ర్మ..తుడు || న..ర్మ..న.ము.డు ||

 ; మగ్గేగ్గరిసీసీ || సరిగ్గరినిసురిస్సీదా ||
 .తా.మసా..ది || గు.ణ.ర.హి.తుడు ||

నిధచదవమగమపాపా ॥ దనిసంపదనిసంసనిద ॥
 ర . . . ర్యా . . . త్యు దు ॥ న . . . ర్యే . న . ము . దు ॥
 పమపసనిదపా ; దా
 . . తా . మ . సా . ది

రూపకతాళంలో నెరవు పాడడం సులభమనీ, పీల్లలు ఉత్సాహంగా పాడతారనీ, 4 కృతులలో నెరవు వ్రాయబడింది. నెరవు పాడేటప్పుడు సాహిత్యాక్షరాలను వాటి చోటు తప్పించకుండా అలవాటు చెయ్యాలి. ఒక సాహిత్యాక్షరం చోటు తప్పితే మిగతా ఆక్షరాలు చెదురుతాయి. వాటిని స్క్రమంగా సర్రుకునే జ్ఞానం క్రమేణా కలుగుతుంది, ఆరంభదశలో రాదు.

ఈ నాలుగు కృతులలోనూ నెరవు సాధకం చేయించడం తప్పనిసరికాదు. కష్టమని తోస్తే ఏ రెండు కృతులలోనైనా నెరవు బాగా సాధకం చేయస్తే చాలును. పుస్తకంలో చూస్తు విద్యార్థి నెరవు పాడగలిగితే ఖండచాపుతాళంలో నెరవు ప్రారం భించ వచ్చును. రెండు తాళాలలోనూ ప్రక్క-ప్రక్కగా సాధకం చేయించవచ్చును. ఒకదానికొకటి సహకరిస్తాయి కాని అడ్డురావు.

II. ఖండచాపు తాళంలో నెరవు—

కల్యాణిరాగంలో— “అమృదావమ్మ” అనే త్యాగరాజ కృతిలో చరణంలో నెరవు—

ఖండచాపు తాళం - కల్యాణిరాగం

మూలం

; సా | సనిదా పా || పగమా | పా ; పా ||
 . తా | మ . ర న || ద . శ | నే . త్రి ||
 ; పమినిదదా పా || పదసీసా ; మప || దని
 . త్యా . గ . ర . . || జ్ఞ . నిమి . త్రి . . . తామరస....

1. ; సా | సనిదా పా || పాదా | సనిదా పా ||
 . తా | మ . ర న || ద శ | నే . . . త్రి ||

, పాదరిస్నిదా || సనినిదవమగమప || దని
.త్యాగ . రా . . || జు . ని . | మి . . త్రి . || .. తామ....

2. ; సీ | సనిరీసీ || సీరిగీ || రిసీసీ ||
.తా | మ . ర న || ద క . || సే . . త్రి ||
సనిగీరిసీనిదాపో || సనిదానిదపోమప || దని
త్యా. . . | గ . ర . . || జు . ని | మి . . త్రి . || .. తామ....

3. ; దా | దాదాదా || దవదా | నిసనిదపో ||
.తా | మరన || ద . క | సే . . త్రి ||
; పో | దనిదవపో || పోవమ | వదావపో ||
.త్యా | గ . ర . . || జుని . | మి . . త్రి ||
; పో | వమగరిగా || వమపో | దనిదాపో ||
.తా | మ . ర . న || ద . క | సే . . త్రి ||
; వద | నీసీ ; || సనిదని | నిదపోమప ||
.త్యా. | గర . || జు . ని . | మి . . త్రి . ||
దనిసీ | సనిదవపో ||
. . తా | మ . . ర న || ..

4. ; సని | నిదవమగా || వమపో | నిదనిదపో ||
.తా . | మ . ర . న || ద . క | సే . . త్రి ||
వమదా | వమపదనీ || సీనిరి | సనిదవమప ||
త్యా. . | గ . ర . . || జుని . | మి . . త్రి . ||
దనినిరి | సనినిదపో || వమపో | దదవమపో ||
. . తా . | మ . ర . న || ద . క | సే . . త్రి ||
వమదావమనిదపో || దనిసరిసనిదవమప || దని
త్యా. . | గ . ర . . || జు . ని . | మి . . త్రి . || ..

5. ; స్ని | నిదపమపో || దాపమ | గరిగరిస్తో ||
.తా. | మ. ర. స || దశ. | సే. . . ల్తి ||

; పమ | గరిగమపో || మపదన | స్నినిదపో ||
.త్యా. | గ. ర. . . || జు. ని. | మి. . . ల్తి ||

; మప | దపనిదపో || స్నిదా | రిస్నిదపో ||
.తా. | మ. ర. స || ద. శ | సే. . . ల్తి ||

; మప|దనిస్రంగం || స్నిదాసనిదపమప || దని
.త్యా. | గ. ర. . . || జు. ని. మి. . . ల్తి . || .

6. ; స్ని | సీర్తీ || రిసగం | రిస్నా, సీ ||
.తా. | మరన || ద. శ. | స్న. . . ల్తి ||

; సీ | రిగంగం || సీస్ని | గంసనిదా ||
.త్యా | . . ర. . . || జుని. | మి. . . ల్తి ||

; గం | స్నిరిస్నిద || స్నిదప | నిదపమపో ||
.తా. | మ. ర. స. || ద. శ. | సే. . . ల్తి ||

; మప|దపసనిదప || గంస్ని | నిదపోమప || దని
.త్యా. | గ. ర. . . || జు. ని. | మి. . . ల్తి . || .

7. ; గీ | తీగొగీ || గంసీ | తీగొగీ ||
.తా. | మరన || ద. శ. | స్న. . . ల్తి ||

; తీ | పమగెతీస || సీసీ | రిగంగంసీ ||
.త్యా | గ. ర. . . || జుని | మి. . . ల్తి ||

; సం | గొనిస్తీ || దనిసీ || పదనిసీ ||
.తా. | మర. స || ద. శ. || సే. . . ల్తి ||

గమపద | నిసరంగంగం || స్నిదనినిదపగమప ||
.త్యా. . . | గ. ర. . . || జు. ని. | మి. . . ల్తి . . ||

దనినిరీసేసనిదపా || పగమాపా ; పా
 . . తా . . మ . . ర న || ద . క నే . త్రి

ఈ నెరవు 4 ఆవర్తలలో నడుస్తుంది కదా. ఒక్కొక్క ఆవర్తం సమం లోనో, అనాగత జాగాలోనే ఏర్పడి ఉన్నాయి. పాడే సంగతి దోరణి ననుసరించి సమం బదులు జాగాతోనూ, జాగా బదులు సమంలోనూ ఈ నాలుగు ఆవర్తలను పాడుకోవచ్చును. నెరవు ప్రారంభించే జాగామాత్రం ఖచ్చితంగా ఒకదే ఉండాలి.

2. సరసాంగి రాగములో “సీకేల దయరాదు” అనే ఆనైయ కృతిలో చరణం వ్యాప్త నెరవు :

సరసాంగి రాగం - ఖండచాపు తాళం

మూలం

చ || పా దా | పా ; ప మ || గా గ ర | ప మ గ ర సా ||
 న ర | దా . త . || శు వి . | మీ . . ద ||
 సా స ర | గా మ దా || పా ; | ప మ గ ర గ మ || పా దా....
 ని జ . | ము గ నీ || వే . | క . . ద . . || నెరదాత

నెరవు

1. పా దా | పా ; ప మ || ప మ గ ర | గ మ పా పా ||
 న ర | దా . త . || శు . వి . | మీ . . ద ||
 గ గ మ | పా దా ప ద || ని సీ , | ద నీ ద ప మ || పా దా....
 ని జ . | ము గ నీ . || వే . . | క . ద . . || నెరదాత
2. పా దా | పా ; ప మ || పా దా | రిసనిదదా ||
 న ర | దా . త . || శు వి | మీ . . ద ||
 పా ద ని | సా సా గ ర || రిసనీ , | స ని రిసనిద ||
 ని జ . | ము గ నీ . || వే . . | క . ద . . . ||

దపదని | సు; సు || సర్గి | రిసుసుసు ||
న. ర. | ద. త. || శువి. | మీ. . . ||

శనిగంరిసునిదపదని || రిసునిదపదనిదపము||
న. జ. | ము. గ. నీ. || వే. . . | క. . . దా. . . || నెర....

3. పోదా | రిసునిదపద || శనిదని | సు; సు ||
నర | ద. . . త. || శు. వి. | మీ. ర ||

సోదని | సుసుసుని || రిసునిద | దనీదపము ||
న. జ. | ముగనీ. || వే. . . | క. దా. . . ||

చదనీ | దనీసుసు || శనిరిసు | గంరిసునిదా ||
న. ర | ద. . . త. || శు. వి. | మీ. . . ర ||

గంరిసురిసునిదపము || పదనిసురిసునిదపము||
న. జ. | ము. గ. నీ. || వే. . . | క. . . దా. . . || నెర....

4. సోదని | సు; సు || సర్గి | రిసుసుసు ||
నర. | ద. త. || శువి. | మీ. . . ర ||

సుసురి | గోత్తు || గంహగరి | సుసు; ||
న. జ. | ముగనీ || వే. . . | క. ర. ||

చరిగు | హగగుసు || శనిరిసు | గంరిసునిదా ||
న. ర | ద. . . త. || శు. వి. | మీ. . . ర ||

పదనీ|దనిసుదని || సోరిసునిదపదనీదపము ||
న. జ|ము. గ. నీ. || వే. . . | క. దా. . . || నెర....

5. పోపో | దపదముగము || పముపద | నినిదాపో ||
నర | ద. . . త. || శు. వి. | మీ. . . ర ||

గమపద | నినిదపదని || శైక్షిష | శనిరిసునిద ||
న. జ. | ము. గ. నీ. || వే. . . | క. దా. . . ||

పదనీ | దనిసాసా || సరిగు | గుర్తిగుసా ||
 న . ర | ద . . త || భ . వ . | మీ . . ద ||
 గుర్తిసని | రిసనిదపద || నిసనిదపదమగు ||
 న . జ . | ము . గ . నీ . || వే . . | క . . దా . . || నెర....

6. పాపమ | గరిపమగరి || నరిగమ | పదపమగు ||
 నెర . | ద . . . త . || భ . వ . | మీ . . ద . . ||
 పదనిసా | రిసనిదపద || నిసరీ | రిసనిదపద ||
 న . జ . | ము . గ . నీ . || వే . . | క . . దా . . ||
 సనిదా | నిసరిసరీ || సరిగు | ముగుగుసా ||
 న . ర | ద . . . త || భ . వ | మీ . . ద ||
 సరిగురిసనిదపదని || రిసనిదపమగరిగు ||
 న . జ . | ము . గ . నీ . || వే . . | క . . దా . . || నెర....

7. సాగురి | రిససా , సా || సరిగు | గుమూగు ||
 నెర . | ద . . . త || భ . వ | మీ . . ద ||
 రిగుగు | గుర్తిసాసరి || రిగురి | సరిగురిసని ||
 న . జ . | ము . గ నీ . || వే . . | క . . దా . . ||
 ముగురీ | గుర్తిసనిదా || రిసనిది | పదనిదపు ||
 న . ర | ద . . . త || భ . వ . | మీ . . ద . . ||
 గుపదనిసరిగుగు || రిసనిదపదనిదపు ||
 న . జ . | ము . గ . నీ . || వే . . | క . . . దా . . || నెర

8. నరిగమ | పమగరిగు || నిదపు | పదనిసరీ ||
 నె . ర . | ద . . త . . || భ . వ . | మీ . . . ద ||
 గుర్తిసని | రిసనిదపద || నిసరిగు | ముగుగుసా ||
 న . జ . | ము . గ . నీ . || వే . . . | క . దా . . ||

సర్గం | నిసర్గందని || రంగనిద | వమగరిగమ ||
 న . ర , | దా . . . త . || శు . వి . | మీ . . . ద . . ||
 పదనిస్తమ పదనిగమ || పదనిస్త |, సనిదపమ ||
న . జ . | ము . గ . నీ . || వే . . . | . క . దా . . || నెరదాత

పట్టం స్తుతిష్టుణ్య అయ్యెర్ రచన

3. “పరిధాన మిచ్చితే” అనే బిలహరిరాగం కీర్తనలో చరణంలో నెరవు—

బిలహరి రాగం - ఖండచాపు తాళం

మూలం

; గ | పాదాసు | | సుసు | సుసునిద | |
 - రొ | కృమి . | | చ్చుతు | కునే . . | |

; తీ | సనిదాపో | | దరిసని | దపోదపమ | | గరి
 . ము | క్త్తం. . తో | | చె. లి. | కా. . . ను | | . .

1. ; గ | పాదా ; | | సుసు | సుసునిద | |
 . రొ | కృమి. | | చ్చుతు | కునే . . | |

; పో | దాసుసు | | సనినిద | దాసుసు | |
 . ము | క్త్తం. తో | | చె. లి. | కా. . . ను | |

; ద్రో | సర్గంగం | | సుసు | సనిదపద్దో | |
 . రొ | క్త్తమి . . | | చ్చుతు | కు. నే . . | |

; దరి | సనిదాపో | | దరిసని | దపోదపమ | | గరి
 . ము . | క్త్తం. . తో | | చె. లి. | కా. . . ను | | . .

2. ; పో | పాపో ; | | పాపో | మగరిగపో | |
 . రొ | కృమి . | | చ్చుతు | కు. నే . . | |

- పదదప | మగగరిసా || నన్నథా | సా ; సా ||
 ము . . . | క్కం . . . టి || చె . ల | కా . ను ||
 ; నరి | గాపో ; || పదదప | మగపదసీ ||
 . రొ . | క్క ఏి . || చుచ్చ. ట . | కు . నే . . ||
 సరిగ్గిం | సన్నిదాపో || పదస్సని | దపోదపము || గరి
 ము . . . | క్కం . . టి || చె . ల . | కా . . . ను || .

 3. ; పో | పోపో ; || పదదప | మగరిగపో ||
 . రొ | క్క ఏి . || చుచ్చ. ట . | కు . నే . . ||
 రిగపో|నీదదపమగ || గరిపమ|మగగరిసా ||
 ము . . | క్కం . . . టి . || చె . ల . | కా . . . ను ||

 నరిగా|రిగపో ; || దపమగ|రినరిగపో ||
 రొ . . | క్క . ఏి . || చుచ్చ. ట . | కు . నే . . ||
 రిగపద|సరిగ్గింసని || దరిసని|దపోదపము || గరి
 ము . . . | క్కం . . . టి . || చె . ల . | కా . . . ను || .

 4. ; గా|పోదా ; || దరిసని|దపదా ; ||
 . రొ|క్కమీ . || చుచ్చ. ట . | కు . నే . . ||

 పదసీ|సనినిదధా || సన్నిదాదాసీ సీ ||
 ము . . | క్కం . . . టి || చె . ల | కా . ను ||

 ; తీ | తీసీ || సరిగ్గింసనిదపదా ||
 . రొ|క్క ఏి . || చుచ్చ. ట . | కు . నే . . ||

 ; గరి|సనిదపదా || పదదరి|సనిదదపము ||
 . ము . | క్కం . . . టి || చె . . . | ల . . కా . .

 5. ; గా|పోదదసీ || ససని|దపదా ; ||
 . రొ|క్కమీ . . . || చుచ్చ. ట . | కు . నే . . ||

; సార్గంతీసు || సనినిదిదాసుసు ||
ముక్కం..టే || చె.లి.కా.ను ||

; తీగంతిసుసు, || సుసుతీగంతిసునిదా ||
రొక్కమి.. . . || చ్చుట.కు.నే.. . . ||

దగ్గగంతిసునిదపద్ద || సనిదనీదపొదపవు || X 8
ము. . . |క్కం. . . టే || చె. . . |లి.కా.ను || . .

6. ; గరీగంతిసుసు, || సుసుగీగంతిసునిదా ||
రొ.క్కమి. . . || చ్చుట.కు.నే. . . ||

; గాపదసుసు || సనినిదిదాసుసు ||
ముక్కం. . . టే || చె.లి.కా.ను ||

; మగపదసుంగు || సంగంహమగంగంతు ||
రొ.క్కమి. . . || చ్చు.ట.కు.నే. . . ||

గంతిసునిదపద్ద || గంతిసునీదపొదపవు || X 8
ము. . . |క్కం. . . టే || చె.లి.కా. . . ను || . .

7. ; పామగరినరిగ || పదదపమగగరిసు ||
రొక్కమి. . . || చ్చు.ట.కు.నే. . . ||

నరిగపమగరిగపో || నీదదపమగగరిసు ||
ము. . . |క్కం. . . టే || చె.లి.కా. . . ను ||

గరిసరిగారిగపో || మగపదపసనిదపద్ద ||
రొ. . . |క్కమి. . . || చ్చు.ట.కు.నే. . . ||

గంతిసనీతిసనిదపద || దంతిసనీదపొదపవు || X 8
ము. . . |క్కం. . . టే. . . || చె.లి.కా. ను

8. దపమగరినరిగపో || పదదపమగరినిధ ||
రొ. . . . |క్కమి. . . || చ్చు.ట.కు.నే. ||

నరిగా|గవమగ || వదదవమగవదసు ||
ము. . |క్కుం. . . టీ || చె.లి. |కొ. . . ను ||

వదసురీగాసురీగపు || మగరీసునిదురీరీ ||
రో. . . |క్కుమి. . . || చుచ్చ.ట. |కు.నే. . . ||

గంసురీసునిదపదు || సునిదనిదపొదపవు || గరి
ము. . . |క్కుం. . . టీ. || చె.లి. |కొ. . . . || . ను

III. మిశ్రచాపు తాళములో నెరవు.

స్వాతి తిరుణాల్ రచించిన “పంకజతోవన” అనే కల్యాణి రాగ కృతి
చరణంలో నెరవు.

కల్యాణిరాగం - మిశ్రచాపు తాళం

మూలం

; ; సనిదవపొ; పవు || ద్వా, త్వీ, సు; సు; ||
. . ట్వుం. |దా. . . వ. . || నాం. త. |క్కు. త. . ||

; సుసుసు; ; ; సు || నిరిసుసనిదపొవద్వీ; ||
. . వివిద. . . ను || త్వ. . . వి. . . |హు. . . ర. . ||

నిదసనిదవపొ; పవు || ద్వా, త్వీ, సు; సు; ||
. . ట్వుం. |దా. . . వ. . || నాం. త. |క్కు. త. . ||

నెరవు

1. ; ; సనిదవపొ; పొ || పొ, పొ, |పొనిదదపొ ||
. . ట్వుం. |దా. . . వ. . || నాం. త. . |క్కు. . . త. . ||

; పాద నీద పపో ; పమ || పదాద పాప దనీసు ; ||
· వివ . | ర . . . సు . || ఖ . వి . | హ . . . దా ||

మపదని

· . . . బృందా

2. ; ; సునీద పపో ; పద || పమగగ్గ, | గరగరిన్నసో,
· :బృందా . . . వ . || నాం . . త | కృ. . . త . . .

; పానరిరిగ్గ, ; సర || గ్గ, మ్మ, | పో, దపమగ్గ ||
· వివ . | ర . . . సు . || ఖ . వి . | హ . . ర . . . ||

మపదని

· . . . బృందా

3. ; ; పాపో ; ; పమ || పదాద్, | సునీదాపో ; ||
· :బృందా . . వ . || నాం త . | కృ. . . త . . .

; పాపమ|పదాపదనీ || సు, సు, | సు, నిరిసునిదు ||
· వివ . | ర . . సు . . || ఖ . వి . | హ . . ర ||

; ; సు | సు ; ; సు || సుక్కు, | శంగంగంసున్నసు, ||
· :బృందా . . వ . || నాం త . | కృ. . . త . . .

; సుసునీసురంగంసుసు || నిరిసుసునిదపో ; సునిదపు
· వివ . | ర . . సు . . || ఖ . . వి . . | హ

మపదని

ర . . . బృందావనాంత

4. ; ; సుసు ; ; శం || శంసుసు, | సు, నిరిసునిదు ||
· :బృందా . . వ . || నాం . . త . | కృ. . . త . . .

; సుసురింగంశంసుసు || సు, సు, | సుక్కుగంశంని ||
· వివ . | ర . . సు . . || ఖ . వి . | హ . . ర . . .

దా ; సనిసురిగురిసు||నీరిసనిదవపశో,||
..బృం|దా . . వ . . ||నాం. . త . . |కృ. . . త . . .||

; పమపాదనినిదపా ;||గమవదనిసురిగుగురిసనిదపా||
. వి . వి |ద . . . సు . ||ఖ |వి . . . హ . . ర||

మపదని.

. . . . బృందా....

5. ; ; సనిసురిగురిసు||త్త, త్త, రిగుగురిసుసు,||
. .బృం|దా . . వ ||నాం. త |కృ. . . త. . .||

; ససనిగుగుగురిసు ;||సనిసురిసుసుగుగురిసు ||
. వి వి |ద . . . సు . ||ఖ . వి . . |హ . . ర . .||

; ; సనిసురినినిసుద||దవదనిసనిదవపశో,||
. .బృం|దా . . వ . . ||నాం. త . . . |కృ. . . త . . .||

; పమపాదనిసనినిదపా||దనిసురిగుగురిసనిదనిదపశోగ||
. వి . వి |ద . . . సు . . ||ఖ . . . వి . . |హ ర||

మపదని....

. . . . బృందా

6. ; ; గురిసుసు ; సు||రిగుగు ; గుగురి ||
. .బృం|దా . . . వ . ||నాం. త . |కృ. త . .||

; , రిగురిసుసు ; సు || సు, సు, సు, నిగురిసని ||
. . వి వి |ద . . . సు || ఖ . వి . |హ . . ర . . .||

దా; దాగుగుగురిసు ;|| సుగుగురిసనిదనినిద ||
. .బృం|దా . . . వ . || నాం. . త . . |కృ. . . త . . .||

దవపశో, మపదనిసుగుగురిసని || దరిససనిదరిసనిదపశోగ||
. . . . వి . |వి . . . ద . సు . || ఖ . . వి . . |హ ర||

మ ప ద ని

.. . . . బృందా....

7. ; ; గ్రంగ్; ; రంగ్ || రిస్ స్ స్, లీర్ టీగ్; ||
.. బృందా . . వ . || నాం. . త . |క్ర. త . ||

; గ్రంపుగ్రంగ్ స్ స్||రిస్ స్ స్|స్; రిగ్గంగ్ ||
. వ . వ . |ద . . . సు||ఖ . వ . . |హ . ర . . . ||

సనిదాగ్రంగ్రంగ్గంగ్ స్||సనిసరిసరిసనిసంగ్రంగ్ ||
.. . బృందా వ || నాం. . త . . |క్ర. . త . . . ||

సనిసనిగ్రంసనిరిసనిదవము||గమపదనిసంగ్రంగ్ ||
. . వ . వ . |ద ను . || ఖ . . . వ . |హ ర ||

మ ప ద ని

.. . . . బృందా.....

2. తోడిరాగంలో స్వాతితిరుత్తాత్ రచించిన “పరసిజ నాభమురారే”
అనే కృతి చరణంలో నెరవు.

తోడిరాగం - మిక్రచాపుత్తాత్

మూలం

; పాదాపా, నిదవము || దపాగమామదదవదాప ||
· ముర|వా. . రి . . || ద . . న |మీ . . . ర . ||

; పదపదనిసనిదవదని || స్, స్, | స్; ననిదవ ||
· మో . . |హ . . . న . . . || మ. షై. | భూ. ష . . . ||

ద మ-పనిదదాపా; ద ప ము

. . -ము. ర . |వా. రి

1. ; పనిదా|పా; పా; || పదనిదవమ|ద పాగమా; ||
· ము. ర|వా. ర. || ద. . న. . |మీ. . ర. ||

; దాదనినిస్, స్; || రీ, స్, |స్, రిసనిదవ ||
· మో. . |హ. . న. || మ. ణి. |భూ. . ష. . . ||

దమ-పనిదద|పా; దవమా
· -ము. ర. |వా. ర.

2. ; సనిదా|పా; పా; || పదాదవమ|పదవదపా; ||
· ము. ర|వా. ర. || ద. . న. . |మీ. . . ర. ||

; పదాప|దనిసరీస్; || సనిసరీసాసనిదనిస్ ||
· మో. . |హ. . . న. || మ. ణి. . |భూ. . . ష. . ||

; ససరీరీగరీస్ || సరీగరీసనిదవదనిస్; ||
· మర. |వా. . ర. || ద. . న. . |మీ. . . ర. ||

; సనినిరిసనిదాపా; || దనిస్; |పదనిససనిద ||
· మో. . . |హ. . . న. || మ. ణి. |భూ. . . ష. . . ||

పమ-పనిదద | పా; పా;
· -ము. ర. | వా. ర.

3. ; దాపాపమగమపా; || మగపమదపమగరీసో; ||
· మర|వా. . . . ర. || ద. |మీ. . . ర. ||

; సానరిగొ; మా; || పదనిదవమ|పదవదపా; ||
· మో. . . |హ. . న. || మ. . ణి. . . |భూ. . . ష. . ||

; దాపాదపమపమగమ||పదనిపదమ|పదనిస్||
· మర|వా. . . ర. . . || ద. . న. . . |మీ. . . ర. . . ||

; సరీగరిసనిదనిస్; || పదనిదనిసనిరిసనిదపామ||
· మో. . . . |హ. . . . న. . || మ. . ణి. . . |భూ. . . ష. . . ||

వ ద-స్తని పద|పో ; పో ;
. . -ము. ర. |పొ. రి.

4. ; సైదనినాసు, నా ; || సత్తీర్షస్తనిదపదనినాసు ; ||
. ముర. |పొ. . . ర. || ద. న. . |మీ. . . ర. ||
; సగ్గర్తినాసు ; నా ; || సనిసత్తసునార్గంగంసనిద ||
. మో. . . |పొ. న. || మ. ణి. . |భూ. . ష. . . ||
; పోదనిసత్తసర్గార్ || సర్గంరిసనిరిసనిదదాపో ||
. ముర. |పొ. . . ర. . . || ద. . . న. . |మీ. . . ర. . . ||
; గమహిమపదపదనినాసు || సగ్గర్తినిదనాసు, సనిద ||
. మో. . . |పొ. . . న. . . || మ. . . ణి. . |భూ. . . ష. . . ||
- పద-సనిధాపో ; పో ;
. . -ము. ర|పొ. రి.
5. ; నీచాపనిదదపో ; || పదానిదాపదనిదపనిదప ||
. ముర|ప. . . ల. . . || ద. . న. |మీ. . . ర. . . . ||
- రమపోపద|ల్, సనిదదా||పదపో ; |మపదపవమగ్గ ||
. . ణె. . . |పొ. . న. . . || మ. ణి. |భూ. . . ష. . . ||
- ; గామాపద లీదపమ || మగపమదపమగరీనాసు ; ||
. ముర|ప. . . ల. . . || ద. . . న. |మీ. . . ర. . . ||
- ; గమపద|పమగమపో ; || గమపదనినారిసనిదపోమ ||
. మో. . . |పొ. . . న. . . || మ. ణి. . . |భూ. . . ష. . . . ||
- పద-సనిధాపో, నిదపమ
. . -ముర|ప. . . రి.

6. ; దారనినాసు, నా ; || సు, నా, |నారిగంగంసని ||
. ముర. |ప. . . ల. . . || ద. న. |మీ. . . ర. . . , ||

; సరిసరిగుట్టినా || సగ్గిరిసనిదవదనినా ; ||
 .మో.. .|హ. . న. || మ. . ణి. .|భూ. . ష. ||

; సనిదవదనిసరినా ; || వదానిదాదనినానిసరినా ||
 .మ. . ర. |వ. . . ల. || ద. . న. |మీ. . ర. . . ||

; సరిగుట్టిగుట్టినిదవదని||నా, రిసనిదపాసనిదవమ||
 .మో. . .|హ. . . న. . . || మ. . ణి. .|భూ. . ష. . . . ||

వదనీదాపా ; పా ;
 . . -ముర|వ. . ర.

7. , సగ్గిరినా ; సా ; || దదనినా , |సరిగుట్టిసగుట్టినా ||
 .మ. . ర. |వ. . ల. || ద. . న. |మీ. . . ర. . . ||

రినిసరినిశుగుట్టినా||సరిగుట్టినినా ; , గుట్టి ||
 . . మో. . .|హ. . . న. || మ. . ణి. .|భూ. . ష. . . ||

సనికీనా||రిసనికీనా||వదనిదపాదనిసనిదవదని ||
 . . ముర|వ. . . . ర. || ద. . న. |మీ. . . ర. . . ||

గుట్టిసరిసనిదవదనిసకీనా||వదనిదనిసనిదపా||
 మో. . . .|హ. . . న. . || మ. . ణి. .|భూ. . ష. . . ||

దనిసనిదాపా దనిదవమ
 . . -మ. . ర|వ. . . ర.

3. శంకరాభరణరాగం లో “మనసు స్వాధీనమైన” అనే త్యాగరాజ కృతి అనుపల్లివి వద్ద సెర్వ.

మూలం

ఆ॥ ; సాసాసనిదనిదపామ||దా , పా , |పమదపామపమ ||
 . తను|త. . . త. . . || , . న. |గ. ||

గరిగాగమపా , దపమా॥పా పదనీసా ; సనిదప ||
.. దని . |యెం. . చు . . ||వా . . . |ని . కి . . . ||

దనిసాసరిసనిదనిదపా , ||
.. తను . |వు . . . తా . . ||

నెరవు

1. ; సాసాసాసా ; ; సద || నీ , సా , |సాసనిసరిస ||
. తనువు . . తా . || . . ను . |కా ||

; సారిగురిససాసా ; || సాసనిదనిదపా , సనిదప ||
. దని . |యెం. . చు . || వా . . . |ని . . కి . . . ||

దనిసాసాసనిదనిదపా ,
. . . తనువు . . . తా

2. ; సాసరిసనిదాపాగమ||పదనిదపా|పమదపమగపమ||
. తను . |వు . . . తా . . || . . . ను . |గా ||

గరిగాగమ|పదాపమ ;||పాదరిసనిదపాగమపమ||
. . దని . |యెం. . చు . ||వా |. . ని . కి . . ||

దనిసాసరి | సనిదనిదపా ,
. . . తను . | వు . . . తా

3. ; సాసాసాసా ; ; సని || సరిగురిససాసనిరిససనిసై ||
. తనువు . . తా . || . . . ను . . |కా ||

; సాసనిసారిగురిససా||సరిగురిససాహుగురిగురిససా , ||
. దని . |యెం. . చు . . ||వా |ని . . . కి . . . ||

; సాసరిగుగురితిసా , ||సనిసర్తిసాసనిరిసదాదని ||
. తను . |వు . . . తా . . . || . . ను . . |గా ||

ని పవమపా|పదనీసః॥గ్రంసర్సనిదర్శనిదపాప ||
.. ద .. ని |యెం .. చు |ని కి ||

దని-సంసారసనిదనిదపా ,
.. -త ను |తు .. . తా

4. ; గాగమ|మపా , ; పమ||దా , పా , |పమదపమగపమ ||
.. తను .. |తు .. . తా .. || .. ను .. |గా ||

గరి-గాగమ|పదాపమ;||పదా నీసన్నదాసనిదపా ; ||
.. దని .. |యెం .. చు .. |వా |ని .. కి .. ||

; దాపా|పమపమగరిగమ||పదనిదపాసనిదపమపమ||
.. తను|తు తా .. || .. ను .. |గా ||

గరి-గమపమ|పదాపమపదని||సర్గర్షిసర్షిసర్షిసనిదపాగమప||
.. ద .. ని .. |యెం .. చు ||వా |ని .. కి .. ||

దని-సనిగ్రంథసనిదనిదపా ,
.. -త .. ను |తు .. . తా

4. ; సంగ్రంథసం , ; సని||సర్కర్షిసర్కర్షిసామగ్గర్షి ||
.. తను .. |తు తా .. || .. ను .. |గా ||

రిససససర్గమహగ్గర్షిసా||సనిసర్కిససనిగ్రంథసని||
.. . దని .. |యెం .. . చు .. . ||వా |ని .. కి ||

నిప-పమపద|సనిదాసనిదప||మపదనిసనిసర్షిసర్షిసర్షిసమగ్గ||
.. -త .. ను .. |తు || .. ను |గా ||

గ్రంసనిగ్రంసనిదనిదపా,||మపదనిసర్గర్షిసనిదపాప||
.. -ద .. ని .. |యెం చు .. . ||వా | .. . ని .. కి||

దని-సంగ్రంథసనిదనిదపా ,
.. -త ను |తు తా

6. ; సంస్నిదపమగమపదణ||శంస్నిచపమపమగపమగరి||
తను. |వు . . . తా . . . ||ను. . . . |గా ||

న ని-సరిగమ|పొదపమగమపదని|సరిగెతిస్సి|సనిదపమపదప||
..ద. .న. |యెం. . . చు . . . ||వా. . . . |ని. . . కి. . . ||

ద ని-సనిరీస్స|గెరీసనిసరిగో||మగెరిసనీ|సరిగెరిగెరిస్సి
..త. .న. |వు . . . తా . . . ||. . . ను. |గా. ||

ద పదనిసరిపదనిసమపదని||గెరిసనిదరి|సనిదపొగమప
..ద. .న. |యెం. . . చు . . . ||వా. |ని. . . కి. . .

ద ని-సనిగెరిసనిదనిదపొ ,
..త. .న. |వు . . . తా

4. ఖరహరప్రియరాగం లో “ప్రక్కల నిలబడి” అనే తాళ్ళగరాజ
కీర్తన లో చరణం వద్ద నెరవు.

ఖరహరప్రియరాగం - మిశ్రచాప్త తాళం

మూలం

; , నిదాపొ ; పొ ; || మగపమమరిపీగగరిరీ ||
..తను|వు . . చే . || వం |ద . న . . ||

; , రిరిగిగు , మూ ; || పమపదపదసనిదపొ ; |
. .మెన . |రిం . . చు . || చు |న్నా . . రా . |

మపదనిదాపొ ; పొ ;
..తను|వు . . చే

వెరవు

1. ; , ద నీని ద ద ద ; ||ద నిస్తని దప దనిద ద ద నిద ||
.. తనువు . . చే . ||వం . . . |ద . . . న . . ||

; , దస్త ని దపో ; పో ; ||మ గ ప మ గ |గ ర రీ సో రిగ ||
.. మొ. న . |రిం . చు . ||చు |న్నా. . రా . . ||
మ ప ద-ని దపో ; పో ;
. . . -తనువు . చే

2. ; , స నీదా ; దా ; || ; దనిస్తనిద స్తనినిద ; ||
.. తనువు . చే . || . వం . . . |ద . . . న . ||

; , ద ద నినీ సీ సీ ; ||ని రి స్తస్తనీ దపో ; ||
.. మొన . |రిం . చు . ||చు |న్నా. . . రా . ||
మ ప ద-ని దపో ; పో ;
. . . -తనువు . చే

3. ; , ద ద నిని సీ , సీ ; || ; సీ ; |సీ రీ స్తనిద ||
.. తన . |వు . . చే . || . వం . |ద . న . . ||

; , ద ద నినీ సీ సీ ; || దనిసీ రీ సీ రి మ గ రి సీ ; ||
.. మొన . |రిం . చు . || చు |న్నా. . . రా . ||

; , సీ రి సీ రి మ గ రి సీ ; ||ని సీ రీ గ రి సీ సీ నీ ద ||
.. తన . |వు . . . చే . ||వం |ద . . . న . . . ||

; , ప ద ప |ద స్తనిద పో ; ||మ ప ద ని సీ రి మ గ రి సీ ద ప ||
.. మొన . |రిం . . . చు . ||చు |న్నా. . . ర . . . ||

మ ప ద-నీ స్తనిదపో ; పో ;
. . . -త . న . |వు . చే

4. ; , దస్సిదాపా ; పా ; || పమపదాపమగపమమగ, శ ||
 . . త . ను . | తు . చే . || వం . . . | ద . . . న . . . ||
 ; , రిరిగిగమా , మా ; || రిగమపదనినిదదాపా ; ||
 . . మెన . | రిం . . చు . || చు | న్నా . . రా . ||
 ; , గ్గాపమగరీరీసా || రిగమపదనిదదనీద ||
 . . తను . | తు . . చే . || వం . . . | ద . . . న . . . ||
 దపమపదనిసంరిసంరిషుగ్రి || సనిరిసనిదానిసనిదపారిగ ||
 . . . మెన . | రిం . . చు . . . || చు | న్నా . . . రా . ||
 మపదనిదాపా ; పా ;
 . . . -త ను | తు . చే

5. ; , సక్తి | సనిదాతీ ; || సనిసక్తిసక్తిగ్రంగ్రంగ్ర ||
 . . తను | తు . . చే . || వం . . . | ద . న . . ||
 ; , సక్తిసరిగ్రంగ్రంగ్ర || రిగ్రంగ్రమాగ్రిగ్రంగ్ర, హ్గ్రంగ్రసా ||
 . . మెన | రిం . . చు . . . || చు | న్నా . . . రా . . ||
 ; , గ్రీసనిదనినిసా , || దనిసక్తిసక్తిషుగ్రంగ్రసా ; ||
 . . తను | తు . . చే . . . || వం | ద . . . న . . ||
 ; , దనీరిసనీనిదపా || దనిసరిగ్రంగ్రిసనిదపనిదప ||
 . . మెన | రిం . . చు . . . || చు | న్నా రా . . . ||
 మపదనిదాపా ; పా ;
 . . . -త ను | తు . చే

6. ; , సనిదపమపదనిదపా || మగపమదపనినిదపమగపమ ||
 . . తను . | తు . . . చే . . . || వం | ద . . . న . . . ||
 గరిసరిగిమపామగగరిన || రిగమపామపదనిసనిదపా ||
 . . . మెన . | రిం . . చు . . . || చు | న్నా . . . రా . . . ||

;, నిదప|దపమపమగరిన || మగరిగమప|దపమపదనిసున ||
 . . తను. |తు .. చే.... || వం.....|ద...న... ||
 నిదపదదని|సు రిగముగరిను || పదనిసురిగ|రిసుని నిదపనిద ||
 . . . మెన. |రిం.....చు || చు.....|. .న్న...ర. ||
 మపదనిదా|పా ; పా ;
 . . . తను|తు . చే

ఈ నెరవులు ప్రాసిన కృతులు విద్యార్థులకు రాకపోయినా, ముందు నెరవు నేరిపి తరువాత ఆ, యూ కృతులు నేర్చవచ్చును. కృతులు రావని నెరవు పొతం చేయించడం మానివేయకూడదు.

IV. ఆది తాళములో నెరవు : -

1. శంకరాభరణరాగంలో “ప్రాణనాథ బిరానబ్రోవవే” అనే త్యాగరాజు కృతిలో చరణంలో నెరవు :

శంకరాభరణం రాగం - ఆదితాళం

మూలం

;; ; ; సం సం సం ; స నిద నీ ని పా ప మ|పా ద్ధా~ ; నీ ||
 . . . తి న్న గా . వె . |ల . యు . ది . |వ్య రూ . ప ||

సం ; ;

మూ

నెరవు

1. ;;; సం సం సం ; స ని|సు గు రి రిసు సం సం సుని దా పా ||
 తి న్న గా . వె . |ల . . యు . . ది |వ్య . రూ . . ప ||

సనిదపదని-సాసాసా ;
మా. . . . -తిన్నగా.

2. ;;; సాసరిసనిదాపమ|దపమగరిగమ|పాపదనిసని||
.... తిన్న.గా..వె.॥ల..యు..ది.॥వ్యరూ..ప.॥

దనీపదని-సాసాసా ;
మా. . . . -తిన్నగా.

3. ;;; సాసనిదపా, మగమపాపా, పమపాపదాపపద ||
.... తిన్న.గా..వె.॥ల..యు.ది.॥వ్యరూ..ప.॥

నిసాసాసనిసరీససనిసాసాసనిగరిసనిదప||
.మా.తిన్న.గా..వె.॥ల..యు..ది.॥వ్య.రూ..ప.॥

సనిదపదని-సాసాసా ;
మా. . . . -తిన్నగా.

4. ;;; సాసాసా ; సనిసగరికీససరిగామగరీకీ ||
.... తిన్న.గా..వె.॥ల..యు.ది.॥వ్యరూ..ప.॥

మగరిసా, సనిరిసగరిసనిదని | దపాపా, గమ | పాపదనిసరి ||
మా. . . . తి.న్న.గా. . . వె. | ల..యు.ది. | వ్యరూ. . . ప. ||

సనిదపదని-సాసరిసనిదా
మా. . . . -తిన్న.గా.

5. ;;; సాసనిదపా, పమ | గమపమ గరిగమ | పాపదాపపద ||
..... తిన్న.గా..వె. | ల..యు..ది. | వ్యరూ..ప. ||

సిసాసానిగరిసనిదరి | సనిదనిదపమగమపదనిసాదరి ||
.మా.తిన్న.గా..వె. | ల..యు..ది.॥వ్య.రూ..ప. ||

సనిదపదని-సనిగరిసనిదాపా
మా. . . . -తి.న్న.గా..వె....

6. ;;; సంసనిస్తేసంప | దనీసం, సం | సరీగొ, మా ||
.... తిన్న. గా..వె. | ల.యు. ది | వ్య. రూ. ప ||
మగీ; గపమమగీ; మా | మగరీ, గె | మగరిసం, సం ||
మా....తి.న్న.గా.వె | ల..యు.ది. | వ్య. .రూ. ప ||
సనిసరీసరిగొ మగీరీ | మగరిసం, సని | గెరిసనిదపగెరి ||
మా....తి.న్న.గా..వె | ల..యు.ది. | వ్య. .రూ. .ప. ||
సనిదపదనిసం సం సం ;
మా. . . . - తిన్న.గా.
7. ;;; సంసనిదపా, గమ | దపమమ గరిసరి | గామగరిసా ధన్ని ||
.... తిన్న. గా..వె. | ల..యు..ది. | వ్య..రూ. ప ||
సా;; పమగరిగమపాగమ | పమప మగరిగమ | పదనిదపమగమ ||
మా..తి.న్న.గా..వె. | ల.యు..ది. | వ్య..రూ..ప. ||
పా;; దదపాసనిదాగెరి | సనిదపదనిసని | గెరిమగరిసగెరి ||
మా....తి.న్న.గా..వె. | ల.యు..ది. | వ్య. రూ..ప. ||
సనిదపదనిసం గెరిరిసం సం ,
మా. . . . - తిన్న.గా.
8. ;;; గొమాగొ; గెరి | మగరిసం, సం | సరీగొ, మా ||
.... తిన్న. గా..వె. | ల.యు.. ది | వ్య. రూ. ప ||
మగగొ; గెరిగెరిగొమాగొ|గొ, మగరిసాసం సం; రిగొ||
మా. . . తి.న్న.గా. . వె|ల.యు.. ది|వ్య. రూ. . ప.||
రి; సంసనిసరీ, పమగరిసం, గెరిసనిరిసనిదసని||
మా. . తిన్న.గా..వె. | ల. . యు. ది. | వ్య. రూ. . . ప.||
దపమపదనిసం సం ;
. . మా. . . - తిన్న.గా.

1. కాంబోజి రాగంలో “మా జానకి చెట్టుబట్టుగ” : అనే శ్వాగరాజు కుతిలో చరణంలో నెరవు :

మూలం

;;; నీ దా పొ ; దా|పదా పమ మా గా|గ మ పొ ; ద ప ||
.... వా ని మా . ట|ల . కు . . కో|ప గిం . చి . ||

ద సీ ద ప మ—నీ దా పొ ;
కం . ట . . -వా ని మా....

నెరవు

1. ;;; నీ దా పొ ; పొ|పొ , పొ , మ గ|మ పొ ; పొ ||
.... వా ని మా . ట|ల . కు . కో . | ప గిం . చి ||

పొ, పొ, నీ దా పొ ; మ గ|మ పొ పొ, పొ|ప ద సీ ; సీ ద ||
కం. ట. వా ని మా . ట . | ల . కు . కో|ప . గిం . చి . ||

ద సీ ద ప మ—నీ దా పొ ;
కం . ట . . -వా ని మా

2. ;;; నీ దా పొ ; ద ప | ద సీ దా , పొ | ద ప దా సీ దా ||
.... వా ని మా . ట . | ల . కు . కో | ప . గిం . చి ||

ప దనిదపమగాగమపొ ; పమ | పధాదపమపద | సీపదసీసద ||
కం.. ట.. వాని.. మా. ట. | ల. కు.. కో. | పగిం.. చి. ||

ద సీ ద ప మ—నీ దా పొ ;
కం . ట . . -వా ని మా

3. ;;; నీ దా పొ ; ప మ | మ గ రి సొ , సొ | రీ గ మ పొ పొ ||
.... వా ని మా . ట . | ల . . కు . కో | ప గిం . . చి ||

ప మగరిగ మ ప మగా పదస్సం దారింసనిదా , పద |
కం . ట . . . వా . ని మా . . ట . | ల . . కు . కో . |

| సరంగంగరింసద ||
| వ . గిం . . చి . ||

రింసనిదప మ-నీదా పొ ;
కం . . ట . . -వాని మా ;

4. ;;; పదస్సం;సని | నిదపదా, పద | సరంగరిస్ |
.... వా . ని మా . ట . | ల . . కు . కో . | వగిం . . చి ||

^x సగరింసనివప దస్సనిదపదా | దస్సనీ, సరి | గామగరిసరీ ||
కం . ట . . వా . ని మా . . . ట | ల . కు . కో . | వగిం . . . ||

మగరిస్, సరిగామగగరిస్ | రిసనిని దపపద|సమగపదస్ |
కం . . ట . వా . ని మా . . . ట | ల . . కు . . కో . | వగిం . . . చి ||

రిసనిదప మ-నీదా పొ ; దా
కం . . ట . . -వాని మా . ట

5. ;;; తేరీరీ; రీరింసనిదపొదపామగపదస్సం ||
.... వాని మా . ట | ల . . కు . . . కో . | వ . గిం . . చి ||

ససీరీ, రిగమగగరిసీరీ | రిగగరిసీనీ | సనినిదపపద||
కం . ట . వా . ని . మా . . ట | ల . కు . . కో . | వ . గిం . . . చి . ||

దస్సనీ, పదస్సమగపదస్సనిగమపొమగ |
కం . ట . వా . ని మా . . . ట | ల . కు . . . కో . |

| పదసెరిగరింసద ||
| వ . గిం . . . చి . ||

రిసనిదప మ-నీదా పొ ; దా
కం . . ట . . -వాని మా . ట

6. ;;; గొ మూ గొ ; గెరీగొ మూ గొ , మూ|గొ ముగెరిస్తీ ||
.... వా ని మూ . ట . | ల . క్లో | ప గిం . . . చి ||

మగెరిస్తీ, సరిగొ ముగెరిస్తీ|ముగెరిస్తీ, సాసేతీ; కీ ||
కం . . ట . వా . ని మూ . . . ట | ల . . . క్లో | ప గిం . చి ||

మగెరిగెరిస్తీనిదవదరిస్తీనిదవ|నిదవదవమగవద |
కం . . ట . . వా . ని . మూ . . . ట | ల . . . క్లో | క్లో | ప గిం . చి . |

| సరిగొ ముగెరిస్తదరి ||
| ప . గిం . . . చి . ||

తిస్తనిదవమ-పస్తనిదపౌ ; దా
కం . . ట . . - వా . ని . మూ . ట

7. ;;; దస్తనినీదా , దవ|దనీదా , దవ | దస్తనిదపౌ, పౌ ||
.... వా . ని . మూ . ట . | ల . క్లో . | ప . . . గిం . చి ||

మగమపౌ, మగమపౌ ; పౌ|పదాదవమపద|సేరిస్తనివదా ^x
కం . . ట . వా . ని మూ . ట | ల . క్లో . | ప గిం . . . చి ||

దసేసే, సనిదవమగవదనే | రిస్తనినిదవవద |
కం . ట . వా . ని . మూ . . . ట | ల . . క్లో . | క్లో . |

| సేవదస్తనివద ^x ||
| ప గిం . . . చి . ||

దసేసే, పదసరిగెపమగెరి | మగెరిసే, మగె | కీగెరిసేరిస్తను ||
కం . ట . వా . ని . మూ . . . ట | ల . . క్లో . | ప గిం . . చి . |

నిదనిదవమ-పస్తనిదపౌ ; దా
కం . ట . . . - వా . ని . మూ . ట ...

3. షష్ఠిప్రియరాగంలో “మరివేరే దిక్కేవరమై” అనే పట్టం సుబ్రహ్మణ్య అయ్యీర్ కృతిలో అనుపల్లవి వద్ద నెరవు :

మూలం

;;; పా పదనీ ; సు | రీ , రీ ; సరీ | గుగురీరీరీని ||
.... ద రి . దా . పు | లే . ని . దా . | . జ్ఞ . . లి . ||

సు , సు , నీనీసు ; సనీరీ , సు , రీ | సనీసరీసని ||
దీ . ర్చి . దయజ్ఞా . చి . | బ్రో . చే . దొ | ర సీ . . తు . ||

రిసనిదపమ—పా పదనీ ; సు || రీ,
కొ . . వా . . — పరి . దా . పు || లేని

నెరవు

1. ;;; పా పదనీదాదని | సు , సు , సరీ | గుగురీరీరీని ||
.... ద రి . దా . పు . | లే . ని . నా . | . జ్ఞ . . లి . ||

సు , సు , నీనీసు ; సు | సనీసరీసనీ | గుగురీసని ||
దీ . ర్చి . దయజ్ఞా . చి | బ్రో . చే . దొ | ర సీ . . తు . ||

రిసనిదపమ—పా పదనీ ; సు || రీ , రీ ,
కొ . . వా . . — దరి . దా . పు || లే . ని

2. ;;; పా పదనీ ; సు | రీ , రీ , గురీ | సనీసు ; సు ||
.... ద రి . దా . పు | లే . ని . నా . | . జ్ఞ . . లి ||

సరీరిసనిసు రీగురీసనిదని|సు , సు , పదనీదనిసుసని||
దీ . ర్చి . . దయజ్ఞా . . . చి . | బ్రో . చే . దొ | ర సీ . . తు . ||

రిసనిదపమ—పా పదనీ ; సు | రీ , రీ ,
కొ . . వా . . — దరి . దా . పు | లే . ని

3. ;;; పొదాపా ; పమిపదనిదపమపదనిసుసని ||
 ... దరిదా.వు. | లే. . ని. . నా. |. జా. . తి. ||
 సు, సు, రీసనిసురీసనిదనిదపమపదనిసర్గంరిసుత్తీ ||
 దీ. ర్చి. దయజూ. . చి | బ్రో. చే. . దో. | ర. నీ. . . తు ||
 రిసనిదపమ-పొపదని ; సు | తీ, తీ,
 కా. . వా. . - దరి. దా. వు | లే. ని.
4. ;;; తిసునిసు, సుసు, సు, సర్గంగంరీసు ||
 ... దరి. . దా. తు | లే. ని. నా. |. జా. . తి ||
 నిసనిదపమపదనిసుసు | సునిసర్షసుర్ |
 దీ. . ర్చి. . ద. యజూ. . చి | బ్రో. చే. . దో. |
 | గంరినిసర్షసదన ||
 | ర. నీ. . . తు. ||
- చినిదపమ-పొపదని ; సు | తీ, తీ,
 కా. వ. . - దరి. దా. వు | లే. ని.
5. ;;; పమగరిగమపొపదాదపమపదపమగరిరీసు ||
 ... ద. . ర. దా. . తు | లే. ని. . నా. |. జా. . తి ||
 సరీరిసనిసగరీగమపొపమ | పదనిదనిసపద |
 దీ. ర్చి. . ద. యజూ. . చి. | బ్రో. . చే. . దో. |
 | నిసుకిగంరిసుదన ||
 | ర. నీ. . . తు. ||
- సురిసనిదపమ-పొపదని ; సు | రీ, రీ,
 కా. . . వా. . - దరి. దా. తు | లే. ని.
6. ;;; తినిసు; సుని | తీ, సు, సు | రీసర్గంగంరిసు ||
 ... దరిదా.వు. | లే. ని. నా |. జా. . తి. ||

రీ, రీ, సరిగురిగుపుగు | రీ, సా, సని |
దీ.రిచ్.ద.యజూ. . . చి | బ్రో.చే.దొ. |

| సాక్కారిసాసని ||
| రని. . . తు. ||

రిసనిదపమపాపదనీ; సా | రీ, రీ,
కా. . . వా. . . -దరి.దా.తు | లే.ని.

7. ;;; నీనిదనిదదనీ|దనిదపమనిదపమపదనిసదని ||
.... దరిదా. . . తులే.ని. . . నా. |. . జా. . . లి. ||

రిసనిదపమపదనిసరిసనిసరిసనిదనిసరిసగరి |
దీ. . . రిచ్. . . ద. . య. జూ. . . చి. | బ్రో. . . చే. . . దొ. |

| సరిగురిసనిదని ||
| ర.ని. . . తు. ||

సారిసనిదపమపాపదనీ; సా | రీ, రీ,
కా. . . వా. . . -దరి.దా.తు | లే.ని.

4. ఖైరవిరాగంలో “లలిత శ్రీప్రవాహై” అనే తాణగరాజ కృతిలో
చరణం వద్ద నెరవు.

మూలం

చ|| ; మమమమ-మగపమ గరిసా | ; రిగమపదా | పా; పా పా ||
. తె లి య ని-బా. . . లు.డు | . గా. . . . | దా. అం. బ ||

; దనిసాత్తీ; రిసనిదపామా; పదాపమదపమగరిస
. తె లి వి నీ-. సో. . . ముమ్ము|గా. . . . | దా. . . . అం. బ .

రిగ-మమమమ ,....

. . . . తె లి య ని ,....

నెరవు

1. ; రి గమ మా-రీగమగరిసొ | రీగమపదా | పో; పనిదప ||
.తెలియని-బా..లు.డు | గా..... | దా.ఆం.బ. ||

దమదనీసంగం-సంశనిదాపొ | మపదనిసొ, రి |
. . తెలివినీ.-.సొ..మ్ము | గా..... |
| సనిదపమగరిస ||
| దా...ఆం..బ ||

రిగమమమమ
. . తెలియని....

2. ; పపాదపొ-మగరిగమమా | పదపదదనీద | దాపొపొపొ ||
.తెలియని-బా..లుడు | గా..... | దా.ఆంబ ||

; దనీసంరిమ-గం-సొ; సొ | నీ;రిసొని | నిదపొ సనిదప ||
.తెలివినీ.-.సొ..మ్ము | గా..... | దా..ఆం.బ. ||

దమపదానిదా-; దనీససొ | సరీసరిమగం | సొ; సొసొ ||
. . తెలియని-.బా.లుడు | గా..... | దా..ఆం.బ ||

; రిగంరినీ-; రిసనిదపొ | మౌపదాపమపదపమగరిస ||
.తెలివినీ-.సొ..మ్ము | గా... | దా...ఆం.బ. ||

రిగమమమమ
. . తెలియని....

3. ; నినీదపొ-పొ; దాపొ|మగరిగమపదా|పొ; దాపొ ||
.తెలియని-బా..లుడు|గా..... | దా.ఆం.బ ||

; దనీదపదపదదనీదధాపొ; దాపొ|పొదాదపమ్మ ||
.తెలివినీ.-.సొ..మ్ము|గా... | దా... .. ||

; పశు ద పూ-మ గప మగ గరిన | రిగరిగ మప రప |
తెలి య ని-బా . . . లు . కు . | గా |

| దనీదదాపో ||
| దా . . అం బ ||

; దనిసా ప ద-నిస్రిగొగోరిస్ | గోరిస్రిస్నిదప |
తెలివి నీ . . . సో . మ్యూ . . | గా |

| మనిదప మగరిన ||
| దా . . . అం . . బ ||

రిగ-మ మా మ మ
. . - తెలి య ని

4. ; దనీస్స స్స-స్స ; స్స స్సా; ద నిస్రిస్రిమ గోరిస్సాస్ ||
తెలి య ని-బా . లుకు. గా | దా . . . అం బ ||

; రిగొరిస్స-; గోరిస్నిదా | ; దనినిస్స, | ; ; గోరిస్ని ||
తెలివి నీ- సో . . . మ్యూ | . గా . దా . . | . . అం. బ . ||

దా దనీస్రీరిస్రిమ గోరిస్సా | నీ; స్రిగోరిస్సానినిదపో||
తెలి య ని-బా . . . లు . కు | గా | దా . . అం . బ ||

; దనిసా ద ని-స్నిరిస్నిదపో | మప దనిస్స, రి |
తెలివి నీ . . . సో . . . మ్యూ | గా |
| స్నిదప మగరిన ||
| దా . . . అం . . బ ||

రిగ-మ మా మ మ —
. . - తెలి య ని —

5. ; మ మా మ మ—మ ద ప ప మగరిగమ ప ద వ దనీద |
తెలి య ని -బా . . . లు . కు . | గా |

| దాపోపనిదప ||
| దా . అం . బ . ||

ద వ ప దాని ద ని-సే సు ; సాసర్తీ సరిమగరిసు , రి సుని ద ||
.. తె లివి నీ . . . సో . ము|గ. . దా. . . |అం. . బ. . . ||

; ద నీ సరీ-రీ ; గం కీ | సర్తీ సరిగెరీ | రి గం కిరీసు ||
. తె లియని-బా. లు దు | గ. | దా. . అం బ ||

; ద నీ సర్తీ గెరీ-సరి సుని దా పొ | మప దని సరిగెరీ |
. తె లివి నీ. . . . సో. . ము|గ. |
| సుని దప మగరిన ||
| దా. . . అం. . బ. . ||

రి గ-మ మా మ మా
. . . తె లి య ని

6. ; ద నీ సరీ-రీ గం రి సరీ; సరిగెమాగ|గెరీ, మగరిసు||
. తె లియని-బా. లు. దు|గ. |దా. అం. బ ||

; రి గం రి సు-; సో ; సాద నిసు-నిసరిగె | రి సుని దక్కి; ||
. తె లివి నీ-. సో . ము|గ. . . దా. . . |అం. . . బ. . ||

; గరీ-సరీని సరి సరిగెరీ | సునిరిసగెరిసు |
. తె లియని-బా. . . లు. దు| గ. |
| నీ, దదా పొ ||
| దా. . . అం. . ||

; రి గం రి సరి-గరి సుని దా పొ | మప దవి సరి సరిగెరీ |
. తె లివి నీ. . . . సో. . ము|గ. |
| సుని దప మగరిన ||
| దా. . . అం. . బ ||

రి గ-మ మా మ మా
. . - తె లి య ని

ఈ నాలుగు తాళములలోనూ వ్రాసిన నెరవులన్నీ నమోనాలు మాత్రమే. అనుభవజ్ఞులైన సంగీత విద్యాంసులు వారికి నచ్చిన రీతిలో నెరవులు వ్రాసి విద్యార్థులకు నేరిపు పాడించవచ్చును. ఈ మోస్తరుగా వేరే వేరే తాళములలో వేరే వేరే జాగాలతో నెరవు నేర్చుకుంటే విద్యార్థులకు నెరవు నడిపించే మార్గం మనసుకి పట్టి, సాంతంగా నెరవు పాడగలుగుతారు. గురువు పాడుతూ, విద్యార్థిచేత పాడిస్తూ సాధకం చేయిస్తే ఒక సంవత్సరం కాలములో నెరవు విద్యార్థులకు స్వాదీనమై పోతుంది. గట్టి ప్రయత్నం చేయాలి.

ప్రాణి శాఖ

ప్రాణి శాఖ

III

నొ పేషను

ప్రథకరణము

Notation

పీరిక

సంగీతవిద్య వేదమువలె గురుముఖతః నేర్చుకుని సారుకంచేసి తిరిగి శిఘ్రుల ద్వారా అదే పద్ధతిలో ప్రచారం చేయవలసిన విద్య. ప్రాచీన కాలములో అదేవిదంగా ప్రచారమవుతూ ఉండేది. కాని ఏ విద్య అయినా మహాసీముల మెదడుల లోనే బంధింపబడిన విద్య చిరస్తాయిగా ఉండే అవకాశంలేదు. ఏ కారణంచేతనైనా విద్యాప్రచారము సన్నగిల్లిపోతే ఆ మహావిద్యాంసుల విద్యానుభవ సంపదటు అదృష్టమై క్రింది తరాలవారికేమీ మిగలదు. లిథిత రూపములో భద్రపరిసై ఏ విద్యకూ క్షీణదశ అంటూ ఉండదు. ఎవరైనా పుణ్యాత్మకులు ప్రాతరూపేణ తద్ర పరచిన విద్యను పునరుజ్జీవింపజేసి ప్రచారంలోకి తీసుకువస్తారు.

1904 సంవత్సరములో వెలువడిన “సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శని”లో శ్రీ సుబ్బరామ దీక్షితులు ముత్తుస్వామి దీక్షితులవారి కృతులు, ఆ కాలములో ప్రచారములోనున్న త్యాగరాజుది ప్రసిద్ధ వాగ్దేయకారుల కృతులు, నొటేషనులో ప్రాసి సంగీతంలోకాని కెన్నరాని మహాపకారం చేశారు. ఆ తరువాత తచ్చారు సింగరాచార్యులు, కె.వి శ్రీనివాస అయ్యంగారు మొదలైన విద్యాంసులు నొటేషనుతో వందలాది కృతులు అచ్చివేశారు. అటువంటి సంగీత గ్రంథాల కీసాడు ఏమీ లోటు లేదు.

ఈ విదంగా నొటేషనుతో అచ్చెన గ్రంథాలలోని కృతులు మొదలైనవి చాలామందికి అర్థమయేటంత సులభశైలిలో ఉన్నాయి. మంచిదే. అరవ లిపిలో అచ్చెన పున్తకాలు చాలావరకూ సులభమైన నొటేషనులోనే ప్రాసి ఉన్నాయి. అరవ భాషలో అచ్చెన “కృతిమణిమాల” అనే సంగీత లృహద్గ్రంథంలో ప్రాయ బడియున్న నొటేషను చాలామందికి సులభగ్రాహ్యముగా లేదని కొందరి అభిప్రాయము కావచ్చు అయితే ఆ లోపము నొటేషనుది కాదు.

నొటేషనుతో కృతి ప్రాసేవారు వారికి నచ్చిన పాతాంతరమును వారికి సార్వమైన నొటేషనుతో ప్రాస్తారు. కృతి సర్వసామాన్యమైన సంగతులతో ఉంటే

నొటేషనుకూడా Simple గానే ఉంటుంది. అందరికీ బాగా అర్థమవుతుంది. విద్యాధికులు పాడే రీతి Simpleగా ఉండదు. మంచి మంచి రవ్వజాతి సంగతులతో, చక్కని లయ విన్యాసములతో ఉన్న పాతాంతరము నొటేషనుతో ప్రాన్నే నొటేషను కొంచెం కష్టముగానే తోచవచ్చును. Simpleగా లేదని ఆ నొటేషను దరికే వెళ్కక పోతే ఆప్రోథమైన పాతాంతరం గతి ఏమికావాలి? పాటపాడిన రీతినే వివరంగా ప్రాసిన నొటేషనును అర్థంచేసుకోవడం బదులు నొటేషనులోపం అనుకోవడం ఏమి సబబు? అనుస్వర సహాతంగా, గమక యుక్తముగా రవ్వజాతి సంగతులతో కూడి యున్న చిక్కని పాతాంతరము ప్రాయవలసి వచ్చినప్పుడే ప్రోథమైన నొటేషను అవసరం. నొటేషను Simple, difficult అని రెండు విధాలుగా ఉండదు. పాట Simple అయితే నొటేషను Simpleగా ఉంటుంది; పాట Complex అయితే నొటేషనూ Complexగా ఉండాలి మరి. Complex అని వదిలేయకుండా ఆ నొటేషనును అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నం చేయ్యాలి.

ఎంత వివరాలతో (details) ప్రాయబడియున్న నొటేషనైనా అర్థం చేసుకుని విద్యార్థులకు నేర్చడం ప్రతీ సంగీత విద్యాంసునికి విధ్యక్తదర్శముకదా? స్వరఙ్గానము, లయఙ్గానము - ఈ రెండూ ఉన్న ఎవరికైనా, ఎంతకష్టమైన నొటేషనైనా అర్థం చేసుకోవడం సాధ్యమే. భాషకు Short hand వలెనే సంగీతానికి నొటేషను సహకరిస్తుంది. ఏ నొటేషనులోనైనా 2, 3, 4, 5, 6 స్వరాలు మొదటి కాలములోనూ, వై కాలములోనూ ప్రాయబడి ఉంటాయి. అంతకంటే విశేషమేమీ లేదు. ప్రయత్నం చేసి తాళంవేస్తూ ప్రాసిన నొటేషన్ను పాటపాడినట్టే పాడితే ఆ సంగతి బోధపడిపోతుంది.

Simple నుంచి Complex సంగతుల వరకూ ప్రాసి, ఆ నొటేషను అర్థం చేసుకోవడానికి సహకరించే ప్రయత్నమే ఈ ప్రకరణపు ద్వేయం. ఇందు ప్రాసిన ప్రతీ సంగతీ పలకమీదరాన్నా పాడుకుంటే బాగా అర్థమవుతుంది. శ్రమచేసి ప్రతీ సంగీతజ్ఞుడు ఈ వున్నకం సహాయముతో ఎంతటి సూఖ్యాంశాలతో ప్రాసిన నొటేషను నైనా క్షుణ్ణంగా నేర్చి ప్రోథపాతాంతరముల సహాతము పాఠం చెయ్యగలిగిన జ్ఞానం సంపాదించవలెనని నా ఆశయం.

నొటేషను (సంగీత లిపి)

నొటేషను వ్రాసేటప్పుడు ప్రాసాద్యక్షరాలు, దీర్ఘక్షరాలు, విరామములు (అవులు), మొదటికాలము, వైకాలము, మూడవ (double వైకాలము) కాలము—ఇవనీన్న కలిసి ఉంటాయి.

సరిగు — 4 ప్రాసాద్యక్షరాలు.

రీగు — 2 దీర్ఘక్షరాలు.

పా ; ; — 2 ఆపుల దీర్ఘక్షరము.

4 ఆపులు ; మొత్తం 6 ఆపులు.

పదనీ -- మొదటి కాలములో 4 అక్షరాలు.

పదనీ — వైగీత గీనే వైకాలంలో 4 అనగా దిగువ కాలంలో
2 అక్షరాలు.

పాదప మగమా = రీవ కాలములో 4 అక్షరాలు - అనగా మొదటి
కాలములో 1 అక్షరం ;

2వ కాలములో 4 అక్షరాలు - అనగా

మొదటి కాలములో 2 అక్షరాలు.

మొత్తం - పగు అనే 3 అక్షరాల కాల

పరిమితి.

న — ఒక అక్షరం

, — ఒక అక్షరం ఆపు (విరామం) (Comma)

; — 2 అక్షరముల ఆపు (Semi colon)

పా — ప - 2 అక్షరముల ఆపు

పా , — ప - 3 అక్షరముల ఆపు

పా ; — ప - 4 అక్షరముల ఆపు

పా ; , — ప - 5 అష్టరముల ఆపు

పా ; ; — ప - 6 అష్టరముల ఆపు.

నిలుపుగీతల వివరం :

చతుర్స్రష్టాతి రూపక తాళంలో ఆవర్త్తం ఒకటింటికి వైకాలంలో 12 (స్వరాలు) అష్టరాలుంటాయి. నొటేషను వ్రాసేటప్పుడు 12 అష్టరాల పరిమితి అయిపోయిన వెంటనే రెండు నిలుపుగీతలు గుర్తుగా రాశ్శారు.

ఖండచాపు తాళంలో ఆవర్త్తనికి వైకాలంలో 10 అష్టరాలుంటాయి. నొటేషను వ్రాసేటప్పుడు 4 అష్టరాల తరువాత 1 నిలుపుగీత, మిగతా 6 అష్టరాల తరువాత_అనగా ఆవర్త్తం ముగియగానే—2 నిలుపుగీతలు వ్రాశ్శారు.

మృష్టచాపు తాళానికి ఆవర్త్తనికి వైకాలంలో 14 అష్టరాలు. 6 అష్టరాల తరువాత ఒక నిలుపుగీత, ఆవర్త్తం ముగింపు వద్ద రెండు నిలుపుగీతలు వ్రాశ్శారు.

ఆదితాళములో ఒక కళ చౌకపు కృతులలో మొదటి కాలంలో ఆవర్త్తనికి 16 అష్టరాలుంటాయి. మొదటి 8 అష్టరముల తరువాత, అనగా ఆర ఆవర్త్తం తరువాత, ఒక నిలుపుగీత, మొదటి దృతం తరువాత ఒక నిలుపుగీత, ఆవర్త్తం చివర 2 నిలుపుగీతలు వ్రాశ్శారు. అదేవిదంగా 2 కళల చౌకపు కృతులలో ఆవర్త్తనికి మొదటికాలంలో లేని అష్టరాలు ఉంటాయి. ఆర ఆవర్త్తము (అనగా లఘువు) చివర ఒక నిలుపుగీత, మొదటి దృతం అయాక ఒక నిలుపుగీత, ఆవర్త్తం చివర రెండు నిలుపుగీతలు వ్రాశ్శారు.

అడ్డగీతల వివరం :

మొదవకాలపు స్వరాలకు గీతలనవసరం.

రెండవకాలపు స్వరాలకు వైన అడ్డగీత ఉంటుంది.

ఉదా : పమపా పదనీసం ధీనినే మొదటి కాలములో చదివితే—
మపదనిసం | అవుతుంది.

పీవ కాలపు — అనగా డబుల్ వైకాలములోని స్వరాలకు స్వరాలవైని రెండు అడ్డగీతలు వ్రాశ్శారు.

ఉదాహరణ : దని సా రీ స ని ద ప మ గ మ పా ।
 1 1 2 4 | (8 అష్టరాలు)

గమకాలకి గుర్తులు :

మనం పోడే అన్ని రకాల గమకాలకు గుర్తులు వెడితే చదివే వాళ్ళకి తలనొప్పి. గురుముఖతః సంగీతం నేర్చుకున్నవారికి స్వరాలకు ఏ రాగములో ఏ గమకాలు పలకవలెనో తెలిసే ఉంటుంది. 3, 4 గమకాలకు మాత్రం గుర్తులు అవసరమని తోచి అవిమాత్రం వివరిస్తాను.

1 దర్శారు ఆదితాళ వర్ణంలో

గ్ గ్ రి స రీ — పాదేటప్పుడు గాంధారానికి ఉండే గమ కానికి “..” గుర్తు.

తానందరాగంలో —

గ్ మ రి స

దేవగాంధారి రాగంలో

మ గ రీ స అనేటప్పుడు ర్తి స్వరానికి ఈ గుర్తు వాడతారు.

2. నొక్క గమకానికి — “w” గుర్తు ఆ స్వరమువై రాస్తారు.

ఉదా : ప ^w ప మ గ మ ^w మ గ రి ||

3. ఎగుళారు, దిగుళారు / \ ఈ గుర్తులతో సూచిస్తారు.

ఉదా : / పో మ గ రి సా ||

4. జారు గమకమే లలితంగా పాదేటప్పుడు — సారంగరాగంలో పోరీ గ మ రి స - అనే ప్రయోగంలో పంచమం నుంచి రిషభానికి నెమ్ముదిగా జారుగమకం పలకాలి. దానికి \ ఈ గుర్తు రాస్తారు.

భాషాంగ రాగములలో ఆ రాగములో స్వాభావికంగా లేని అన్య స్వరమువై \times గుర్తు వెడతారు.

$\text{ఉదా : సారంగ రాగములో - ప మ రి గ మ రీ న .}$

మ - శద్ద మధ్యమం.

$\text{ఆనందభై రవి రాగములో - మ గ రి గ మా అనే ప్రయోగంలో ఈ}$

$\text{x గుర్తు వాడతారు. గ అంతరగాంధారం అని ఆర్థం .}$

$\text{కాలప్రమాణము : శంకరాభరణం రాగంలో పాడంది :}$

ప = 1 అష్టరకాలం.

$\overline{\text{ప మ}} = 1 \text{ అష్టరకాలం. (2 అష్టరాలకి వైకాలం)}$

$\overline{\text{ద ప మ}} = 2 \text{ అష్టరాల కాలం. (4 అష్టరాలకి వైకాలం)}$

$\overline{\overline{\text{పా ద ప మ}}} \text{ గ రి} = 1+1+2=4 \text{ అష్టరాల కాలం.}$

$(4 \text{ అష్టరాలకి రీవ కాలం, 2 \text{ అష్టరాలకి } 2\text{వ కాలం,}$
 $2 \text{ అష్టరాలు మొదటి కాలంలో)$

3

$\overline{\overline{\text{మ ప ద పా ద}}} \overline{\text{ప మ గా}} = 2+2=4 \text{ అష్టరాలకాలం.}$

'మ ప ద పా ద' అనే స్వరాలు త్రిస్త్రగతిలో రీవ కాలంలో పలుకుతాయి.

4 అష్టరాలకి చతుర్స్త్రగతిలో డబుల్ వైకాలంలో-అనగా రీ కాలంలో - ఎంతకాల ప్రమాణమో, రీ అష్టరాలకు త్రిస్త్రగతిలో రీవ కాలంలో అంతే కాలప్రమాణం.

ఈ వైకాలపు గుర్తులు బాగా ఆర్థం చేసుకుంటే నొటేషను చదవడమూ పాడడమూ సులభంగా వస్తాయి. ఈ వైకాలపుగుర్తులు ఉపయోగిస్తూ వాడుకలో నున్న సాధారణ రాగాలలో నంగతులు ఇటువైన వ్రాయబడి ఉంటాయి. అవి పలక మీద వ్రాస్తూ, కాలప్రమాణం ఆర్థం చేసుకుంటూ, రాగంలో పాడినట్టే స్వరంతో వ్రాసిన సంగతులు పాడుతూ సాధకం చేసే 'నొటేషను' అంటే కలిగే భయం పోతుంది.

ఇటువైన వ్రాసియున్న సంగతులన్నిటికి లెక్క ఉన్నది గనుక తాళంలో చక్కగా ఇమిడిపోతాయి. క్రియ ఒకటింటికి మొదటి కాలములో 2 అష్టరములు నడిచేలాగ ఆదితాళం వేసుకుంటూ ఈ సంగతులను పాడి చూడండి.

శంకరాభరణంలో

సంగతి	విషదీకరణం (Simplify చేస్తే)	అష్టరముల లెక్క
ద పా,	పా;	2
మ పా,	పా;	2
ప ద పా,	ద పా,	2
మ పా మ గ	పా, మ గ	4
మ ప మ మ గ	ప మ మ గ	2
ప ద ప మ గ	ద ప మ గ	2
ప ద పా మ గ	పా మ గ	2
ద ని ద ని ద పా,	దా పా	4
ద , ని ద పా ,	దా పా	4
గ మ గ గ రి రి	మ గ గ రి రి	4
రి		
మ ప ద పా ద ప మ గ	ప ద ప ద మ గ	4
మ ప దా ప ప మ గ	ప దా ప మ గ	4
గ రి గ రి స సా	గ రి గ సా,	3
స రి స స ని ద ,	రి స స ని ద ,	2
ప మ మ గ గ మ ,	ప మ గ మ ,	3
ద ని స రి స స ని ద పా	ద ని రి స స ని ద పా	4
రి		
రి గ మ గ గ రి , సా	గ మ గ మ గ రి సా	4

తోడిరాగంలో

సంగతి	విశదీకరణ	ఆషరముల కొలత
పదప ప మ మా	పదప మా ,	3
దదని స్టర్ స్సని	దదని ర్ స్సని	3
దని స్టర్ స్సనిద	దని ర్ స్సనిద	3
గ్ , గర్ రీ	గ్ , రీ ,	3
దదని స్టర్ స్సని	ద నీ ర్ స్సని	3
పదపాద నీద	పపాద నిద	4
పదపా , ద నీద	పపాద నిద	4
బరిసని దపమ	రిసని దపమ	3
స్టర్ స్సని దపమ	ర్ స్సని దపమ	3
3		
దదని స్ట ,	దని స్ట	2
3		
నిస్టర్ సని దపమ	నిస్టర్ సని దమ	3
ఫర్ స్సని నీ	రిసనీ	2
దని స్టర్ సని	దని ర్ సని	3
పదపాగ మా	దపాగ మా	4
పదపామ మపమా గగరీ	దపామ పమాగ గరీ	6
పదప పమ మపమ మగ	దప ప మ ప మ మ గ	4
మదపాగ మా	దపాగ మా	4
బరిసారి గ	రిసారి గ	4
పదపామ పమా గ	దప పమ గ	4

సంగతి

విశదీకరణం

అష్టరముల లెక్ష

మ ని ని ప దా	ని ప దా	4
మ ప ద ప	మ ప దా	4
ని స రి సా, ని	స రి స ని	4
మగ మా ప మ గ రి రి	మ గ ప మ గ రి రి	4
ని స సీ ద ని దా మ	స సీ ద ని దా మ	4
ని స సీ ని ద దా	ని దా	2
ప ద ప మ ప మ	ద ప ప మ	2
ప ద పా మ ప మా	పా మా	2
గ మ గ మ ప	గా మ ప	2
ప ద ప మ గ మా	ద ప మ గ మా	4
పా ద ప మ గ మా	పా మ గ మా	4
3		
మ ప ద పా ద ప మ గా,	మ ప ద ప ద ప మ గా	4
స రి స ని ద నీ	రి స ని ద నీ	4
నీ, స ని ద దా పా	ని ద ప	3
గగ రి రి, సా	గగ రి రి సా	3
3		
మ ప ద పా మ గా	ద పా మ గా	4
మ ద నీ, స ని ద దా	మ ద ని స దా	3
స రి స ని ని ద దా	రి స ని దా	4
ప ద ప మ ప మ	ద ప ప మ	2
ప మా గ గ రి రి,	మా, గ గ రి రి	4
మ గ మ ప మ గ రి రి	మ గ ప మ గ రి రి	4

స్తార్తినీ	ఖర్తనీ	2
గమగమపా	గమప	3
గమగమప	గమప	3
సిసరిగమూ	సరిగమ	4
పదపాదపమగా	దపాదపమగా	4
శుర్టసేవకశనిద	రుసెవర్తసనిద	4

3. కల్యాణి రాగంలో

ఏరిగరీరిససా,	గరిసా	4
స్తోరీ, గరిస్తో,	సరిస్తో	4
స్తార్తసనిద	సనిద	2
దనిదదపపా	దప	2
గాగపమమరి	గపమరి	4
పాదపమగగగరి	దపమగగగరి	4
3		
దనిసస్తీదదపపా,	నిసస్తీదపా;	4
దపపా;	పా;	2
దపపా;	పా;	2
పనిదాదపపా	నిదపా	4
నిస్తస్తిదపపా,	స్తస్తిదపా;	4
పమపాదపమగ	పమదపమగ	3
పాదపమరిగా	దపమరిగా	4
శరిగాగారి	రిగాగారి	3
గగమపా	గమపా	2

పద నీసని నిదదా		పద సని నిదదా	4
3			
నిసర్ సర్ సనిదానీ		నిర్సర్ నిదనీ	4
రీ, గరి ససో		రీ సో	2
3			
దపమగా గరీ		పమగా గరి	4
గా గపమ పో		గమా ప	4
సని దపమగా, రి		సని పమగా, రి	4
మా పద పో, దపమగ		పద పద మగ	3
3			
పద నిదాని దపమ		దని దని దమ	3
గమగగ దానిదదా		గా దా	4
3			
గదాని దపమ గరి		గదాని పమగరి	4
3 3			
దనిసనీద దపపో,		నిసనిద పో;	4
నిద నీసనిద పో,		నిద సనిద పో,	4
దనిదని దపపో		దా పో	2
నీ, సనిదని దపపో		నిదప	3
పద పోద పమగ		దపోద పమగ	4

4. కాంట్రోజి రాగంలో

సంగతి	విశదీకరణ	అష్టరముల కొలత
మగగ మపో	గా మపో	5
పదమ మగగ	మా గ	2

ద , సి ద , ని ప ద ,
 మ ప ద ని ద పో
 సై రి న సఫ ధ
 ఎ మ మ రి గ ,
 ద ని ద ద ప పో
 ద రి స సో ;
 ద ని ద ప ద ప ద ప మ మ
 మ ; మ గ గ ప ద
 ప ద మ మ మ రి గ ,
 గ రి గ రి స సో ,

 × స ని ఫ ధ
 సై స రి రి గ ,
 పో ద వ మ గ మ
 సై రి స స ప ద
 ద స రి గ రి స ని ద
 ద ప ద ని ద సో , రి స ని ద
 మ ప ద ని ద పో
 గ మ గ రి స
 రి మ గ గ రి
 సై రి గ రి స ని ఫ ధ పో
 ఫ ధ స ఫ
 సై రి స ని ఫ ధ స

ద ని ప ని ద
 మ ప ద పో
 రి స స ఫ ధ
 మ గ
 ని ద ద ప పో
 ద రి స
 ద ప మ
 మ మ గ గ ప ద
 ప ద మ గ
 గ రి స
 × రి ఫ ధ
 స రి గ
 ద ప మ గ మ
 రి స స ప ద
 ద స రి గ స ని ద
 ప ద స ని ద
 మ ప ని ద పో
 మ గ రి స
 మ గ గ రి
 స ని ఫ
 ఫ , ధ స ఫ
 రి స ని ఫ ధ ఫ

<u>గ</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>గ</u>	<u>మ</u> <u>;</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>గ</u>	4
<u>గ</u> <u>వ</u> <u>గ</u> <u>ర</u> <u>గ</u> <u>గ</u> <u>ర</u> <u>సో</u>	<u>మ</u> <u>గ</u> <u>ర</u> <u>గ</u> <u>రి</u> <u>సో</u>	4

5. ఛైరవిరాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొపేషను :

నంగతి	విశదీకరణ	అష్టరాలలెక్ష
<u>రి</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>గ</u> <u>ర</u> <u>కీ</u> <u>సో</u>	<u>గ</u> <u>రీ</u> <u>సో</u>	6
<u>స్ఫా</u> <u>రి</u> <u>గ</u> <u>రీ</u> , <u>గ</u> <u>రి</u> <u>సో</u> ,	<u>సరి</u> <u>రి</u> <u>గ</u> <u>సో</u>	4
<u>స్ఫా</u> <u>రి</u> <u>స్ఫి</u> <u>ధ</u> <u>వీ</u>	<u>రి</u> <u>స్ఫి</u> <u>ధ</u> <u>వీ</u>	4
<u>గ</u> <u>రీ</u> <u>గ</u> <u>మా</u>	<u>రి</u> <u>గ</u> <u>మా</u>	2
<u>స్ఫా</u> , <u>ద</u> <u>ప</u> <u>మా</u> <u>వ</u> <u>మ</u> <u>గ</u> , <u>రీ</u>	<u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>రి</u>	4
<u>స్ఫా</u>		
<u>శ</u> <u>ప</u> <u>ద</u> <u>పొ</u> <u>ద</u> <u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>రీ</u>	<u>ప</u> <u>ద</u> <u>ప</u> <u>ద</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>రీ</u>	4
<u>రీ</u> <u>గ</u> <u>ర</u> <u>ి</u> <u>గ</u> <u>మా</u> <u>గ</u> <u>మ</u> <u>పొ</u>	<u>రి</u> <u>గ</u> <u>గ</u> <u>మ</u> <u>మ</u> <u>ప</u>	3
<u>పొ</u> <u>ద</u> <u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>మా</u> <u>పొ</u>	<u>ద</u> <u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>మ</u> <u>ప</u>	4
<u>మా</u> <u>పొ</u> , <u>ద</u> <u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>రీ</u>	<u>మ</u> <u>ప</u> <u>గ</u> <u>రి</u>	4
<u>సా</u> <u>రి</u> <u>స్ఫి</u> <u>ద</u> <u>దా</u> <u>పొ</u>	<u>శి</u> <u>స్ఫి</u> <u>ద</u> <u>ద</u> <u>ప</u>	4
<u>సా</u> , <u>రి</u> <u>స్ఫి</u> , <u>రి</u> <u>ని</u> <u>సా</u> <u>ప</u>	<u>శి</u> <u>రి</u> <u>సా</u> <u>రి</u> <u>ని</u> <u>సా</u> <u>ప</u>	4
<u>రి</u> <u>స్ఫి</u> <u>ధా</u>	<u>ని</u> <u>సి</u> <u>ధ</u>	3
<u>గ</u> <u>మ</u> <u>పొ</u> , <u>ద</u> <u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>రీ</u>	<u>గ</u> <u>మ</u> <u>పొ</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>రీ</u>	4
<u>సా</u> <u>రి</u> <u>స్ఫి</u> , <u>ని</u> <u>ని</u> <u>ద</u> <u>ప</u>	<u>శి</u> <u>స్ఫి</u> <u>ని</u> <u>ద</u> <u>ప</u>	3
<u>మ</u> <u>గ</u> <u>మా</u> <u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> , <u>రీ</u>	<u>మ</u> <u>గ</u> <u>ప</u> <u>మ</u> <u>గ</u> <u>రీ</u>	3
<u>మ</u> <u>ప</u> <u>మా</u> <u>గ</u> <u>గ</u> <u>రి</u> <u>సో</u>	<u>ప</u> <u>మా</u> <u>గ</u> <u>గ</u> <u>రి</u> <u>సో</u>	4
<u>స</u> <u>గ</u> <u>రి</u> <u>రి</u> <u>సి</u> <u>సో</u>	<u>రి</u> <u>సి</u> <u>సో</u>	3

పా ని ద దా మా పా	నిద దమ పా
రి గు హు హు గు రి సా	రి గు గు గు రి సా
గ మ గ ప మ గా, రీ	గ మ గ రీ
పా రి గ రీ	సా రి
ను ను గారీ	ను గ రి
మా, ప మ గా, రీ	మ గ రి
ప మా ప మ గా, రీ	మ గ రి
రి స న్ని ధా	న న్ని ధా
రి రి గ మా పా	రి గ మ ప
x	
ద సీ ద దా పా	నీ, ద ద ప
మ గ మ పా మ గారీ	గ మ పా మ గ రి
నిసు రీ, గ రి సా, ;	నిసు రి గ సా, ;
రి గు హు హు హు గా, రీ	రి గు గు గు రీ
గు రి, హ గు రి సా	గు రి హ గు రి సా
సా, రి స న్ని ధ	సా ని ద
రి స రీ,	రీ;
ని స రీ రి స నీ ని ద దా పా	స చ స నీ ని ద పా
సా, రి ని స ప	సా పా
మా పా, ద ప మ గ	మ ప ద ప మ గ
మ గ గ మ గ ప మ గా, రీ.	మ గ గ మ గ రీ

6. కమాన్ రాగంలో - కొన్ని సంగతులు :

ప మ మ రి గ , మ పో	మ గ మ పో	4
శుం ని నీ , ద	శుం నీ ద	3
ప ద ని ద నీ ,	ద , నీ ,	6
గ్రీ , గ గ	పగ గ	2
ఎ , ప మ మ గ స్తో	గ ప మ గ స్తో	3
స్తో ప మ మ	ప మ మ	2
ద పో ని ద	పని ద	2
గవ ప ద ని ద దవ	గవ ప ద దవ	3
ద ని స్తో ని స్తో ని ద	ద ని స్తో ని స్తో ని ద	4
గవ ప పో ,	గవ పో	3
ద ని ని స్తో ,	ద ని స్తో	3
గ్రీ , గ గ	ప మ గ (మ గ)	2
ఎ రి స్తో ని ద పో	ఎ రి స్తో ని ద పో	3
శుం క్రీ శ ని ద	గ క్రీ ని ద	2
గ్రీ , శ ని ని ద పో	ప ని ద ప	2
ర గ , ర స స్తో	గ స్తో	2
శుం ని రి స్తో ని ద , ప ద ,	శుం ని స్తో ని ద	4
శుం రి క్రీ శ స్తో	సాగ క్రీ స్తో	3
శుం రి స్తో ని ని ద	సా ని ద	3

7. దేవగాంథారి రాగంలో కొన్ని సంగతులు :

అక్షరాలు

<u>రి రి న సో</u>	<u>రి స సో</u>	2
<u>రి రి స</u>	<u>రి , స (రి స)</u>	2
x	x	
<u>చా ని ద పో</u>	<u>ని ద పో</u>	
<u>శ మ మ గ</u>	<u>మ మ గ</u>	2
<u>శ మ మ , గ</u>		
<u>ని స రి మూ గ్ టీ</u>	<u>ని స ము గ్ టీ</u>	3
<u>రి మ ప ద ప ప మ</u>	<u>రి మ ప ద ప మ</u>	3
<u>పో ద ద స ద పో</u>	<u>పో ద , పో ,</u>	4
x		
<u>మ ప ద పో ద</u>	<u>మ ద ప ద</u>	2
x		
<u>శ రి గ రి గ రి స సో ,</u>	<u>రి గ రి గ సో ;</u>	4
<u>పో ద ప ప మ</u>	<u>పో ప మ</u>	2
<u>స ని స రి స స ద</u>	<u>స ని రి స స ద</u>	3
<u>ప ద , స ద ప మ ద ద</u>	<u>ప ద ద ప మ ద ద</u>	6
<u>ప ప మ మ గ రి స టీ</u>	<u>ప మ గ స టీ</u>	6

8. మోహనరాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొప్పేషను :

<u>గ ప గ రి ,</u>	x	8
<u>స ా స రి రి గ ,</u>	x	4
<u>గ , ద ప పో గ రి</u>	<u>గ , పో , గ రి</u>	6
<u>గ రి స స ద ధ ధ</u>	<u>స ధ ధ ధ</u>	4

గ గ గ

ర ర గ ర స సే ,
ర ర గ ర స సే ;

ద ద ప పగ

ం ర స స ద

ప ర ఫో ప ర గ

ం ఫో ర స ద ఫో

ం ర స సే ,

ం ర ద ప పగ

ం ర స ద స ద ప

ం ర స ద స ద పగ

ప గ గ
గ గ గ

ర గ సే

ద ద ప పగ

ం స స ద

ప ద గ

గ ద స ద ప

ం స

ద ప పగ

చ స ద స ద ప

ప ద పగ

2

4

4

2

2

3

1 $\frac{1}{2}$

2

3

2

9. సురటి రాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొఱైవను :

త ర , ప మ మ ,
ప మ గ త

మ ని ద ప మ మ గ
మ ని ద ప మ మ గ

మ ప మ ప మ గ త

న స న న ద న స ,

న స క స , క స న న ద

ప స న ద ప స

ద న ద ప మ మ

ర ర ప మ ;
ప గ త

ప ని ద మ గ

ప మ ప మ గ త

న ని ద న స ;

స ర స ర న ద

స న ద ప

ద మ

4

2

3

4

4

4

2

నిస్తం స్తనిద	నిస్తిద	4
ఇపుమూగుమాపో	ముగుమాపో	6
పరంస్తనినిద	పరంస్తనిద	3
పస్తనినిదపో	స్తని, దపో	4
పదపపుమూ	పో, మూ,	3
నిరంస్తనినిద	నిరంస్తనిద	3
నినిరంస్తని	నిరంస్తని	4
నై, సంస్త	నిస్తిస్త	2
స్తనినిదనిస్తో,	నినిదనిస్తో;	4
మూ, పుమూ, పుమగరీ	ముపుమపుమగరీ	4

10. శాఖేరి రాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొప్పేషను :

సరసారిగౌ	రిసారిగౌ	4
పో, దపుమాపుమగరిసో	పుమగరిసో	5
సాదని దపుమవు	పదపుమ	4
రిగరిగరిసో	గరిస	3
దంస్తస్తపుడ్]	రిసనిపద్]	4
నైంస్తస్తపుడ్]		
పదపో పదమూ	దపదము	4
పో, దపో పో, దమ్]		
పదమపుమగరీ	పుమగరి	4
పో, పుమూ, పుమగరీ		
పదని దపుమపదసు	దమూపదసు	6

॥ గుంత్తె	
॥ గుంసరంసు	
సారిగ రిసనిధి	
గుంసని దపవ	
రిరిగన త;	
గుం గుంసగు	
3	
పద పాదమ	
పొ, నిదప దమ	

గుంస		4
సారిగ సనిధి		4
రిసని దపవ		3
రిగన త		4
గుంస		2
పద పాదమ		2
పొ, నిదప దమ		3

11. యదుకుల కొంభోజి రాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొప్పిష్టను :

గుమ పాదప మగ	గుమ దప మగ	3
గుమగగరి రీ	గురి రీ	4
సరి గుమగ్రీ	సరి మగ్రీ	3
రిగరీసే	గురిస	3
మ పా మగ త;	ప మ గ	4
రిగామ మగరి రీ	గుగరి రీ	6
పదాని నిదాప	దనిదప	4
పొ, దస దా పొ	పాదసు దప	4
పొదర్చసుసు,	పదసు	4
పొదసుదొ, సుదపొ,	పాదసుదపొ,	4
రిరిపమ మగస	రి మగస	4
గుమ పాదప మగ మ పొ మగ	మ పమ పమగ	6

3

రిగుగుగుర్తి, సా	రీగుగురిసా	4
దదనిసుంసున్ నిసునిదా	దనిసనిసనిదా	8

12. వేగదరాగంలో కొన్ని సంగతులకు నోపేషను:

దపో, దపుమూ	దపుమా	4
గు, పుమూ, రీ	గురి	3
సుంసనిదాపో	సునిదప	4
దదగుర్తింసుసు,	దర్సు	4
దార్సుసునీ, దాప	ర్సునీదాప	5
మూపో, దపుమగుమూ	మపగు	4
మరిగమూ	రిగు	3
గుమూదపుపో	గుప	3
మూ, పుమగురిసా	మపగరిస	5
సా, దపుమగ	పుగ	3
ముపుమూమరిగా	మరిగ	3
మూ, దపుమగామూపో	మగుప	4
దనిదాదనిదనిదాపో	దనిదప	4
సా, దపుమగాముపుమూరీ	పుగురి	4
నిదపోసు	దపుసు	4
గుముగుర్తి;	గుర్తి	3
దాపోపదనీదాపో	దపదనిదప	6
పుమూ, పుమగురీసా	మూపగరిస	5

13. ఖరహర్షప్రియరాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొపేషను:

మా, ప మగరీ గ	మగరిగా,	6
నరగరి రిని సా,	నరినిసా,	6
నగరీ సనిధా	గరిసనిధా	3
నిసనిసీ, దాపా	నీదవ	4
రిగ్త రినిసా	రినిసా	4
సంసనీనిసీ దాపా	సందవ	4
దని నిసా,	నిసా	3
సంసనిసీ దాపా	నీదవ	4
రిగ్త రినిసా	రినిసా	4
మ మదపా మగరీ	మపగరి	4
నిదా ప మ మరీ	నిదమరి	4
దనినిసీ, దాపా	నీదవ	4
సనిసీ దాపా	నిదవ	3
దనిదా ప మ మ పా	దమవ	3
సంరిసంసనిని దా	సనిద	3
మ ప మ మగా, రి	గా; రి (గారి)	3
నిసనినీదాపా	నినిదపా (నీ, దపా)	4
సనికై దా	నద (నీదా)	2
షూపమ మగరీ రి	మగరి	3
రిమగగరీరి	గరి	2
రిగరిగరిసా,	రిస	2

14. షష్ఠిప్రియ రాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొపేషను :

పా ద ప మ రి రి గా రి	ద ప మ రి గ రి	4
ని రి స ని ధ ధా	ని రి స నధా ,	3
స తీ రి స ని ద నీ	స తీ స ద నీ	3
ట గ రి స ని నీ స	ట గ రి నీ , స	4
ట గ రి స ని స	ట గ రి స ని స	3
3		
ప ప ద పా ద ప మ గా రి	ప ద ప ద మ గా రి	4
ని ; ద ప మ	ని ద ప మ	2
ద ని స ని ద దా	ద ని స దా	2
ద పా ద నీ దా	ద ప ద ని ద	2
రి గా గ రి రి స	రి గ రి స	2
ట గ రి ట స	ట గ రి స	4
పా ద ని దా , ని ద ప మ	ద ని ద ని ద ప మ	4
గ గ ద ప మ రి గ రి	గ ద మ రి గ రి	3
ని , ద ప మ	ని , ద ప మ	3
ప ద పా , ద ప మ రి	ద పా ద ప మ రి	4

15. పంతువరాళి రాగంలో కొన్ని సంగతులకు నొపేషను :

మ మ గ మ మ రి	మ గ మ రి	4
3		
గ మ వ మ వ మ గ రి	మ ప మ గ మ గ రి	4
పా ద ని ద ని స ని ద ప పా	ప ద ద ని ద ప	3

దని సీ రి సెనిద నీ,
 సెనిద ని దప పో,
 పో దప మగ మవరీ
 పో దని దప పో,
 గ మ మరి గ
 గతిగ మా ప మ గతి, సో

3

మ ప ద పో ద ప మ గ
 సీ రి గ రి సె స
 పో ద ప పగ మా పో
 ద ద నీ ద ప మ
 సీ రి స స ద నీ
 పో, గ మా పో

ద ని రి సె ని ద నీ,	6
సె ని ద ని పో	4
ద ప మ గ మ రి	4
పో ద ని ద పో,	4
గ మ మరి గ	3
రి గ మ గ రి సో	4

ప ద ప ద ప మ గ	4
రి స (కీసీ)	2
ద ప పగ మ ప	4
దని ద మ	2
రి స స ద నీ	4
గ మ పో	4

ఈ విధంగా 15 రాగములలో సాధారణంగా అందరూ పాడే సంగతుల ద్వారా నొటేషను భోదపరచడమైనది. నొటేషను చిన్న చిన్న లెక్కల లాంటేచి. మొదటికాలము, వైకాలము, దబుల్ వైకాలములలో స్వరాలు అమర్చించి ఉంటాయి. క్రియ ఒకటింటికీ 2 అష్టరాల (స్వరాల) చొప్పున తాళం వేస్తూ సంగతి స్వరాలను పాడితే (చదివితే చాలదు) నొటేషను అర్థమైపోతుంది. పట్టుదలతో ప్రయత్నం చేయాలి, అంతే.

కొన్ని సంగతులను విడమరిచు పరిశీలించి అర్థం చేసుకునే విధం:

తోడిరాగంలో — క్రియ ఒకటింటికీ 2 అష్టరాల (స్వరాల) చొప్పున తాళం నడపాలి.

1. పో, గ మా పో; ||

ఈ సంగతిలో మూడవకాలపు స్వరాలు, రెండవ కాలపు స్వరాలు కలిసి ఉన్నాయి. ముందు

అన్ని స్వరాలను రెండవ కాలములోకి మార్చు
కుందాం.

పా , గ

అనే తేవ కాలపు స్వరాలు 2వ కాలములో

పగ

అని మారతాయి. అప్పుడీ మొత్తం సంగతిని

పగ మా పా ;

అని వ్రాయాలి. ఈ సంగతిని మొదటి కాలము
లోనికి మార్చుకుంటే

గ మ పా

అని నాలుగు అష్టరాల కొలతకి మారుతుంది.

పా , గ మా పా ;

అనే సంగతి రెండు మార్పుల తరువాత

గ మ ప

అనే విధంగా మారినది. ధాతు క్రింద మాతు రాసిన విధంగా అనులు
సంగతి క్రింద పూర్తిగా మారిన సంగతి వ్రాసే

పా , గ మా పా ;
గ మ పా ;

అనే పరిణామం కలుగుతుంది.

గ మ పా

అనే స్వరాలను గమక సహితంగా రాశే

పా , గ మా పా ;

అని మారుతుంది.

పా , గ మా పా ;

అనే సంగతిని

గ మ పా - అని అర్థం చేసుకొని అనులు
సంగతినే పాఢాలన్నమాట.

2.

మ ప మా గ గ రి రి సా

మ ప అనే లీవ కాలపు సంగతి 2వ కాలములోనికి మార్పుకుండే
ప లేక మ

అని మారుతుంది. రెండవకాలములో ఈ సంగతి

ప మా గ గ రి రి సా

అని వ్రాసుకోవచ్చును.

ప మా గ గ రి రి సా

అనే సంగతిని మొదటికాలములోకి మార్పుకుంటే—

మ గ గ రి సా

అని అవుతుంది. ఇది 3 అష్టరముల కొలతలో ఉన్నది. అసలు సంగతి కూడా 3 అష్టరముల కొలతలోనే ఉందని అర్థం చేసుకోవాలి.

మ ప మా గ గ రి రి సా

అనే సంగతి

మ గ గ రి సా

కాల ప్రమాణములో ఉన్నదని తెలుసుకొని అదే కాల ప్రమాణములో
అసలు సంగతిని పొడుకోవాలి.

3.

ద ని స రి స ని ద సీ ,

అనే సంగతి 2వ కాలములో

ద ని రి స ని ద సీ ,

అని మారుతుంది. ఈ సంగతి పొదడం అందరికి సులతవే. మొదటి
కాలములోకి మార్పుకోనవనరము లేదు. ఈ సంగతి కాలప్రమాణము 3 అష్టరములు.

4.

పొ ద ప మ ప పొ , గ మా పొ

అనే సంగతికి మొదటి మార్పు (2వ కాలములో)

ద ప మ ప పగ మా పా

— 6 ఆష్టరములు

కాలప్రేమణము

ద ప మ ప పగ మా పా

— (6 ఆష్టరములు)

ఆనే సంగతికి రెండవమార్పు అవసరం లేకుండానే పాడుకోవచ్చును.
రెండవమార్పు చేస్తే సంగతి రూపే మారిపోతుంది కనుక అనవసరం.

5. పంతువరాళి రాగములో—

1. స ని ద ని ద ప పా, (4 ఆష్టరముల కొలత)

ఈ సంగతికి మొదటి మార్పు

స ని ద ని పా ; (4 ఆష్టరముల కొలత)

దీనికి రెండవ మార్పు అనవసరం. ఒకవేళ చేయవలెనంటే

స ని పా (4 ఆష్టరముల కొలత)

అని వ్రాసుకోవచ్చును

స ని పా

ఆనే సంగతిని గమకంతో రాశే

స ని ద ని ద ప పా,

న . న . పా . . .

అని అవుతుంది.

2. రీ రి గ రి స సా (2 అ॥ కొలత)

రీ సా

(2 అ॥ కొలత)

రి స

(2 ఆష్టరముల కొలత)

3.

పా ద ప మ గ మ మ రీ

— (4 అ॥ కొలత)

ద ప మ గ మ మ రీ

— (4 అ॥ కొలత)

మ గ మ రి

— (4 అ॥ కొలత)

ధాతు-మాతులు వ్రాసే పద్ధతిలో రాసే-

పా ద ప మ గ మ మ రీ

మ . . గ . మ . రి

(4 అ॥ కొలత)

4. ఖరహర ప్రియ రాగంలో—

1.

స రి స స ని నీ దా పో

— (4 అ॥ కొలత)

స నీ దా పో

— (4 అ॥ కొలత)

స ని ద ప

— (4 అ॥ కొలత)

ధాతు మాతులు వ్రాసే పద్ధతిలో—

స రి స స ని నీ దా పో

స ని ద ప

— (4 అ॥ కొలత)

2.

మ , ప మ గ రి గ ,

— (6 అ॥ కొలత)

మ గ రి గ ,

— (6 అ॥ కొలత)

మ గ రి గ ,

— (6 అ॥ కొలత)

ధాతు-మాతులు వ్రాసే పద్ధతిలో—

మ , ప మ గ రి గ ,

మ . . గ . రి గ ,

3. మాపమమగ్, రీ — (3 అ॥ కొలత)
 ↓
మాగారీ — (3 అ॥ కొలత)
 ↓
మగరి — (3 అ॥ కొలత)

దాతు-మాతు పద్ధతిలో-

మాపమమగ్, రీ — (3 అ॥ కొలత)
మ . . గ . . రి
 ↓
నిసనిని దాపా — (4 అ॥ కొలత)
 ↓
నినిదప
(లేక) — (4 అ॥ కొలత)
నిదప

దాతు-మాతు పద్ధతిలో-

నిసనిని, దాపా
ని ని దప, లేక — (4 అ॥ కొలత)
ని దప

5. కోడిరాగంతో

1. పదపామమపమగగరితీ — (6 అ॥ కొలత)
 ↓
దపామపమగ గరితీ — (6 అ॥ కొలత)
 ↓
పాగరి

మొదటి మార్చి పాడహానికి బాగుంటుంది.

ధాతు-మాతు పద్ధతిలో—

పదపామ మపమాగ గరి — (6 అ॥ కొలత)

ద. పామ ప. మాగ గరి (6 అ॥ కొలత)
పా గ రి (6 అ॥ కొలత)

2. దనిస్రిస్సస్తి — (3 అ॥ కొలత)

దనిరిస్సస్తి — (3 అ॥ కొలత)

లేక

దనిస్తి — (3 అ॥ కొలత)

రెండవమార్పు ఈ సంగతికి అనవసరం.

ధాతు-మాతు పద్ధతిలో—

దనిస్రిస్సస్తి — (3 అ॥ కొలత)

దనిస్తి

3. పదపామ పమాగ — (4 అ॥ కొలత)

పా మా గ

ప మ గ

— (4 అ॥ కొలత)

— (4 అ॥ కొలత)

— (4 అ॥ కొలత)

ధాతు-మాతు పద్ధతిలో—

పదపామ పమాగ — (4 అ॥ కొలత)

ప . . మ . . గ

3

4. మపదపామ — (4 అ॥ కొలత)

చతుర్స్నగతిలో 4 అష్టరాలు ఎంతకాల ప్రమాణములో పలుకుతాయో.
అంతే కాల ప్రమాణములో త్రిస్నగతిలో వీ అష్టరాలు పలుకుతాయి. వీవ కాలములో
చతుర్స్నగతిలో 4 అష్టరాలకు కాలప్రమాణము 1 అష్టరము. అదేవిదంగా వీవ
కాలములో త్రిస్నగతిలో వీ అష్టరాలకు కాలప్రమాణము 1 అష్టరము.

చతుర్స్నగతిలో

$\overline{\overline{\text{క} \text{ి} \text{ట} \text{ } \text{త} \text{ } \text{క}}}$

అదేవిదంగా

చతుర్స్నగతిలో

$\overline{\overline{\text{క} \text{ి} \text{ట} \text{ } \text{త} \text{ } \text{క}}} \quad \overline{\overline{\text{క} \text{ి} \text{ట} \text{ } \text{త} \text{ } \text{క}}}$

ఇదే స్వరములలో వ్రాసే

చతుర్స్నగతిలో

$\overline{\overline{\text{మ} \text{ా} \text{ } \text{ప} \text{ } \text{ద} \text{ } \text{పా} \text{, } \text{మ}}}$

ఇంతవరకు అర్థం చేసుకున్నాక,

3

$\overline{\overline{\text{మ} \text{ా} \text{ } \text{ప} \text{ } \text{ద} \text{ } \text{పా} \text{, } \text{మ}}}$ ను పరిశీలించండి.

త్రిస్నగతిలో

$\overline{\overline{\text{త} \text{ } \text{క} \text{ి} \text{ట}}}$

త్రిస్నగతిలో

$\overline{\overline{\text{త} \text{ } \text{క} \text{ి} \text{ట} \text{ } \text{త} \text{ } \text{క} \text{ి} \text{ట}}}$

త్రిస్నగతిలో

$\overline{\overline{\text{మ} \text{ా} \text{ } \text{ప} \text{ } \text{ద} \text{ } \text{పా} \text{, } \text{మ}}}$

4

పాట పాడేటప్పుడు ఈ సంగతి మా పద పా, మ అని చురుకుగా
చతుర్స్నగతిలో పలుకక,

3

$\overline{\overline{\text{మ} \text{ా} \text{ } \text{ప} \text{ } \text{ద} \text{ } \text{పా} \text{, } \text{మ}}}$

అని కొంచెం మందంగా, సరిగ్గా త్రిస్నగతిలో పలుకుతుంది. అది
సూచించడానికి

3

$\overline{\overline{\text{మ} \text{ా} \text{ } \text{ప} \text{ } \text{ద} \text{ } \text{పా} \text{, } \text{మ}}}$

ఆనే సంగతి వీ వ కాలపు గుర్తుమీద వీ ఆంకె వేయబడి ఉంది.

ఈ సంగతిని మా పదపా, మ అని చతుర్స్వగతిలో
పాడుకొని మపదపామ ను త్రిస్వగతిలో పాడుకుండే

3

మపదపామ

అనే సంగతి అదే కాలప్రమాణములో పలుకుతుంది. ఈ సంగతి కాలప్రమాణము క్రి అక్షరాలు.

ఇప్పుడు 4వ సంగతిని చూడండి.

3
మపదపామ గ
↓
మదపమ గ

4 అక్షరాలు
4 అక్షరాలు

రెండవ మార్పు ఈ సంగతికి అనవసరం.

“మపదపామ” మాత్రం త్రిస్వగతిలోనూ, మిగతా అన్ని స్వరాలు చతుర్స్వగతిలోనూ పలుకుతాయి.

5. మద నీ, స నిదద — (3 అ॥ కొలత)
 ↓
 మదనిసద — (3 అ॥ కొలత)

ధాతు-మాతు పద్ధతిలో-

మద నీ, స నిదద
మద నిసద

6. కల్యాణిరాగంలో—

1. సారీ, గ రిసనీ; — (4 అ॥ కొలత)
 ↓
సారిగనీ; — (4 అ॥ కొలత)

↓
స రి ని.

—(4 అ॥ కొలత)

దాతు-మాతు పద్ధతిలో—

స రి, గ రి న ని,
న రి . . స . . .

2.

గ రి గ రి రి న సో,

↓
గ రి సో;

↓
గ రి సో

—(4 అ॥ కొలత)

—(4 అఁ కొలత)

—(4 అఁ కొలత)

దాతు-మాతు పద్ధతిలో—

గ రి గ రి రి న సో,
గ రి . . సో . . .

3

3.

ని సె రి సె రి సె ని దా ని

—(4 అ॥ కొలత)

3

ని సె రి సె రి అనే స్వరాలు త్రిస్త్రగతిలో వీవ కాలములో ఉన్నాయి.
వీటి కాలప్రమాణము 2 అడ్డరాలు.

సె ని దా అనే స్వరాలు చతురస్తగతిలో వీవ కాలములో ఉన్నాయి.
వీటి కాలప్రమాణము 1 అడ్డరము.

3

ని సె రి సె రి సె ని దా ని

—(4 అ॥ కొలత)

↓

సె రి సె లి ని దా ని

—(4 అ॥ కొలత)

దీనికి 2వ మార్పు చేసే సంగతి రూపే ఉండదు. లెక్క-అనగా అడ్డరాల కొలత ఈ మార్పుతోనే తెలుస్తుంది, అనలు నంగతి పాదుకోవచ్చు.

4. పోదపుగ గగర — (4 అ॥ కొలత)

↓
దపుగ గగర — (4 అ॥ కొలత)

↓
మగగర — (4 అ॥ కొలత)

దాతు-మాతు పద్ధతిలో వ్రాసే-

పోదపుగ గగర
మ . . గ . గ . ర .

5. నీసనిదా పపో, — (4 అ॥ కొలత)

↓
సనిదా పో; — (4 అ॥ కొలత)

↓
నిదపో — (4 అ॥ కొలత)

దాతు-మాతు పద్ధతిలో-

నీసనిదా పపో,
ని . . ద పో . .

6. గమగగ దానిదద — (4 అ॥ కొలత)

↓
మగగ నిదద — (4 అ॥ కొలత)

↓
గదా — (4 అ॥ కొలత)

దాతు-మాతు పద్ధతిలో-

గమగగ దానిదద

గ్రంతి ద్రంతి ద్రంతి

7.	$\overline{\text{సీ}}, \overline{\text{సీ}} \overline{\text{ని}} \overline{\text{దా}} \overline{\text{ని}} \overline{\text{ద ప పా}}$	— (3 అ॥ కొలత)
	\downarrow $\overline{\text{ని}} \overline{\text{స్}} \overline{\text{దని}} \overline{\text{పా}}$	— (3 అ॥ కొలత)
	\downarrow $\overline{\text{ని}} \overline{\text{ద ప}}$	— (3 అ॥ కొలత)

దాతు-మాతు పద్ధతిలో-

$\overline{\text{సీ}}, \overline{\text{సీ}} \overline{\text{ని}} \overline{\text{దా}} \overline{\text{ని}} \overline{\text{ద ప పా}}$
 $\text{ని} \dots \text{ద} \dots \text{ప} \dots$

ఈ విధంగా క్రియ ఒకటింటికి 2 అష్టరములు నడిచేలాగ తాళం వేసు కుంటూ, ప్రతీ సంగతికి మొదటి మార్పు, (రెండవకాలము) తరువాత అవసరమని తోస్తే, రెండవమార్పు (మొదటి కాలము) కూడా చేసుకుని సంగతియొక్క కాల ప్రపంచము తెలుసుకోవాలి. కాలప్రపంచం ఆర్థమయాక సరిగ్గా అదే కాలప్రపంచములో అసలు సంగతి పాడాలి. గట్టి ప్రయత్నం చేస్తే సంగతుల నొటేషను ఆర్థం చేసుకోవడం సులభసాధ్యమవుతుంది.

నొటేషను నేర్చుకోవడం వల్ల లాభాలు

- (i) ఇతరులు వ్రాసిన కృతుల పాఠాంతరము (అంటే పాఠేపద్ధతి) సులభముగా స్వీల్పకాలములో నేర్చుకోవచ్చును. (వినికింది లేకపోయినా నరే)
- (ii) మనకు వచ్చిన కృతుల నన్నిటినీ నొటేషనుతో వ్రాసి భద్రవరచుకోవచ్చును.
- (iii) ఒకే కృతికి 2, 3 పాఠాంతరములుంటే వాటిలో ఏ పాఠాంతరము బాగున్నదో తెలుసుకోవచ్చు. వింటే ఆ రెండు పాఠాంతరములు ఒకేలాగ ఉన్నవనితోస్తుంది, నొటేషను చూస్తే వైవిధ్యము బోధ పడుతుంది.
- (iv) వెద్ద విద్యాంసులు పాడే సంగతులు వినగానే నొటేషనుతో రాసుకుని పాఠం చెయ్యివచ్చు.

IV

రాగాలాపనా

ప్రకరణము

రాగాలాపన

పీతిక

మనోదర్శ సంగీతములో స్వరకల్పన సులభమనీ రాగాలాపన కష్టమనీ అనిపిస్తుంది నాకు. ఈ రెండూ స్వాధీనమైతేనేకాని నెరపు కల్పన చెయ్యేదం సాధ్యంకాదు. రాగజ్ఞానం కలగడానికి వినికిడి అనుభవం చాలాముఖ్యం. కొన్ని సంవత్సరాల పర్యంతం నాగస్వర వాయిద్యం, పాటకచ్చేరీలు విని, సంగీతం ఆభ్యసించకపోయినా మధురంగా రాగాలాపన చేయగలిగిన తమిళదేశ రసికులను ఎంతోమందిని నేనెరుగుదును. వినీవినీ త్రమరకీట న్యాయంగా రాగజ్ఞానం కలుగు తుంది. వర్షములూ, కృతులూ బాగా పాడనేర్చినవారికి రాగాలాపన చేసేపద్ధతి నేర్చపచ్చను. గురుముఖతః రాగంపాడే విధానం నేర్చుకోవడం శ్రేష్ఠం—వేదార్థయనం చేసినట్టు దానికి తోడుగా లిఖితరూపంగా కూడా రాగం నేర్చపచ్చ. ఈ పద్ధతికి నొటేషను అర్థం చేసుకుని పాడగలిగిన శక్తి చాలా అవసరం.

రాగంలో ఆపులు, గమక రహితంగాను, గమక సహితంగానూ స్వరములూ, మొదటి—, రెండవ—, మూడవ కాలములలో ఏర్పడియున్న సంగతులు ఉంటాయి. ఆభ్యాస సంగీతం నేర్చుకున్న వారికి ఏ రాగములో ఏ స్వరాలకు ఏ గమకములు పాడవలెనో తెలిసే ఉంటుంది. జ్ఞాపకం చేసేచాలు. మిగతావన్నీ నొటేషనుతో వ్రాయపచ్చను. రాగాలాపనలో ఆపులకు ఖచ్చితంగా లెక్క ఉండదు. అయినప్పటికీ ఆపులను కూడా నొటేషనులో సూచించి, చిన్న చిన్న తేడాలు అనుభవహూర్ధకముగా తెలుసుకోవచ్చ.

ఈ రాగప్రకరణంలో సాధారణంగా తరుచూ వినబడే ప్రసిద్ధ రాగములలో అందరూ పాడుతూఉన్నారు. అందరూ పాడగలిగిన, రాగభావ సూచకములైన సంగతులు (phrases) వ్రాయబడి ఉన్నాయి. ఈ సంగతులు రాగం పాడే క్రమంలో చాలామట్టుకుంటాయి. ఈ లిఖిత రాగములను గురుముఖతః గాని, అనుభవజ్ఞాలైన సంగీతవిద్యాంసుల సమక్షంలోగాని పాఠంచేస్తే రాగస్వరూపం తెలుస్తుంది. ఈ నేర్చిన సంగతులను పొందికతో నమర్చి రాగస్వరూపం కల్పించే జ్ఞానం వినికిడివల్లనే కలుగు

తందీ. గురువు ఆదేశంప్రకారం మంచి సంగీతాన్నే వింటూ ఉంటే, కాలక్రమేణ
రాగాలావన చేయగలిగిన శక్తి విద్యార్థులకు కలుగుతుంది.

ఒక్కమాట గుర్తుంచుకోవాలి. చిన్న చిన్న సంగతులకు లయ ఉంటుంది
కానీ మొత్తం పంక్తి అంతకూ ఒకేలయ ఉండదు. పొడిస్వరాలకు, ఆపులకూ సంగతి
స్వరూపాన్ని బట్టి లయ మారుతూ ఉంటుంది. ఈ లయలో మార్పే చాలా స్వరాలతో
ఏర్పడి ఉన్న రాగానికి అందమూ, వీన్యాషమూ చేకూర్చుస్తుంది. సంగతిని నొచేషనులో
చదివి, పొడిస్వరాలను, ఆపులను గమకాలనూ రాగ స్వరూపానికి అనుగుణంగా
ఏర్పాటు చేసుకున్ని, తప్పాప్పులను అనుభవజ్ఞులనడిగి తెలుసుకుని పాడుకోవాలి.

1. కల్యాణి రాగం

= పో, పో ; ; పొదపమగ్గర | రిగ్గరినన్ని శక్తి |
 గమపమ గరీ | రిగ్గరినన్నా | సో ; రిగ్గరినన్ని నరిన |
 నరిగ్గా ; ; గమమరీ | గమపదా, నిదపమ గత్తా ; ; ; |
 గమా, దపమగరీ పమగరీసో ; ; ||

= గరిగ్గా ; రినన్ని పొపరి రిగ్గా ; ; , | పొదపమ
 గమమరి | గమపొమ పదాప | పమ గమమరి గమ
 పదా, నిదపమ | నిదపమగ్గ, దపమ గమ మరి |
 పగమపదా, | పొపదనీసెనీద రిసెనీదపమ |
 పొదనిదా, నిదపమ | పదనీ, దపమ | పదరిసెనీద
 పొదనిదపమ ||

= నిదపమపదా, | సనిరిసెనీదనీ, దపమ |
 పదనీసెనీదా, రిసెనీదపమ | పొదనిదా, నిదపమ |
 మపదా, నిదపమగ | పో, మపదాపదా, | నీసరిసు, రి
 సనిద | దనిసనీసనిదా, ప | పో, దనిదా, నిదపమ ||

= పొదప పో, గమపో | రానిదదపపో |

ఓ

మపదా, నిదపమపదాప | మపదపొదపమగమపో |
 రిసెనిదపో, | నిదనీ, దపమ దనీరిసుసనిదపో,

నిస్సదని పద నీ, రిస్టి స్నిద పపో, | మపదని స్నిద
పపో, | స్నిదపమ గర్భ మపదని స్నిద పపో, ||

= మపదా, నిదపమ పదాప | పదా, సరిస్తస్తద
నిస్టా; ; | స్టా; ; సాస్తని స్క్రం | స్టాస్తనిస్త, కీగీస్తస్త |
స్నిసరిగీరిశస్తా | స్నిసరిస్తాగీరి, గీరిస్తనినర్చ |
నిస్తాగీరి, గీరిస్తని | స్తాగీరిస్తనిదానీదపమ | పపద నిస్త
నీ, గీరిస్తని | నిస్తాగుగ్గ, రిస్తని | గీరిస్తనిదానీరిగీ
గీరిశస్తని | గీరిస్తనిదపమ పదనిస్త, గీరిస్తనిస్త ||

= గీగ్గ, రిస్తాగీ | స్తా, గీకీగీరిస్తనీ
నరిగ్గ, | గుగీరికీస్తాగ్గం రిస్తస్తనిస్తరిగ్గ, |
నిస్తగ్గ, రిస్తనిదనిరిగ్గస్త, గ్గ, | రి, గుమ్గ, రిస్తన
సరిపమగ్గ, | గీరిగీసరిగ్గం రిస్తనిదనిరిగ్గస్త, గ్గ, |
స్తా, రారికీగుమ్గ, రిస్తనికీగ్గ, | దనిసరిగీరిస్తనిదపమ
గురిగుపదనిరిగ్గస్త, గ్గ | పమ దప నిద స్తనిరిస్తని
చపమగుపదనిస్తగ్గ, | గీగ్గ రిస్తాగీసంపమగ్గం
గీరిశస్తనా, ||

= స్తనిసరిగీరిస్తని | స్తాగీస్తనిదా, నీదపపో, |
పదనిసరిగీరిస్తనిపదరిస్తస్తనిదపో | నిదనీ, దపమ
పదా, రిస్తస్తనిదపమ | పదనిస్తనిదాపు, , పమ
3

గుపుకురి | గుపదనిస్తదనిస్తనిదపు, .

నిదపమగీ | గుపదా, నిదపమగీ | గనిదని

దపమగీ | గుపదమగీ | పమగీన | మగ్గ, రిస్తని |

రిగ్ మహా, | మహ దనిస్తా, | దనిరిగుంక్తి, ను |

ంరిగుంవీరిదని మద నిగుంసనిద | గనిదపమగ |

రమగరిషసో | సో, రిస్తీసులిదాని దపమ | నిదపమగ

దశగరిష | గరిసన్నద | నరి; గరిషన్నరి; మహదని

దపమదూ, | నిజరి, గరిసున్క్తి, దనిరిసునిదపమ | రిగ్

దపమగరి, న | సోసన్ననరిగరి | సోరిగరి, గ

రిసన్న | సోరిగరిసన్న | నీ, రిసోసన్నదత్తి; పద

రిసన్నదపమ పమ పదాపదా, | నీరిససోధన్ని సో, నీ

రిసన్న ||

2. త్రిరథి రాగం

రి ; , గు, పథు రిగురితిసో | నర్త, గు రిసన్తిద్ర. X
 నై, నుసెన్ గురితిసో | నై, సరిరిసెన్ నైధుఢు | ఫుఢు, నై
 ధుఢు, | ఫు, ధున్ ధు | నైనరిగురితిసో | నై నై
 నైధునై, | గురినునై ; ; ||

రిగు గురిను రి, గు రి, గు నర్త, | రిగు గుమరి |
 రిగు గురిను | నర్త, గు రిసన్తినరిగు, | గుపుగు, రి |
 నరి రిగు గుమ, | రిగు మపొ ముగు, | మపుముగు, రి |
 రిగు ము, పుగురి | గు, మగురిను | రి, గు రిసన్తి, |
 నరిగు పొ, దపుమపుగురి | రిగు పొరిగు, పు
 మగురి | గురిత్త, మగురిసో |

వదవ మగీగు మపదొపో | పో ; పో ;
 పోదవ దన్తద దాపో | నై నిదదొపో ; ; | నిదవ
 దవపుము, | పదవ దన్తి నిస్త దన్తద దవ | జం నిస్తప
 ఫో దన్తి దవము వద దన్తిద | X X X

దన్తినిస్తంగురి కీసే | సుకీ సునిదన్తి, |
 గుకీ సునిదన్తి, | నిస్తం సుకీగురించే | నిస్తంగుకీ, X

x

ం స్తోత్ స్తుతి దవ | రంగ్రం స్తుతి నిఃశ్వర్, గ్రంత్, గ్రంత్, |

x x x

దవనీ, | రంస్తుతి దవని నిస్త, | నిఃశ్వర్ గ్రంత్ రంస్తుత్; |

స్తోత్ స్తుతి గ్రంత్, | గ్రంత్ మగ్, రి | రంస్తుత్, మగ్ గ్రంత్ |

x

దవని నిఃశ్వర్ గ్రంత్, | గ్రంత్ మగ్, | గ్రంత్ నిఃశ్వర్ గ్రంత్ రి |

x x

నీ, స్తుతి గ్రంత్ రంస్తుత్; | దవ | దవనీ, ; ; | పదని నిఃశ్వర్

x

ం స్త, | స్తుతి దవ మగ్రిగ మపదని నీ, ; ; | గ్రంత్ స్తుతి

నిఃశ్వర్ గ్రంత్ రంస్తుత్; | పదని నీ, ; ; | వినరిగ మపదవ

x

మగ్రిగ మపదని దపదు పదని నీ, ; ; | పదని నిఃశ్వర్, |

మపదని నీ, |

రిగమ్, | పదనీ, స్తోత్ స్తుతి మగ్, రి |

రంస్తుతి నిఃశ్వర్ | రంస్తుతి గ్రంత్ రిస్తుతి రంస్తుత్, దవ |

x

దవని నిఃశ్వర్, | రంస్తుతి నీ, దవ | మపదని నీ, రి

నిఃశ్వర్ | పొ, స్తుతి దవ మగ్, | మపదని నీ, రి

గమపొ, రిగ్, పదు మగ్రి |

గ్రంత్, మగ్రిన | పొ, రిగ్ రిన |

x

స్తోత్ స్తుతి నిఃశ్వర్ | నీ, రంస్తుతి దవ | స్తుతి, నీ ద్వాద్శా, త్వ

x x

దవ | నిఃశ్వర్ రిగ్రిన | స్తోత్ స్తుతి నీ, |

గమపొ, ; ; ; |

3. కాంభోజి రాగం

నీదాపో;; | పౌదపమగ మగరీసా | సౌరిపమగ
 మగరీసా | గరిసన్నిధా, | రిసధనో;; | లిధా, |
 గరీ, గరిసన్నిధా | ఫథసరిగమ్ పౌదపమగ | మగరీ
 గరిసన్నిసనోఫథా, | రిసధనో;; ||

సరిగమ్, | హో, దపమగ మపో, ; | మగమ
 పో, దపమగ మ్, | దపమగ మపో, ; | దపమపదాప |
 మపదపో, దపమగమపదనీ, రాపో, ; | నిచామ పదాప
 ధా, రిసన్నిదా | పదాసనిదపో | గమపద నీదా పదామ పదాప
 ధా, రిసన్నిదా ధా, నిపో ||

దసన్నినీ, రా;; | ధా, నిదా ధా, నిదానీ, దపమ
 గో, దసదరిసన్నిదా | నిదా ధా, సన్నిదపో | గమపదనిద
 పో; పదామ పదాప దసరీ, గరిసన్నాచ | నిదపమగ మ్ |
 మపదానిదదప ధా, | పదపదనిదానీ, | నిదపమగ
 మగమపో పదాప దదసో, సన్నిదప ధా, ||

పౌదమగగాపదసో, ; | సో, నినిదప ధా, దనిద
 పమగపదసో, ; | సో, రిగిసన్నినిదప ధా, ||
 పదా, సో, రిసన్ని, ధారప | దసకుగింపనిదప ధా, ||

రష్ట ను;; | సీ, రీ, గీ కుస్తీ, కుస్తనిదవ | పద
3

నీంగళీ, గీంసీ, నీనిదవ | దసరంగమగొము గీంసీ
నీ, రిగొసీరిగీంసీ; సీ | గీ, ముగీకుస్తీసీరిస్తనిదవ |
దసరిముగీంసీ; నీనిదవ | గీంగీసరిదసరీ, గీరిసీరి

3

రిసనిదవ | దసరిగీరిస్తనీ దసరిసీరిస్తనీ, దాదవ |
దా, గొమగీసీ, దసరిగీరిసనీదాదవ

పోదాపదను;; | పో; ముగగా పదనీ, |

పదరింసనిదవదనీ | మపదా, నిదపోదవమగ

పదనీ | సీగీరి దసరిసనిదవదనీ | నరిగమ

పోదసరపమగపదనీ | పదసరీ; గీంసనిదవదనీ

శనిదవదనీ | రిసనిదవదనీరిగొమగొమగీంగీ,

శనిదవసీరిగొమమగీంగీనీ |

దా, గీ, ముగీకీగీంసీ; దా | దసరీ, గీరిసీరి
శనిదదా, నిపో | పదనీ; రిసనిదదానిదపో | పదదారిసీ
నిదవ | మపదనీ; రిసనిదదానిదపో | దపమగ
నరిగమపో, దపమగ | పదసరీ, గీరిసీరిసనిద |
3

దసరిగమగొముగీంసీ | పదదా, ముగీకీగీరిసీరి
శనిదవ | పదతీ; దసరిసనిదవ | దా, రింసనిద
దా | పో, దపదనీ; రిసనిదదానిదవ |

య ప దా ని ర ప పో, ర ని ద ప మగ ప ద గ్రం హ గ్రం సీ సీ ;
 మో, ప ద సు త్త, గ్రం సు ని ద | మో పో ద సు ద పో ద ప మగ
 మగ రీ రి గరీ సీ ||

ఫు ధన రి గ మ పో, ద ప మగ ప ద సు
 ర, గ రి సు రి సు ని ద | సు రీ గ్రం, ప మో ము గ్రం సీ ||
 ద గ్రం, మ గ్రం గ్రం సీ ; ; | ద త్త, గ రి సు రి సు ని ద |
 య ప దా, ని ద పో ద ప మగ మగ రీ సీ | ప రి గ మ
 ప ద నీ ప దా మ పో ద ప మగ మగ రీ సీ | స క్క,
 ద పో ; ; . ద ప మగ గగ రీ సీ | స రి త్త, ప మగ
 మగ రీ సీ | సీ ; క్క, గ రి సో, రి సు ని ధ ధా, ని లో |
 ధా ; వు మగ నొ ఫు ధా, మగ రీ సీ | ప రి న సో న
 ధా, రి ధ సీ ; ; ||

4. తోడిరాగం

గ, గరీ గమగ, రిసా | రిసా, సా, సారిగ రిసనిధ |
 ధనిసరిన | సరిగ, గరీ | పమగరిస | రిసనిధ నీ,
 సరిసరి నీసా;;;

మా, మా, వమగరిగమా;; | రిగమావమగ
 రిసరీ, గమా;; | మగపమదపమగా; గరీ | రిగమా
 పా, దపమపమగరీగా, వమగరిస | పా, దమా, వ
 గమాన | సరిగమపదపా, దపమగా, | మదపా పా, గమపా
 పదపమపదపమగా, | మా, వదపమపదపాగ
 మపదపదమపా;; | దపమగమపా;; పా;; | దప
 దా, నిదపమాపా, దపమగమపా;; | గమపదనిస
 నీ, దపమదపదాదా, | వదనిసనీ, దపమగమపద
 పమగారిసనీ | సదా, దపమమపదపాదపమగమపా
 దపదా, నిసనిదదా | పా; దనినిపపా, దమ
 దపాగమా; | పా, దనిదానిదపమమపదపాగమా,
 దనిసనిదప | మపదనిదపమమపదాదపమగా,

దపు గ, | మ, ప దపు పోదప మా పదపొ, గ మ, |
పద నీ దనెనిద ||

గ, నిస్తీస్తీ స్తీస్తీ | సరస్వనిదద
నిస్తీస్తీ | స్తీస్తీ, తీగ్రిస్తీ | స్తీస్తీ తీగ్రిమగ్గా, తీ
గ్రిస్తీనిస్తీస్తీ | తీర్చీ, రీగ్రిస్తీని దద, | సరస్వ
నిదదమా దదనినిస్తీస్తీ | స్వనిస్తీస్తీ, రీస్వనిదదనిస్తీ
తనిస్తీర్చీస్తీని, రీస్వనిదపువరనిస్తీస్తీ | మపదనిస్తీ,
ఉదనిస్తీర్చీస్తీనిదపువడనిస్తీస్తీ | దనిస్తీర్చీగ్రి
గ్రిస్తీనిదపువడనిస్తీస్తీ | గమపదనిదపువడనిస్తీ
స్తీనిదపుగమపదనిస్తీస్తీ | మపదనిస్తీ, రీస్వనిదపదనిస్తీ
వడనిస్తీస్తీ, రీస్వనిదపువడనిస్తీస్తీ | పదనిస్తీర్చీగ్రిమ
గ్గా, రీస్వనిదపువడనిస్తీస్తీ | మపదనిస్తీస్తీ |

గమపదనిస్తీ, సరిగ్గా, రీస్వనిదనిస్తీర్చీస్తీ
దపు దపపుగ్గా, | గమదమ | మ, దనీద |
ద, నిస్తీని | నిస్తీగ్రిస్తీనిదనిస్తీస్తీనిదపుగ్గా, |
పుదేనిస్తీర్చీస్తీనిదనీదపుగ్గా, | ప్రదనీ రీస్వని
దపు | మపదపొ; దపుగ్గా, | మదనీ, సనిదదమ
పుగ్గా గరిత ||

గమపొ, పొ, దా, నిస్వనిదప | మ, పదపొర
పుగ్గా, | దపొ, దపపుగ్గా, గరిత | మగ పుప దప

దనిస్తని దపవ గ్, | గమా పో, దపవగ గర్తి |
 రిగమా పవగ గర్తి, | రిన్ని రిగ్, మపో;, దనిస్తని
 దపవ దపవమ గర్ | పవగర్తిన |

ధన్ని నరి గమపో, దపవగ్ | గమద
 మద తీ, న విదదౌ | దనిస్తరిగ్, పమ ఆర్తిర్, మా
 ఆర్తిక్సీ | దతీ సీర్చింక్సీ | విస్తరిసీని
 దపవ | గ్ పుదవదని త నిర్తినీ, దతీ ద
 సీ; ద దపవమ గ్ | గమ పరపో, ద దపమ
 పవగ గర్తి | రిగ మా పవగ గర్తి, | పవ
 గ్, రిన | సీ; రిగపనరిని తిన్ని ననిదదౌ,
 గ్, గ్, గర్తి | సరిగ్రిన | రిననదౌ
 గ్, సీ, రిసీన | దదౌని నిసీ ||

5. శంకరాభరణం రాగం

= మా, గా, ; ; ; గరిగుగ | కీ, మగరసో ; ; |
 సో ; ; ని సారీ, గరిసని | శరీ, గమ్మ మదప పమగ |
 గప మమారి కీ, గమగరససా, | నినరిగీ, గరిసని
 శరిగుపో ; ; | గమా, పమగీస | గరిసని |
 శరిససా ధని సో ||

= మగరి శరిగుగ గా ; ; | మగరిగుగ మో ; ; |
 గరిగుగ రిగుగరి కీ, మగరి ససా, | శరిగుగ వ
 గతిస | శని శని సారీ, గరిసని శరీస | శరిగుగ మ
 గతిస కీ, | గమప పమగ రిగు మగరి శరిగ రిసని |
 శని శరిగుమో ; మదప పమగ | గస కీ గమగరి ససా, ||

= మగరి ససా, ని శరిగుపో ; ; | మగుమ్మ, దిపమ్మ |
 గమ్మ, పాదప మగ | గమపోదప ము, మదస పమగ |
 గా, మపో, మగా, పమమారి లొప | శంగము పచాప
 ము పదపో, దిపమగ | పమగరిగుమ్మ, | చంగము ముపో ||

దపమపదాప పమ దపమగ | మప చ్చ, లెస్సె చ్చ, నీ
 దా, ని దపో, | సనిదపో ; దపమగ మపదాప చ్చ |
 రిసనిదపో | సీ, రిసనిదనిసీపో | దనిసుతో ; ; సనిచపో

శనిదవముగ మూ మపదనిసత్తును | సనిస్తురిస్తునిదనిసిపో |
పదతీస్తుర్తి, గ్రిచుస్తునిసత్తును ||

సనిస్తురిస్తునిదపదతీస్తు, రిసుస్తుదనిస్తు;; |
సుస్తునీస్తు, రీ, గ్రిస్తుని | సుస్తుర్తిమూగ్రీ, ముగ్రీస్తున్ను,
గ్రిస్తు, రిస్తునిసత్తు | రిస్తుర్తిమూగ్రీగ్రిగ్రిముగ్రీస్తున్ను |
ముగ్రీస్తు;; శనిసత్తును | సర్తిగ్రమూగ్రీ;; ; ; | గ్రిముగ్రీ,
గ్రిస్తుముగ్రీగ్రిము ముగ్రీస్తున్ను, | సత్తుగ్రిముగ్రీరీముగ్రీ
గ్రీ, రిస్తు, సని | గ్రిగ్రిస్తు, రిస్తుగ్రీస్తున్ను, రిగ్రీత్తు, స్తు |
నిసత్తు, గ్రిస్తుని | సత్తు, గ్రిముగ్రీగ్రిసత్తుని | సరి
పమముగ్రీ, రిస్తుని | సత్తు, గ్రిస్తునిసత్తును |
సర్తుముగ్రీ, ముగ్రీగ్రిస్తుని | సనిగ్రిగ్రీ, రిస్తుని | సత్తు;;
శనిరిస్తునిదస్తుదపో, | పదనిసగ్రిస్తునిదనిదపో, |
స్తు;; , గ్రిస్తునిదనిదపో, | గుపద్మ, రిస్తునిదనిదపో, ||

గగుపద్మమూ, దపముగ | గమూ, ప
3

ముగ్రీ | రిగుగముగ్రీ, న | నరిగుపోదపముగ
రిగుముగ్రీన్ను, నరిపముగ్రీరీముగ్రీగ్రీ, రి
స్తున్ను | సరీ, గముగ్రీసరీ, గరిస్తున్ను | సన్నిధనిఫు
ధనిఫీ, గరిస్తున్ను | సపో, దపముగ్రీపముగ్రీ
గుపద్మపద్మ, | రిస్తునిదపో | శనిసర్తిగ్రముగ్రీ, పముగ్రీ
ముగ్రీగ్రిగ్రిస్తున్ను | శనిసముగ్రీస్తున్ను | నిసర్తిగ్రముగ్రీ

రిస్తసే । పదనిస్తర నిస్తరిష్టమహిత్తి, సు । గుర్తిగు
 రిస్తనిసే, గుర్తిత్తిసు । నిస్తరిగు రిస్తని రిస్తని దనిదాపో,
 గమపద నిస్తుంచు, దరిస్తని దాపో । మహపదనిస్తర గమ్మాగు ।
 గుర్తిస్తని దాపో । గుర్తిస్తని దప మగమప దనిస్తరగు రిస్తని
 దాపో । పోః, గుర్తిస్తని దాపో । దనిస్తర కురించుని దని
 దాపో, । గమపదా, మదపదాప పవుగు । మద పోర
 తమగు పవు మగరి మగరి సే ॥

వీని రిగమగర్తి, రిగర్తిసే । వీని రిగర్తి, గ
 రినీ । రినీ ధనీ ధనీసు, । దనీపుగు త్తు, । వీని
 రిగర్తినీ । వీదాపో, రిగమదపో గర్తి, సు ।
 సుముగు రినీ శత్రువు । వీరినసే ధనీసుఃః ॥

6. ఖరహర్షప్రియరాగం

ఁ ద ప మ గ రి గ,, | గ ప మ గ,, ఠ | గ రి ఠ,, మ గ రి స
సో రి స న్ని ధ న్ని,, | స రి స రి గ ర | గ న్ని ద పో ; ; ; |

మ ప దా, ప మ మ రి గ,, | మ పో, ద ప మ ప మ గ,, ఠ |

న రి రి,, ప మ గ రి సో | సో రి స న్ని ధ | న్ని స రి స రి గ రి స ||

రి గ మా ; ; | ఠ గ,, మ గ రి స ఠ,, గ రి స న్ని |
స రి రి గ మా పో ; ; | మ ప ద న్ని ద పో ; ; ; | మ ప దా, ని
ద పో ద ప మ ప మ గ,, ఠ | రి గ మ ప ద న్ని, దా పో ; ; |
ప ద ద పో మ ప మ ప మ గ గ రి స | రి గ మ పో, ద ని ద
ప మ గ,, పో, ద ప మా, ప మ గ,, ఠ | ని ద దా, స ని ద పో |
సో ద ప ద ని ద న్ని, ని ద ద ప ప మ మా,, | మ ప దా ని ద పో |
సో ద ప మ మ ప మ గ,, గ రి స | రి రి గ గ మా ; ;
ప మ గ గ రి సో ఠ రి గ మా పో ; | మ గ రి గ ప ద న్ని, దా పో |
ని ద పో ద ప ప మ మా ; ; | ప ద ని రి స స ని న్ని, దా | ని ద
ప ద ని స రి గ రి స ; ; | సో రి స ని ద ద ని ని స ; ; , ||

ఠ,, స ని ద ని ని స ; ; | రి స న్ని, ద ప మ ప ద ని స
రి గ రి స ; ; | స గ రి స ని ద ని స రి గ రి స | ఠ గ
స రి ; ; | రి గ,, గ ప మ గ,, ఠ | గ రి ఠ,, మ గ రి స |
స రి, గ రి స న్ని, | స రి గ ప మ గ,, | రి స ని స రి గ రి

త్సనిన ర్త, మంగంః । నీ, సా, రంగంః సనిద్ | పదనిసరిగో, రి
 త్సనినండు త్సామంగంః । దనిసరి నంః సనిత్తద్ |
 పదనిసత్త, నిదదప మగపమ మగారి । రిగమప
 రత్త, దా పదా పమమా । మాపద పమగారి । గాపమ
 దపనిద పమమరి । గమపో, ద దపమమా, ప
 పమగ గరిస । రిగమపమమరిగో, గరిక్ ||

గరి తీమ గరిస । సౌ, రిగరి సనిథ్ ।
 ఇనరిగ గరిరిస రిగరిగ సత్త, ; ; । గోత్త, ర పమపరి
 గ, । గమపదపమగా, గపమగా, రి । గరిక్, పగరిస
 ధనినరిగమా, పమగరి । రిగో, మగరిస । నరి, గ
 రిసత్త, । నరిగో, పమపగారి । రిసనినరిస రిగరి
 గరినరిధత్త, గోరిరిస ; ; ; ॥

7. పంతువరాళిరాగం

దా పా, పా; పా, మ గ్రమ గ్రథి సా | రి సా, సా;
 సారీగ రి సని | సారీ గ్రమ మరి గ్రమ | పా ; ; ;
 పమ పా;; దాని దపమ | మపదని దపమ గ్రమ మరి |
 3

గ్రమ పమ ప మగరి గ్రమగ | రిగ మప మగ రి మ గ్రథ
 రి రిగ రి ససా | ప మగ రి రి సని సరి గ్రమ మరి గ్రమ,
 మా, పా;; ; ; ||

దా పా; పా; | ప మ ప ద పా దా, ని ద ప మ |
 పా దా, రి సని ద ని ద ప మ | ప ద ని సరి సా; రి సని
 | ద ని ద ప మ | రి సని ద ప మ గరి గ్రమ ప ద ని సరిగ రి సని ద ప మ
 3
 రి సని ద ని సని ద ప మ ప ద ని సరి సా, రి ని | ద ని పా రి సని
 ద ప మ | దా, ని, గ్రమ రి సని | ని రి సని ద ని సా; ; ; ||

(స్విస్టి సారీ, గ్రమ సని | సరీ గ్రమ, గ్రమ క్రమ
 రి సని ద ని | రి సని ద ని, గ్రమ సని | సని సారీ, గ్రమ
 రి సని | ద ని రి సని ద ప మ ప ద ని సరిగ రి సని, |
 ని సరిగ రి మ గ్రమ, రి సని | గ్రమ సని ద ని ప ద ని సరిగ
 రి, గ్రమ సని | ని సరిగ రి సని క్రమ, రి సని ద ప మ |
 గ్రమ ప ద ని ద ప మ | ప ద ని సరి ని క్రమ, ద ప మ |

పదనిసర్గం గెరిసని దపమ | గెరిసని దనివద
నిరీసే, దపమ పో, దని దపమ గమమర ||

గమపదప పదాప | పదనిసర్గసని దపమ చౌ |
దనిసర్గసు, రీ, గెరిసని | నిసర్గసు రిసని | సర్గమురిమగు,
రిసని | గెరిగు, రిసని సక్తి | తిగ్తిసా; | సని సారీ, గెరిసని
దపమ | పదనిసర్గసు, తిదరిశని దపమ | పదనికీర్తిరిసని
దని సారిసని దపమ | గమపమ గరీగ రిన్ని |
శరీగమపదపో, దపమ గమమర | గమపదపో, దనిదపమ
ననిద నికీర్తిగెరిసని | గెరిగెరిసని సర్గిగు, ; ; ; |
ంగమూఫమగెర్రీ, | గెమపమగెర్రీ
రమమగెర్గాగెర్గి రిసని | రిగ్రీ, రిసని
కెసీ, దపమ | గమగు, రిన్ని ||

గెరిగు, రిసని సా, కీగ్రీ, ; , | రిసని
దనిసర్గసు, కీని దపమ | గమపదనిసర్గసుగు, రిసని
దపమ దపమగరి | గాముదా దనిసని దని దపమ |
గమనిదపమగరి | గా;; మదమ;;గరి గమగు,
రిన్ని | కీకీ, గమపమగరి గమగు | రిగామదపమగరి ||
గమగరి రిగ రిన్నసో ||

రినరిన్నిరిన్డా, | నిరినీ | రిగ
మపమగు, గమగరీ, | రిగ రిన్నసో | పో, , నిధనిశన్ని
ధఫఫు | డా, నీ, గరిన్నిధ | నీ, గెరిరిన్నసో ||

8. చక్రవాకం రాగం

నిదపమగ పమగరితీ, | గమపా;;పా, దనీదపా |
 మపదాప పమమగ పమగరితీ, | రిగరినసా;;సా |
 సారి సన్నిధనీ, | సరి రిగమా పా, దమదప మగరితీ, |
 పమగరినసె ||

పమగరితీ, | రిగమా పా;పా; | సరి
 గమపా, దపమగ మపద దనీదపా;; | నిదపద
 పమమ | గపపా, దపమగ మపద దనునినీ, దపా |
 నిదపమగరి సరిగమ పద దనీదపా;; | మపదా, ని
 దపాద పశగరి రిగమా పా;; | పా, దనిద మపదపద
 పమగ పమగరి సరిగమ పద దనీదపా;; | దని
 సారిసెనిద పదనిసెనిదపమగరి సరిగమ పద
 నిసెనిదపా;; ||

పా, దనిదానిదపమ పద నిస్తోసె;; | సె;;ని
 రిసెనిదనీ, | రిసెనిస్తోసె;; | నిదనిసె, రిసెనిదనీ, |
 సె, తిగెం సెనిస్తోసె | సెనిసెరిసెనిదనీ, | దనిసెరిసె, తి
 సెనిద | పదనిసెరిసె సెక్కోసె | రిసెనిదప మగ పమగరి
 గమ పద నిసెరిసె;; | రిసెనిదనిసెరిసెరి, | పదని

దనిస్ నిరీస్ నిదపమగరి గమపదనిస్రిగురింగురిస్ని రిస్త్టో॥

సరిపుగురింగు | సరిగురీ, గురిస్నిద |

నిస్రిగురిస్నిద | వదనిస్రిగురింగు | నిరీస్ స్నిద |

నిదపమగరి గమపద నిస్రిగు, రిస్నిద | రిస్నిద నీ,

సనిదపదా, | నిదపమ పదాప | మపద పొద పమగ |

మపదనిద నీ, దపమ | పద నిస్రిస్ సక్కిస్ | సరి

పుగురింగురీసే | దనిసరీ సే, రిస్నిదస్నినీద పో ||

మపదానిద పమగరి | దనిసరిస్నిద పమగరీ

గమపద నిస్నిదపమగరి | గమపద నిస్రిగురిగు,

రిస్నిద | పదనిస్నిద నిస్నినీద పో | మా, పదప

పో, దనిద పమగరి | గమపద నిస్రిస్ శ్రీ | పదనిసే; ||

గుతుషునిస్రిగుగురిస్ | నిస్రిగురిస్

నిరీస్ స్నినీద | పదపదనిద నీ, దపమ పదాప |

మపదా, నిదపొద పమమగ | మపద పో, దనిద

పమగరి | మమదా, పమగరి | గమపద దనీద ప

గమ పొద దనీద పో | పో, ద దపమ | మగమప మప

పమగరి | పమగరిగీసౌ | సరిగమగుర్తిగురిగీసౌరిన్నిద

నుసరిగమగరిగీ | పమగరిగురీసౌ; | స్నిదనీ,

రిన్నిసౌ; ||

9. షష్ఠుఖ్రియ రాగం

గుమ్మ దపు గర్తినొ | సోరీరిన్ త్వీ, |

నునరిగారిను | నున సోరిరిన్ నిధథా | ఫథనునరిన్ త్వీ,
నునక్కిగాగరిన్ సరీ, | రినరీగాము సోదపు గరి-
తిను | పముగాగరిను | త్వీ, రింస్ నిధథా, | నునీసాః; ||

= కీగాగరిను కిగరీగనరీ,;; | గరినురాగర
ిను, రిస్త్వీ, | సరిగతీగ రిస్త్వీ, | గరిగా, మపదపు
గమపుగరిను | రిగమపదపొ, దపుమరిగారిను |
నునరిగము, గరిగము, దపుమగరి | గరిగమపదపొద
గదపురిగారి | మగము గరిగారిన్త్వీ | నునరిగమప
దపుమగరి | గా, మపుగరిను | రిగము పోదనిదపు ||

= పదపొగమపొః; | పోదా, నిదపు పదాప |
మపదస్తీ, దపుమ | పోదస్తీ ననిస్తనిదపు | గమపద
నిస్తని, దపుమ | పదస్తీ; నీ, దపదస్తీద | నిస్త
నిదచాపొ | పదనిస్తని, దపదస్తీద | నిస్త
దపదస్తీద | నిస్తరీగంస్ నిదానిస్తారిస్తనిదపు
పదనిస్తనిదా ||

= గ్రంచునిసు నదనీసు;; ; | గ్రంచునివీటు |

నష్టగుర్తిసు గ్రంచుని, రిసుని దవము పదనిసుర్తిగుర్తి
జునిటు; లిస్కుగ్రంచుగ్రంచుని | నిసుర్తిగ్రంచుని నిదద |
దనిసుని దవము | పదనిసుర్తిగుర్తి జునిసుని నదని
గ్రంచుని దవము ||

= క్రిగు గ్రంచుక్క, గ్రంచుక్క, గ్రంచుక్క, ; ; | సర్తగుర్తిగు,

గ్రంచునిసుర్తిగు, రిసు | గ్రంచుని, | గ్రంచునిసుర్తిగుర్తిసున్న,
సుర్తిసున్న, రిగుర్తి | లిసుర్తిగుర్తిగ్రంచునిసుక్కగ్రంచు
క్కగ్రంచున్న, రిసుని దవము | గ్రంచువీర్కు | రిసుని దవద
గ్రంచుక్క, | లిసుర్తిగుగ్రంచునిదనిసుర్తిగుసుర్తి, ; ; |
పదనిసుర్తిన్న, దవము పదనిసుర్తిగుసుర్తి, ; ; | పదనిసుర్తిగు
గ్రంచునిసుర్తిగు, | గ్రంచువిసుర్తిక్క, గ్రంచుక్క, |
గ్రంచునిసుర్తిగుసున్న, ||

నివిసుర్తిన్న | తీ, సుర్తి, సునిసుర్తిన్న నిసునీ, దవము |

పమగరిన్న నరిగమపో; | రిగమపదనిదవము పదనిన్న
ర్తి, | పదనిసుర్తిగుసున్న, | గ్రంచున్న రిసుని దదనిన్న,
పదనిదనిసుర్తిగుసున్న, | గ్రంచున్న రిసునిదనిసున్న
పదనిదనిసుర్తిగుసున్న, | పదనిసుర్తిగు
శిసుర్తిన్న నిదనిదవము | పరింపునిదనిసున్న, దవము
దవముగ్గి | గమపదనిసున్న, దవము గము, దవము
గ్గి | గ్గి నక్కమగ్గిన ||

"న. న. నరీ, | న. స్తుతి ఏ, | గథన |
 న. న. న. న. శరీర న. న. న. న. న. | న. న. న. న. న. |
 న. న. న. న. | న. స్తుతి స్తుతి | న. న. న. న. |
 న. న. న. న. ; న. న. న. ; ; ; ;

శాస్త్రికాలు | ప్రాణికాలు | వ్యాఖ్యలు | వ్యాఖ్యలు

10. కీరవాత్తి రాగం

| దిష్టు దిష్టు దిష్టు | దిష్టు దిష్టు | దిష్టు దిష్టు |

ద ప మ గ రి గ, | గ ప తు గ రి రి సౌ తే శ్రీ | స్తోత్ర గ రి న ని
స రి గ మ పా మ గ రి | గ వ తు గ రి రి గ రి రి శ్రీ | శ్రీ శ్రీ |
మ ప మ గ రి రి గ మ ; ; | గ మ వ ద పా, ద ప మ ప మ గ రి |
ప పా మ గ, మ ప ద పా, ద కై మ గ రి | రి గ మ, |
గ మ పా | మ ప ద సౌ ద సౌ ద సౌ ద సౌ | మ పా, ద ప మ గ రి |
ప మ గ రి స రీ ప గ రి న ||

| దిష్టు దిష్టు దిష్టు | దిష్టు దిష్టు | దిష్టు దిష్టు |

= వ మ వ మ గ రి రి ద ద మ, | థ న వ గ రి ప
త, గ రి, గ స రి, ; ; | గ రి గ రి గ రి గ రి గ రి గ రి గ
స రి గ మ వ మ గ రి గ, | వ మ మ, మ న న ప రి గ మ ||

| దిష్టు దిష్టు దిష్టు | దిష్టు దిష్టు | దిష్టు దిష్టు |

= ద ప మ గ మ పా మ గ, రి స ని | న రి న రి గ ర
గ, | రి గ మ ప మ గ రి గ మ | ప ద పా మ మ ప మ
గ రి న | రి గ మ ప మ గ రి న | రి గ మ ప ద సౌ, ద ప మ
గ మ ప ద ప మ గ రి రి న | ప ద న స రీ, గ రి స న
ద సౌ, గ రి స న ద ప మ గ, గ రి న | ప ద న స రీ గ మ,
గ రి స ద న స రీ, గ రి స న ద ప మ రి గ మ పా ద ప ప మ
గ రి న | గ రి స న రీ న ద ప మ | ప ద న స రీ గ రి రి స |
స న రి స న ద సౌ, స ; ; ||

= త్తాంశునివత్త;; | సృంసరంగ్మింశుని |
 గ్రంశుర్మాంశుని | సునిసుక్షసుర్మింగ్మి | క్రీత్తమూ, ఓ
 త్తాంశుని | గ్రంగ్మి, ర్మింశుని | సునిసుక్షసుని | నీ, ర్మింగ్మి, గ్రం
 శుని | నీగ్మి, గ్రంసుర్మింశుని | సునిగ్మమాగ్మి గ్రంశుని |
 ర్మమాగ్మిసుగ్మింశుని | నీగ్మింశునిసుక్షసుని | నీనీగ్మింశునిదు |
 దుర్మింశుని | దున్త్తాంశునిదునిదు పో ||

= దుపుగ్మార్గిగ్మి, | గ్మమపదుపో, దుపుగ్మముపో, దుపుగ్మముపో |
 గ్మి, ముపుదుపుగ్మార్గి | దుపుగ్మాగ్మిక్మముగ్మార్గి |
 నీగ్మమార్గిక్మముగ్మార్గిను | నీ, ర్మిగ్మి, గ్మమినును |
 నీ, ర్మిగ్మినున్నిపుర్మిను | నీర్మినున్నిదు | నీనుర్మినుర్మిగ్మిర్మిను |
 నీర్మినున్నిదు, | గ్మమిర్మిసుపో, ధున్త్తమిను ||

11. మాయామాషవగోళ రాగం

మా మా మా; , | మగ రిగ రినని నరిగా; ; |
 మగ వమగరి రీ, | రిగ రినసా; ; | సా, రిగ రినని | నరిగా; ;
 గతువద ప్రాద రప్రావు | గతువమవ మగరి | వమగరి రిక ||

3

దప మగ మా ప్రాప్రా; ; | తపద ప్రాద దప్రాము |
 మగ మా ప్రా, దప మగ | మగ మప్రామ దప చా, |
 దప మప్రాప పమమా, | మగమ ప్రా; ; | తపద ప చా, |
 ప్రా; దనినిద ప్రాదనిదపమ | దప్రా, దపమప మగరి |
 జరిగమ ప్రా; దప మగరి | రిగమ గ, రినని | కేవమగరిని||

దప మగరినని నరి గతువద ప్రాద ప్రా; ; |
 జదనిసని దపమ ప్రా; దదనినిప | దప మగ మా, పదనిసా, ని
 దనిదపమ | పద నిసర్కి సర్కి, నిదనిసని దపమ |
 జదనిసర్కిగారిని దని రిసని చనిదపమ | పద

3

నిసర్కి సర్కి సనిదపమ పదనిసర్కి సా; ; | సనిదప
 మగరినని నరిగమపద నిసర్కి రిసని దని సా; ; ||

= రిసనిద నీ, సార్కి రిససా; ; | సని సార్కి గర్కి, గ
 రిసని | దనిసర్కి సార్కిని దని రిసని దపమ | మపదనిసర్కి

సారి స్వదరిస్ని దపదమ | దా, పా, ద పమగ మూ, ||
 ధాద దపమ దపదా, | పదని దనిస్ని దపమ |
 క్తు, రిస్ని దపమ | పదనిసు రిగు రిస్ని రీ; రిగు రిస్ని
 రిస్ని దక్కి దపమ | పదనీ, గురిస్ని దనీసు; ; ||

 = స్విస్కీసు, రిగు రిస్ని | నిసు రిసు రిస్ని
 దపదనిసు; ; | సుకుంత స్వి దనిరీ, దపద నిసు రి
 రిసు; ; | దపమగ మపా, మ మ పదని దపమ దా; |
 రిస్ని దనిసు రిగు రిగుమగు రిస్ని రీ; ; | సుకుంత
 గు, రిస్ని దనిసు రిగు రిగుమగు రిస్ని రీ; ; | దనిసు రిగు రిస్ని
 రీ, దనిసు రిస్ని దపమ ||

 = మగమ పామ మదపదా, | దనిసు నిసు
 దనీ మపా, ద పమదపమగు | గమ పద
 నిసు; ని దపమ | గమ పదా మపా, ద పమగ మపామ |
 గమ పాదపమప మగరి | మగ రిగుమ పమగరి |
 పమగ రిగురినన్న | నరిగు; , | రిగుమ పదా దపమ
 గు, | పమగ రిగురిన్ని; ; | నరిన్ని క్తున్ని సానరి రిగు; ;
 రిన్ని రీ; , | రిగు రిన్ని ధ్వని, రిగు రీన్ని; ; ||

= మగమ పామ మదపదా, | దనిసు నిసు
 దనీ మపా, ద పమదపమగు | గమ పద
 నిసు; ని దపమ | గమ పదా మపా, ద పమగ మపామ |
 గమ పాదపమప మగరి | మగ రిగుమ పమగరి |
 పమగ రిగురినన్న | నరిగు; , | రిగుమ పదా దపమ
 గు, | పమగ రిగురిన్ని; ; | నరిన్ని క్తున్ని సానరి రిగు; ;
 రిన్ని రీ; , | రిగు రిన్ని ధ్వని, రిగు రీన్ని; ; ||

12. బిలహరి రాగం

పొ పో; పో; పదదపమగ రిగారి | గరిగ పొ పో; |
పపమగ కీ, | రిగ దపమగ గారి మగరి సా; | సాకీ, గ

రిసనిధ | సకీ, గపొ, నిదదపమగ రిగారి ||

రిసారిగ పో; పో; | దదని దపొ | దపమగ కీ; |

గ పదా, నిదపొదపమగ కీ, గపొ, దపమగ గసకీ,

గపమ మగరి స సా | సా, కీగరిననిధ నరిగప

నిదపొదపమగ | రిగ దప మగరి స సా, | గరిన నిధ

; కీగ గాపో;; ||

= పొదసుదపో; | పవమగరిగపొ | నిదదప

మగరిగపదా, రిసనిదపొ | గపదా, దా, పదకీస

తి

నిద పదావ | పదనిదాప మగరిగపదరిసునినిదద

సా; | సా; , నిదపమగరిగపదసుకీసునినిదద

సా; | దాసు సునినిదదసా; , సా;, ||

= సాసు; , నిదపదసా; | సా;, నిదపమగరి

గపరను । పో, దస్త, సునిదఢ శంఖగో రెనని
३

దపదనుః । దసుంగో శంఖక్షాం రిసనిదప దనుః, ।

దగుంగో రిసుంగుః ముగుం సనిదప దగుః, ।

దసుంగో రిసనిదప దనుః । గౌ, వదాప పో, దనుః, ద

డు, సుక్షసుంగుః ముగుం సనిద । గుంగౌ, రిసుంగో,

రిసనిదప దగుః, దగుసుః, । పో, దగుః, దగుః సుసుః

చునుసనిదాని టపో ॥

= నిద దప మగరిగ పో, పో, । రిగ పదాప పో దప

మగుః । గపో నిద దప మగరి । గపదగుః నిద పో

గపదనిదప పనిద దప మగరి । రిగ పదాప పవ మగ
రి, గౌ, వమా మగరి పో, ॥

= నో పో, నరిగౌ రిననిధఫ భా, । భనరిగ

రినసో, నిధఫ భనో । భనరిగ పదపో మగరి ననిధసో; ।

నరిగ పదసుంగో రిసనిదప మగరి ననిధసో; ॥

= భద్రనరిగౌ, పో, దప మగ । పద్మ రిసనిదప ।

దసుంగో రిసనిదప । దసుంగో శంఖక్షాం రిసనిదప ।

దసుంగో ముగుం సనుః, । దగుంగో రిసుః, రిసుః

కనిదప దసుంగో రిసుః, । వదుగుంగో రిసుః సను

నిదప । వదరిసుః సనినిదఢ సుః; ॥

= గప దౌ, గర్చిసని కోపౌ | పౌ, దసౌ, సనిద

పౌ, దసుదపౌ, | ^xనిదదపమగరి | १६ పౌ పౌ ;

3

దర్చిసనీ, దప దసుదపౌ | పదసుదాప మగరి |

గపౌ, దపౌ పమమగ | గరి పమ మగరి శసౌ |

3

నరిగ, నరిగరీగరినన్నిధవు దౌ, | ధగరిగా ; १

రిసనౌ | రిససన్ని న్నిధంసౌ ; ; ; ||

13. శ్రీ రంజని రాగం

నిదమ మగర్ గ, గదమ గ, రిన |
 స, రగర సన్ధనీ, | సరిగుగరిన ర గ,
 గమనిదమ | గమదమ | గాగద మగర్ | నునరిగార
 రిన | గారీ సన్ధనీ, | నునరిన రిగారిన ||

= గరిగిగమ, | రిగుగరిన గరీగిన నీ, |
 సరిగు గ, ర | గమదనినిదదమ | నిదమగరి
 రిగగమ, | మగమదదా | మదనిదనీ, రిసనిద
 దా, సనిదమ | నిదమదమగరీగమనిదనీ, |
 మదనిసే, రిసనిదనిసనిదమ | దనీసైనిసే, నిద
 నిసనినీదమ | దనీసే;; ||

= నిసనిదమదనీసే;; | సనిసరీసే, రిసనిద
 నీ, | గరీసనిద నికిసనిదమదనీసే; | గమదనిద
 మదనిదనీ, సే, రిగరిసనిదదనీనీసే;; | సగ్రీ
 సనిసైనీతీ; | రిగుగరీసరీమగరిసే | సరీగరీనీ,
 సరిగుగరీసరీమగరిసే | సరిసరిగరీగా, |
 రిగరీమగాగ గరిసరీమగరిసే | సే, మగాగరిసే
 నిసరీగరీసే సాగరీసనిద | నిసరిగమగా, రిస

చగ్గిని, నిరీసినినిద | నిస్తిగ్గిని, నీ, రసి
చనినిద | నిస్తినిని, దమ; ||

గమ దనీ, ద మా, ద మగరి | నర గగమ
గరిస | సో, రగరి సనిధ | నుస్తిగమ గా, రిస |
గగమద మగరి గా, | గమనిద నిస్తినిని, దా మా,
దమగమ దనిసిరిసనిద | నిరీసినిదవ మా ద
తదనిద తే, | నిస్తిగ్గిరిసనిద దనినిసా, |
ంగ్గిం జినిసత్త, | సారీ సంగ్గిరిం గో, | రిగ్గిం మూగ్గిం
క్క, మగ్గిస | సమగ్గిం క్కనిద | నిస్తినింస
చనినిద | నిస్తినిని, దమ, దమగరి గా, ||

గతగ్గిజ విభిన్నిసా, | రిగమగరిన రిగమ, |
నదమగరి దమజలడ్డన్న, | పరిగెమ గెరిపవిదనిసా,
అనిసక్క, నిసింగో, | గమగెక్కిస చమగెక్కిస
నదమ | దనిసం షడలిస గమదనిస నిరీసనిదమ
దనిస్తిద షడనిదమ గరి గా; | దమగరిన ||

= నినరిగా, | గమదనీ, చంగమూ,
గశ్చరీ, మగరిస | నిరీసిరిం చనినిదమ | గమ
రనిద మా, ద మగరి | కిగమగరిన | జంగత్త
చనిద మా, ద మగరి | గమ గరిన కిగరన్న.
జంగరి నినరిన విభిన్నా; | థో, థో,
చనినిరిగిరిన | సారీ సించ గ్గో | ఉసనిగా ||

14. వసంత రాగం

మా, మా;; మగుదామ గుగురినసౌ;; |
 నగగుగరినన్ని | నగరినన్నిధన్నినన్నిధన్నిధమ్ |
 ధన్నిస్నిగరినసౌ;; ||

= సన్నిసామగుమా;; | దమగుదామ |
 మదన్నిదామ | మగుదామగుగరినన్ని |
 సన్నినమగుదామ | దన్నిసన్నిదరిసన్నిదామ |
 దన్నిమదగుదన్నిసౌ;;నిరిసన్నిద | రిసన్నిదన్ని
 మదనీ, దన్నిసన్నిదరిసన్నిదామ, | మదన్నిదమ
 గుగుదమగనగరినన్నినగుదన్నిదా, దన్నిమా, |

3

మదన్నిసన్నిదమదన్నిదమదన్నిదమగుదా,
 రిసన్నిదన్నిమదన్నిసన్నిగరిసన్నిసౌ ||

= సన్నిసక్తిసన్నిరిసన్నిదా, సన్నిదన్నిదమ |
 గుగుదన్నిసన్నిగరిసన్నిసౌ;; | మదన్నిదన్నిసన్నిదమదన్నిద
 రిసన్నిదమ | గుగుదన్నిదమదన్నిరిసన్నిదరిసన్నిదమదన్ని
 సౌ;; | సగుమగు, రిసన్ని | సమగుసగుమగురిసన్ని
 గరిసన్నిసక్తిరిసన్నిదనీ, గుగుదన్నిసారిసన్నిదమ

ర్షిస్యః । సగుగువుదనిమదనీదుదనిస్యని
సంగుస్య, రిస్యని । రిస్యనిదు స్యనిస్యః ॥

= మగరిస్యనిసగుదనిస్యః । గుదనిద,
మగుదమగరిస్యగుదనిస్యః । నమగుదనిస్యనిద
రిస్యనిదు గుదనిస్యః । సగుగుదనిగు
దనిసుదనిస్యనిదుగుదనిస్యః ।
దనిసుగుస్యగుగురిస్యనిదుగుదనిస్యః । నిదుత్తని,
దుగుదుదా, మగిసగువుదుగరిస్యి । స్యనిసగు,
మగుదనిదా, కుదనిస్యనిగుస్యః । హుగురిస్యనిదుదా
రిస్యనిదుగు, । కుగరిస్యస్యః, ॥

= మగుదుకు ॥ దనిసనిదురిస్యనిదుగు ॥
చనిసుహుస్య, రిస్యని । గుత్తిస్యనిదురిస్యనిసుపుని మద
రిస్యనిదనిదామ । పుడుగు, రిస్యని । సగుగు;
రిస్యనిదనిస్యనిధము । చునిస్యనిగరిరిస్యనిస్యః ॥

15. కేదారగోళ రాగం

త త్త్ త్, మ పొ మ గ మగ త్, మగ రసొ సొ, |
 శనిసొ త్, గరిసొ, | సొ, నిరిసనిధపు | నిసరిగారిత్,
 రిమూ, పొదపుమగరీ; | త్, మవమగ రిమగరిసొ; |

త త్ వపుమగ త్ పమ మగాన రిమ మపొ; |
 పుమపొ, సనిదదా, నిపొ | పుమపొ, దానిదపొ,
 పొదపుమగ గరిత్ | రిమపదావ పుమదపొద పుమగ త్
 w
 రిపుపనిసుక్కసనిరిసనిదపు | మపనిసొ, సనిదపు |
 మపదా, నిదపొద పుమగ మగరీ, | రిపుమగరిస |
 రిపుపనిమపనిసుక్కసనిరిసనిదపు ||

= పుమపొ పనిసొ త్త్ త్, | త్, మగసుక్కసనిరిస |
 రిమూగసుక్కసొ, | సొ, రిగత్ రినిరిసనిదపు |
 నిసరిపుమగరిసుక్కసనిరిస | మగసుక్కసనిరిస |
 శనిసొత్, గసుక్కసొ; ; | సనిసొ రిమూగసుక్కసొ,
 పనిసుక్కసొ, రిసనిదపు నిసరిపుగసుక్కసనిరిస |
 నిసుక్కసొత్ నిసుక్కసనిదపొ ||

= మపనిసొ; ; | రిసనిదపు మపనిసొ; |

నిదపమగ రిమపనిస్టః । నిదపమగ రిపమ మగరిస
 రిమపనిస్టః । శరిమపనిస్టస్త నిదపమగరిమ
 పనిస్టః । మపనిస్తంగంస్ట, నినిదపమగపనిస్టః ॥
 మపనిస్తంగంనిస్తం నిదపమగరిమపనిస్టః ॥
 మపనిస్తంపమ మగం స్తం స్తం నిదపమగపనిస్టః ॥
 రంసనిదపమగపనిస్తర్, । రంసనిస్తంమగంరిస్తం రంగం
 రంపమగం, మగంస్తస్త ॥

చిసరంగీ కోరంసనిదప । పనిస్తర్, ఖంగస్తః

చనించునిదప । మపనిస్తః, చునిదప । మపసనిద
 ర్, నిపోదపమగర్, । రిమగరిస్తః, । శరిమగరిస
 రిమమస్తః ॥ ఇదపమగరిమపవిస్తః । మపనిస్త
 ర్, గంస్తః, రంసనిదప వెస్తత్ । మగంస్తం గం
 త్

ర్, । తమపామగ్ । రంగపంగ్సుగ్కర్, ॥
 లంకంగ్త కోరంసనిదప । కుపనిస్తంగంస్తః, న
 రంసనిదప । మపసనిదద్యా, నిపో । మపద్యా, నిదస్త,
 దపమగగర్క, । రిమపదపమమదపమగ
 గర్ ॥ క్ర్, మపామగగర్క । రిమగగర్నన్ ॥

మైనిన్, నిన్, నిన్, నిన్, ॥

రిమమదపమగ । గర్మమగరిస్తః । జ్ఞరిస్తంగ్
 ద్, రిన్నిస్తః ॥

16. ఆరథి రాగం

= ప మ పా, పా, ప ప మ మా గ రి స కీ, | రి మ మ పా ; ; ;

ర మ ప దా మ ప దా ప మ మా గ రి స కీ, | రి ప మ గ రి కీ న |

సా రి మ రి స న్ని ధ | స కీ మ గ రి స రి మా గ కీ, | స రి మ ప ద స
చా ప మ ద ప ప మ మా, గ రి స రి మ మ పా, ||

= ద పా పా; మ ప ద స చా ప | మ ప ద రి స ని చా ప
3

మ ప ద స చా ప మ ప ద ప | మ ప దా, మ ప ద పా ద ప మ మా గ
రి స కీ, | రి మా గ కీ, | రి మ ప ద ప మ మా గ కీ, | రి మ గ
రి స న్ని ధ స రి మ ప ద స చా ప మ మా గ రి స కీ, | ద ప ద
ప మ మా గ రి స రి మ మ పా, ||

= ద స చా ప | ద ప ద ప మ ప దా ప మ మా గ
రి స రి మ ప ద రి స ని చా ప | మ ప ద రి స ని చా |
చ స చ మ రి స ని చ కీ, | చ రి స సా, | ప ద ప దా ప
మ మా గ రి స రి మ ప ద రి స ని చా ప | ద ప మ ప ద సా, ని దా, ||

= చ ని ద స కీ, కీ, | స ా రి స ని ద స కీ, గ
రి స ని ద కీ, కీ; | ద స కీ, గ చ రి స ని ద స చ రి మా గ కీ, |
ద స చ గ చ స ా రి మా గ రి స కీ, | స చ ప ప మ మా గ

ంస్తీ, | ముగ్రంసనిద శరి మపమహాగ్రంసంమాగ్రంతీ |

మగ్రిమపాః, మగ్రిసనిదాః పమగ్రి,

రిసనిధా, | నరిమగ్రి, మపదరిసనిదా, దసరిగ్రంస్తీ, | రిమపాండప్త మమాగ్రంసరిపమాగ్రంతీస ||

= రిసరిసనిదా, | దరిసనిదాప ||

దపమపదరితీ, దరిససనిదసదాపా ||

మపదరిసనిదా, మపదసదాసదప || మపదసదపా,

దపమపదపమా, పదా, పమమగరిస || నరిమపదప

పమమగరిస || రిమపదపమపదపమమగరిస

మా, గరిస || క్రిరిమపదమపదపదపమమగరిస

రిపమగరిష్టరిమ్మగర్న ||

= వనరీ, గరిసనిధా || ధరిసరీ, ||

రదపదా, | దసరిగ్రంస్తీ, | చనలిగ్రంసనిదాప ||

మపదరిసనిదాపమపదసదప || మపదా, పమగరి ||

రిమపదా, సదపమా, | పోదపమమగరిస ||

నరిపమగరిసరిమ్మగరీ, | సారిగ్రి, గరిసాప ||

శనిధఫాః, | మపదరిసనిధా || ధరిగ్రంసనాప ||

17. సురణి రాగం

= నీ దా పా పా; | మప మమగ రి మ మన
రి మ మపా; ; | రి మ వస్తని నీద పా; | మ ప నిద
పదప పమ మగ పమ రీ, | రి మ రి స | నీన రి మగ
మపామ పంచ నీ నీద పా; | నిద పమగ రి మ మపా; ||

= నీ స్తని ద పా పా, | మ ప నిద దని ని సా; ; |
స్తని స్తని స్తన | నిద నీ స్తో ని రి స స్తని నీ నీ
నీ నీ దప | మ ప ని స రి మ రీ సా; | రి స ని ద నీ,
స రి గ రీ నీ నీ, రి స స్తని నీ నీద | ని స రి ని స ని నీ నీ
ద | రి మ ప రి రి స నీ ద నీ, ||

రి స ని ద దని ని సా; ; | ని ద ప ని మ ప ని ద
దని ని సా; ; | ని ద ని స రీ, ని రి స స్తని నీ ద మ ప ని ద
దని ని సా; ; | స్తని స రీ, రి మ గ రి మ రీ సా; ; |
ని స రీ, స ని ద ని రి స స్తని నీ నీద | మ ప ని స రీ |
రి స ని స రి మ గ రి స ని ద ని స రి మ రీ, | ని స రి మ గ
ప మ మ రీ, రి మ రి స | ని స రి మ రి స ని ద ని స ని
స రీ | ని రి స స ని నీద ని స ని ద ప |

= ని ద మ ప ని నీ సా; , | ని ద ప ద మ ప ని ని

ఋః, | నిదవుగ రిమపనిస్యః, | నిదవుగ
 రిమరిన నినరిమ పనిదనిస్యః, | నిస్యరిమూగ
 రిమరిస్య నిదనిస్యర్త, | రిస్యనిరిస్య చునితిద వువనిస్యః ।
 రిమ పసనిద నీ, | సారిషు రిస్యరిస్య నిదనిస్యర్త, |
 నిస్యరిమూగ పమర్త, | రిస్యనిస్య రిషు రిస్యరిస్య నిద
 నిస్యర్త, నిరిస్య చునితిద | నిస్యరిస్యనిదప ||

సనిదపొ, పొరి | రిమపని పసనిద
 ప | మూవుగ మపొమ పసనిదప | పనిప పమముగ
 మపద పొ, దనిదప ముముగ | మపొ, నిప పమముగ
 మపొమ | మగపమర్త, రిపముగ రిమపుస |
 రిమ పని మపసనేనీ, దప | మపనిస్యః, సనిదప ముగ
 పమర్త, ||

= రిమ రిస | నినరిముగ మపొమ పదాప
 మముగ పమర్త, | రిమ రీసో | నినరీ, మగ రీస |
 నినరీమరిసోరిపనితిద | నిస్యనిధభ |
 భనిము, | భరిస చునితిద | నిసరిమరిసోరి
 భనిధని, రిసనిసోఽఽ ||

18. శహన రాగం

= తీ తీ, గా, మపామ మగ గమరి రిగగరిన |
 తీ, శమగరినా, ని | ధని సెరిన ని సాధ | ధనని ధష |
 ధషమం ధనీ, | రిన ని సో; ; ||

= సనిసో తీ తీ, | రిగమ పా, ద పమ మా |
 మప మపామ మగ గమ తీ, | రిగమా పా; పాదనీ, ద పమ
 దా దా, | ద మదా తీ, రిస నిసుద దా, సని ద ప |
 దని నిసుప నిద ద సునిద ప | రిగమ పా, ద నీ, ద పమ
 ద ప మపామ మగ గమతీ, | రి/నీదా పా; పా; ||

= పా, ద పా, ద మపామ దా దా, | మద రిసనీ,
 రిస నిసుద నిద దా, సని ద ప | మ ప దా ని ద ప మ మ
 దా దా | ద నిసురిసనీ, రిస నిసుద దానీ, ద ప మ దా దా |
 దని సుకీ, గెరిస నిసుద రిసనీ, ద ప మ దనిసు; ; |
 రిస ని సు ద సుని ద ప మ ద నిసుకీ, గెరిస నిసు; ; ||

= దాద నిసుతీ తీ, | రిస నిరిస ద నీ ద ప మ
 ద నిసుతీ, | ద నిసు, మ ప ద నిసు, రిగమ ప ద నిసు
 రిగెరిస నీ, ద ప మ ద నిసుతీ | రిగెమ గొ, మ రి

ర్థారిస్ | రిసనిస్ రిగోర్ | రిగోషుగ్ కీ,
 హగ్ రిస్ స్ | నిస్ రిగుషు గొముర్కీ, గొముగ్ రిస్ స్ |
 సనిస్ రిగుషు గ్రిస్ రిగోర్ | రిగుషు ప్స; హుగ్ గొమూర్ |
 రిగుషు గొషుగ్ కీ, స్ | సనిస్ గొముగ్ కీగ్రిస్ |
 నిస్ కీ, గెరిస్ కెన్ నిస్ ద | దనిస్ రిస్ నీ, రిస్ నిస్ ద
 దా, సనిదప ||

= దనిస్ | రిస్ నీ, కపవు దనిస్; | కపవిస్
 కీ, ఖెరిస్ నీ, దపవు దనిస్; | రిగుషు పు దనిస్ కేస్
 నిస్ రిగురిస్ నీ, దపవు దనిస్; | దనిస్ త్తు(ప) కపవిస్ త్తు(ప)
 రిగుషు పు దనిస్ కేగ్ రిసనిస్ దపవు దనిస్; | దనిస్ త్తు,
 కపవిస్ త్తు(ప) మపదనిస్ కీ, ||

= దదనిస్ కీ, రిగుషు పు మగ్ గొమూర్ |
 రిగుషు గొముగ్ కేగ్ రిస్, | నీ, సరిగు గొముర్
 రిగుకీస్, | నీ, స్, గొషుగ్ కీ, గెరిస్ | నిస్ రిగు(ద)
 కృతి సచిస్ నిస్ ద | నిద కపదనిద, సనిదప ||

= నిద ప్స, ప్స, | మపద ప్స దనిదప
 మూ, పదా, పమప్స, దపవు మగ్ గొమూర్ |
 ర / దనిద ప్స ప్స దపవు మగ్ పవుగ్ మగ్ గొమూర్
 రిగుప్స, | రిగుపదనిస్, | రిసనిస్ చపవు
 చనిస్కు, | నిస్ రిగుగొషు రిగుగెరిస్ | నిస్ రిగు

షష్ఠము గుమ్రీ రీగు గుర్స | నిసు ముగుర్ గుర్స |

నిసుగుర్ గుర్స నిసు నిసుద | దశనిదవ ||

= రిగుప - దర్కి సర్పిస - నిసుద నిదదా, స
 నిదవ | నిదపో | రిగుపో, దపుమూ మగ గమూరి
 రిపుపు మగ గమూరి | రినిదపో, దపుమూ, పదా, ప
 మూపదపో, దపుమూ మగ గమూరి | రిగుగామ గురీ,
 రిగుగురివ | నిసుగువగురీ రీగురిసె | నిసురిగురిస
 నిసుద | ధన్యిధన్యవ | ధన్యిరినునిసె ; ; ||

19. వేగద రాగం

= గ రి గా; మా, ద ప మ ప గ తి న | స్త; , శ ర న న
 భ్రో బ | శ ని గ రి గా; , రి గ మ ప ద తి ద ప మ ద ప ప గ తి న |
 జని సో గా, మ గ రి గ రి సో, | లి రి స సా రి గ రి న క్ర, |
 రి ప న ల రి న ల స ఫ ధా న | జని సో గా; , మ ప ద ప ద తి
 ద ప మ గ రి గ మా, ద ప మ ప గ తి న ||

= మ గ గ మ ప ద ా ప | ప ద తి ద ా ర ప | మా,
 పా ద స ద పో, ద ప మ గ | మా, ద ప మ గ ప మ మ ర |
 గ మ ప ద ప ద తి ద ప | ద ప మ ప ద న ద పో ద ప మ మ,
 , ద ప మ గ + గ మ ప ద ా ప ద రి స రి ల లి స చ ద ా ప ||

= ద ప స న త స్త; ; | స్త; స్త; , స్త; క్ర, గ రి స న, |
 రి స న స ద ప మ ప ద ా ప | స న స గా, మ గ రి గ
 రి స స్త; ; , లి గ రి స న ద ా పో | తి; గ రి స క్ర, రి స స
 ద పో | స్త; ; , రి స న ద ా పో | గ రి గా, రి స స ర
 స న ద ా పో | స గా, మ గ రి గా, గ రి స రి స న ద ా పో |
 గా మ గ రి స న ద ా పో | మా, గ రి స న ద ా పో | క్ర; గ
 రి స న, క్ర, స్త; రి స న | న రి స న ద ా పో ||

= రి స న స ద ప స్త; ; | ద ప / రి; గ రి స న |

రప స్ం, | దప స్నిగ్ం, రిస్నిదప స్ం; | దప స్ని
ం స్ంగీరిమూ, గీరిస్నిదప కీ; రిస్నిదప స్ం; |
పదప స్నే గీరిమూ, గీరిస్నిదప స్ం; | ముగీకీ,
గీరిస్ం, గీరిస్నిదప స్ం ||

=గమపదప స్ం; ; | స్ం, నిదప మగ మపదప దరిస్సం,
కిస్నిరిస్సనిస్దప కీ; ; రిస్నిదప స్ం, | రిస్నిస్దప
దమప మగ మపదప స్ం; ; | రిస్నిదప మదప మప
షగరి గమపదప స్ం; ; | స్నిరిస్సగీరిమూ, గీరి
స్నిదప గీరిరిస్సం; ; | దపమప రిగమపదప
మూ, గరిన నీ, దపమూ, గీరిన రిస్నిస్దప ||

దపమగ గమపదాప | దరిస్నిదాప |
స్నిరిస్సం, గీరిస్సనీ, | నిస్ంగ్ం, మగీ; గమప
షగీనీ; | నిస్ంగీరింగ్ం, రిస్నిదప | కీ, గీరిస్సనీ,
రిస్నిస్సపదాప | పద దరిస్సనిస్దాప | దా, ని
దపాద పమమూ, దపమగ | గమపమ పమగ రి
గమ దా, రిస్ని, స్దపమదప మూ, పగరి |
గమదరీ | రిస్ననీ, దప | రిగమ దా, పమగ కీ,
పమగ రీన ||

నిసగరిగ్ం, రినస్సం; ; | నిరిశరీ, గరిన నీ,
సనినధవ | మగ షఫధాస్టం | సనిరిన

గరివగపురపునిగెరిమ్మా, గెరిస ।
 కేగెరిసున్ని, । రిసునిసుదప । దతీ, సరితీ, దపమ
 గతీ, । గమదొ, పమగరీసో । శరిసన్నిధాషా ।
 శగమదొతీ, తీ, దపమగతీ, ;, । గమదొ, పమగ
 రీసో । గరిసన్నిధాషా । శగరిగా, రిసతీ, గరిసున్ని,
 శన్నిసో, ధష । సో, న్నిరీ, సో, ;; ॥

20. ఆనందబైరవి రాగం

గమ పా; పా;, | పమ పనిప పా, నిప పమ |
 మగ మ పా మ మ ప మ గ, 8 | గమ పా; పా, గ ప మ గ 8
 త, మ గ రిన | సా;; శ గ రి క్లి సౌ మ, ష మ గ, 8 |
 గ మ ప గ ప పా, | త, రిసునిదప ||

= దప మ గ 8 రిగమా పా, పా, | మ ప ని ప
 x
 ప ని ని పా మ | మ గ మ పా ద ప మ, ; మ, పా ద ప మ మ ద ప
 x x
 మ గ, 8 | గ మ ప ద ప పా ద గ గ, ప మ గ రి 8, మ గ రి న
 సా;, సా మ గ గ రి లి సౌ, గ మ ప ద పా, ద ప మ గ మ పా |
 సుని రిసునిద ద, సునిద ప ||

= దప ప మ గ 8 రిగమా పా;; | ప మ పా సా;, న
 రిసునిద ప | మ ప సా, ని సుగ్రితీ, జుత్తి, సునిద ప |
 పా, సారింసునిద ప | ప రిసుని, నిసుర్ణ ని, రిసునిద పా |
 గ మ ప సాను సుగ్రితీ నిసుగ్రితీని రిసునిద పా |

x x
 ప మ గ రి గ మ ప సాని సమ గ్రిసుని రిసుసా, ద సా సా;; ||

= సా, సా;; సారింసున్న, | సుగ్రితీ, సుగ్రమ

గుర్తించే | నిస్తగుర్తిగో, పమగుర్తి, ముగుర్తించే |
 నిన్నసగుమా పో, గుపుగుర్తిగుమగుర్తిసే |
 చనిసగుర్తినిసక్కిసనిదవ | స్తా; సనిదవ |
 చక్కె, గుర్తినిసక్కిసనిదవ | గువదవస్తని
 రిసనిదవ |

శోర్తగుర్తినిసర్తినిదవ | పమగర్తిగువదవసనిర్తిస
 గుర్తిరిసనిదవ | సో, స్తా; నిరిసనిద దాసనిదవ |
 తదవస్తనిరిసగుర్తినిసక్కిసనిదవ ||

పమగర్తిగుపో, | దవవమగర్తినినగర్తిగుపో, |

గమువలితులితుడు తుదుదవపమగర్తిగుపో, | గమప
 గుర్తినిరిసనిదవమగుపో, | వసనిసగుర్తిమగుర్తిసనిదవ
 గువదస్తా; | సనిసగుర్తినిసగుర్తిమగుర్తిసనిదవ/ర్తా;,
 చుసనిసగుర్తిపుగుర్తిసనిరిసనిదవస్తా; | పో, రిరిసనిదవ |
 చస్తా, రిసనినిద, సనిదవ | దవసనిరిసనిదవ |
 పసనినిదవ |

దవమగుపోమ మా, పమా, పమగారి |

గమప/రిగుర్తిస్తా; | గమపసనిరిసనినిదవపో |

పో, దరపోమ మపమమగుర్తి, రి | గమపదుపపర్తా;,
 గుర్తి, గగపమదుపమమగుర్తి, రి | గు, మపోమమగు,

వగుపదా^x మపా, గా^x పమ దేపమగారీ | గా, పమగర
 నమగగారిసా | నన్నిసామా ; మపమగరిగమపదప
 సా ; గ | గమపదా, మపా, మగా, రీ | రిపమగరిస |
 సోసా, రిగారిసో | నరిరిసన్న, నగరిపమగరిస
 న్నరిససాదన్నిసా ; ని సరిససా ; ; ||

21. అలోకా రాగం

= పో, పోః, నీపో, పమగుషా పో, దనీప |

పుపపో/సీ సీ; , తని ఉపావ | వరత్వినిం చునిపో |

పద దనీప | హో హో, తక్కువు పశీవ |

28. సరిమాం | లతువుకాత | తమి సీ, ఎర్రిప |

29X | చునీ, త |

= పమపో/సీ సీ, సీ | పెవింజ ఓ, | దవప
ఓ

పో సీ సీ, | విసురిమ రిసుని సుక్కస | విసురిసీం గుర్రద ప,

పద దనీద దనినిసీం విస్క, మం ద్విం సునిప |

30. విసురిమ రిసునిప | పద విసీసీ, విసునిసీ, వి

మద పోద పమగుషపదపో, పదసీప | దపమ పో,
పో, విసురిసునిప, ||

= విసుని సుక్కస | సునిసీ ర్మి పుర్మిసు

విసురిమ రిసుని సుక్కస | పదప పనుని సుక్కస

సుమ్మాగ్ రిసునిద | దనిసీ, వివిసుక్కస ఫిర్మిసు

x

కీమ రిసారి సనిప | వమరిమరిన నిసరిమ పడవ
 మపనిస్తీ, మరిసారి నిరిసనిప | మపనిస్తీ, మ
 రినిసరిమ రిసనిస్తీస | సారిషు రిసనిద దా, |

సనిస్తీస | సనిస్తీగో, మరిస్తీ | నిస్తీగేమరిసని
 స్తీసనిసరిమ రిసనిప | పదనిదనిసనిసరిస
 కిసనిరిసనిప | పాదా పదనీదనిసనిసరిసనీపా ||

x

= నిప పమ రిమరిన | నిసరిమరి రిమపదవ
 మపనిస్తీనిస్తీస మూరిసనిప | పదనిసరిమ రీమ
 రిసనీ, నిరిసనిప | పదనిరిసదా, రిసనిప |
 3

పదనీ, సదా, నిప | మపదదప మప మపనిపాని
 x
 పమగమ పదవ | మపాద పమరి | రిమరీసా |

నిసలిమరి రిమపదవ మపనిస్తీస | నిసగో, మ
 రిస | పదనీ, రిసనిప | మపద పమరీమ సరీన |

సాశన్నిటో, మగరిసా, సన్ని | సరీసన్నిరిసన్నిఫ
 ఘధనీ, మరినన్నిఫ | మఘమరి రిససా |

సరిససాధన్నిటో; ; |||

22. ధన్యాని రాగం

= ద ప గ, ప మ గ ర రీసే | న న సే గ మ,
 ప ద పో గ మ పో; నిస్త ని దా, పో | మ, పో ద ప మ
 కు ద పో పగ మ, | గ మ ప ని ప ని స రీస నీ,
 3

రీసే ని దా, పో | స ని ద ప మ మ ప ద పో ద ప మ గ మ పో
 నీ, గ రీస ని దా, పో | స రీ నిసే పో ద మ పో గ మ ప ని
 ప ని స రీస నీ, సే, మ గ గ రీ, స | త స ని ద ప నీ సే, స, ||

5

= స ని చ క స ర స నీ, | ని స ర స ర స ని స
 ని ద ప ప ని నిసే; | త స ని సే పో, ద ప మ, పో
 గ మ ప ని ప ని చ క స నీ, చ క ని దా, పో | నీ, త స
 ని ద ప నీ సే; | చ క ర స నీ, సే, మ గ గ రీ స |
 స ని చ క స నీ, గ ర స ర స ని గ ర స ని చ క ని దా, ప |
 ప ని స ర స ని దా, ప | గ మ ప ని ప ని స ర స ని చ క ని సే,
 3

ప ని స నీ స ని దా, పో | త స ని ద ప మ గ మ ప ని
 ప ని స ర స నీ, సే, మ గ గ రీ ||

= స్నిస్తాగా, పమగ్రంశ | సగమపమ
 గా, పమగ్రంతీస్తా | గమగా, రిస్నిసగమపామగా,
 గపమగ్రంశ | గ్రంతిస్నిరిస్తిదప | దప పమగ
 మప నిసంసగమపమగా, రిస్తా ||

= సాఃని దపమ పనిసాః | రిస్ని దపమ
 దప మగమ పనిసాః | పనిసం నిసపద మప గమపని
 సరీసాః | పనిసంసని దపమగమపాదప మగరిన
 మగమప నిసం నిసాః ; | పనిసగమగా, రిస్ని
 దపమ పనిసగరీకీ, సాః | నినిసంసనీ, రిస్నిదా, ప
 గమపనిపనిసంసారి నిసనిదా, ప | మపదపమగా,
 గమపనిసగమగారిసనికిసని దపమ పదపాద పమగా,
 గమపనిసరినిసాపదమపా | గమపరిసనిదా, ప |
 సరింపసనినిసంసనిప పనినిపామ మప పాపమ మగ
 గా, | గమపరిసదాప | పసాఃని దపమగా, ||

= మగ పమ దపమగరిసా | ననిసా, మగ
 గరిస | ననిసారిసనిధా, ఫ | ఫనిసగా, నగమపనీ,
 పనిసగా, పమగ్రంశ | పా, రింసనిదా, పా
 ఫదపమగరిసా | గమపరిసదా, పా | గమ

ప నీసే దా, పో | గ మ పద పోద పమ గ్ | గ ప మ గ త
 ర న | శ న శ గ ప పో; గ ప మ గ త ర న | శ ర సో త
 ర న శ న శ న సో, ; ; ||

23. సాహేరి రాగం

= దా పో; పో; పద దశాము దప దా, |

మశాద దపమ గగారి | సరి రిమామా, మపదా దపమ
గా, రి | సారిగగన నరిస | సరి రిసన్నిధనరి మపదన
దపమ గా, రిసరిగారి రిగక్తి సా;; ; ||

= మగరి రీ, మపదా పో; పో; | పమపదప
పదాప మా, పద పమమా | రిమపదా దపమ దా దా, |
మప దనినిప దా; దపమ పదా దపపమ మా,
మా, పద పమమరి మపా, | దప మపా మ దప దా, |
మపదనా;; , నిదపమగరి సరిమప దరిసనిప దా, ||

= మపదప దారిసనిద దనిదపమ దా దా,
దద సా;; ; | సా;; , నిదపమగరి సరిమప దారిసనిద |
దక్కిరిసని దమ దదనా;; ; | సా;; , రిగెరిసనిద |
సా;; , రిరిగాస రీస | దసరిగె రినని దపమ పద
దరిసరీ;; ; | మపదప దా, పమగరి సరిమప ద
మపదనా;; , నిదా | దసరిగొరి కీ, | కీగొగెరిసన
సారిగెగెస కీ, రిగెరిసనిద | సారిగె రిగొరిసనిద
సరిరిపమ గొరి ||

= గం రిగో రిస్ నా, ; ; | రిస్ ని దపు పద దనా,
 పొదా, ని పొ, ద మా పొ నరి మప దనా, ; | మప దని
 దపు గరి నరి మప దనా, ; ; | తగో రిస్ ని దక్త రిస్ ని
 దపు పద దనా, ; ; | రిస్ ని దపు గరి నరి మప దనా, |
 నరి మప దనా రిగో రిస్ ని దనీ దపు పద దనా, ; |
 సని దపు పద కీ, ; | గం రిస్ ని దవ దనా, ; |
 పద సరి గం రిస్ ని ద సరి రిగో స | దగు రిగో, రిస్ ని
 దనీ దపు పద రిస్ కీ, ||

నరి మప దా, దపు పద రిస్ కీ, | రిగు రిస్ ని
 దనీ దపు పద కీ, | మప దరిస్ ని దా, |
 మప దా రిస్ ని ద | పొదాని పొద మా పొ నరి మా
 పొదని దపు పద దపు గరి | నరి మప ద మా,
 పొ, ద పమా ప మగరి | నరి ద ద ప మగరి |
 జరి ప మ గ, ర | రిసౌరి గ స కీ, | రిసౌర
 నరి మప ద నా, | మప దని దపు గ ర | నరి
 ప మగరి రిగు స | సౌ సా, రిరి గౌ సౌ సారీ స |
 సౌ రిసౌర ధా, | గన కీ, | రిసౌర ధధ సౌ; ; ||

24. మోహన రాగం

= గ ర గ, ర న సొ సొ; సొ; | రిగ ర న న ద ధో. |
 ధ న ర గ గ ర ర న సొ ర ర గ; | గ రీ గ పో, గ | గ ప
 ప స కొ త | పో ద ప వ గ గ గ | గ ద ప
 చ కొ స ద ప | గ ప ర సొ; గ, ప ద ద ర స స ద ప |
 గ ప ద స ద ప గ ప గ రీ | సొ, ర గ ర రీ, గ ప గ రీ |
 | ర ర న గ రీ న ధో. | ధ న ర గ గ రీ న సొ ర ర గ, ; ||

= గ ర గ పో, పో; | ద ప గ ర గ, ర ి ప స ద
 స ర గ గ పో, పో; | గ ప గ ప ద ద ద ప ప ద ద ర స
 కొ ప | ప ద న ద స ద ప వ గ వ ద ప | ప ద,
 స ర స ద ప | ప ద స కొ, గ ర స స ద ద ర స ద ప |
 ఈ ద జ ద ప ద ద ప గ ప ద స ర గ, ర స స ద ప | కొ,
 స కొ ర స స ద ప | ప ద ప వ ద గ ప ద ద సొ; ; ||

= స సొ; సొ; స కొ ర స స ద ద ర స స
 ద ప ద ద సొ; | స కొ, స ర గ కొ గ ర ి స స ద కొ స ద
 ద, | ద స ర గ, స ర గ కొ, గ ప గ కొ, కొ | గ ప గ,

గంచుండ సంగంప గ్తు, సు | తీక్ గ్తు కుసుంట నుండు
 గ్తు, గ్తుగ్తు, సు | గ్తుగ్తు, రును సుకుద సంగః గ్తు
 గ్తు రును; | గ్తుగ్తు సుగ్తు; | తీక్
 గ్తు రును సుగ్తు; | గ్తుగ్తు రును | గ్తు,
 కుసుండ, కుసుండ దనకుగ్తు సంగ్తు వుసుండ; ||

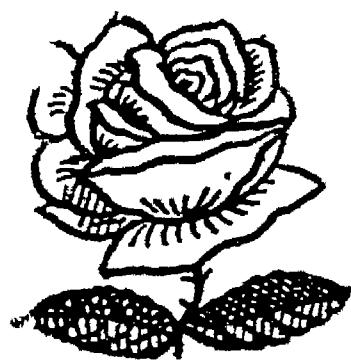
= రుసుదు దను,;; | వద రుసుదు వద గువద,
 శరిగువద గువదరుసు దవద సు | గ్తుగ్తు దనుగ్తు
 రుసుదు దను,;; | వగువుసురుసు గ్తుగ్తు దవ
 దను,;; శరిగువగు | గువదసుదు వద వుసుండ,;;
 దవద సు,;; ||

= శరిగువగు | గువద వుపు | వుపుగ్తు
 గ్తు, సు | గ్తుగ్తు దనుగ్తు రుసు దనుగ్తు | వుపు
 గ్తుగ్తుగ్తు రుసు, | దవ తు; గ్తు రుసుదు దనుగ్తు
 రుసు దనుగుడు | గువదావ వద సుదు, సుసు
 సు, రుగుసు సంగంప గ్తు, సు | సుదు రుసు గ్తుగ్తు వుపు
 గువదసుగ్తు రుప దను,;; ||

= ఎ, వద దరుసు వుపు | గువద, దు,
 వద సుదు సుదవవగ వదవ | గువదసు వుపు |

గద వదదవ గగు | గ్తుగ్తు వగ వగవ వుపు

గద పసు దారప గ, దప ప గ, ర | రి సో, రగ వ
 గర్త స | నరి రిగా రి సన ధా, | నరి గ గ గ గ న
 త సరి గ ;, | నరి గ రి సన ధ | నరి, ధ రి స ధ శ |
 (ధ) ధ ధా, | ధ ధ ర గ ర రి సన | రి ధ సో ; ; ; ||

25. మధ్యమావతి రాగం

= రీ రీ, రీ, సరివమరికిస | సా, రిమరిసో |
 శనిసో రీ, మరిసనిఫ | ఫనిసో రిమరిసరీ, |
 కి, మపామకీ, స | సరిమరీమరిసనీ, రిసశనిఫ
 ఫనిసో రిసనీ, రిసనిసో, ; ; ||

= శనిసో రీకీ, | రిసనిఫనిసరిమరిస
 కీ, కీ | రిమమపో, ; | మపనిపోనిపవ
 రికిసరిమో, ; | నిపపమరిసరిమమపో, పో, |
 నిపనిపమపనీప | మపో, నిపమమరిమపో |
 సరిరమారిరిమమపామమపనిపో, నిసో, ని
 పమకీ | రిమపనీ, పమపనీ, పమపనిపోని
 పమరీ | రిమపనినిసో; నిపమకీ | రిమపనిస
 పమనిసరిపురీ, మరిసనిపనిసరీనిరిసనిప |
 రిపరిసనీ, రిసనిపనిమపోనిసో నిసనినిపనీసో; |

= రిసో, సో, సారిమరిసనీ, | రిసనినిప
 నిస్తో; ; | నిసర్దీ, మరిమోరిసో, కీ, | శనిసో, రిమ
 రికసె | సారిమరీ, మరిసనిసర్దె | సారిమరిస
 నీ, శంమరీమరిసనిపనిసరిపురీ, | రిసనీ, |

సరీమరిసేన్ | సరీమకేసేనసరిమూ, రిసనిప
నిసరిమక్కు, | కీ, పమరిసేరిమూ, మరిసనిప నిసర్కీ
పమరికేసేనీనారిమమహా, మరికేస | సకీమపమరికేస ||

= సనిసారిమూ; రిసనిసరిమరిసారిసనిప |

రిసనిపనాను, | నిసరిమక్కు, సనిపనాను, | పమరిస
రిమూ, రిసరిమపనీ, పమపనాను, | రిమరిమప
మపమపనిపనిసనిరిసనిప మపనాను, | నినరిమ/రీ,
రిమపనిసనీ, పమపనిసరిము/కీ, రిసనిప మపనాను, |
సమరిపమనిపసనిరిసమరిసనిప నిసర్కు, |

రిసనిపనాను, | సనిపమరిమపనిసనీ, | నిసని
పమరిమపనిసనీపో | మపమపనిపానిపమక్కు |
రిసమరిపమనిపపనినాను, నిపమక్కు | రిమ
పనినిపామమపమపమక్కు | రిపమరికైన ||

= సరిరిమారిరిమమపామకైస |

రిసాను, | రిసనినరీ, మరిసనిఫు | ఫరిసరీ,
రిమపనీ, పమపనీ, పో | మూ, నిపపమరికైన |
సరీ, మమపామరికైన | సరిరిపమరికైన |
సరిరిసనీ, రిసనిఫు | ఫన్నిసారిసనీ, | రిసనిపో, ||

ఈ విధంగా ప్రసిద్ధ రాగాలలో కొన్నింటిని మాత్ర మెంచి ఆ, యా, రాగాలలో విద్యాంసులు పాడే సంగతులు ప్రస్తారములలో నాకు స్వరించిన కొన్ని టిని (సంగీత విద్యార్థుల అవసరాలు దృష్టిలో వెట్టుకొని) స్వరపరచి రాశాను.

రాగాలాపన తాళబద్ధము కాదు కనుక సంగతులలో లయ కొద్దిగా ఇటూ అటూ అసియాడుతుంది. సంగతులలో చూపిన లయ చాలా వరకూ తగిన రీతిలోనే ఉంటుంది. సంగతుల స్వరూప భావాలను బట్టి కాల వైకాలములు, ఆపులు కొద్దిగా మారుతూ ఉంటాయి. వాటిని ఆనుభవజ్ఞుల సహాయంతో నేర్చుకోవచ్చును.

రాగాలాపనాక్రమము స్వరపరచడంలో ఎన్నో మంచి సంగతులూ, సంగతుల వరుసక్రమమూ నాకు స్వరించకపోయి ఉండవచ్చును. విద్యాంసులలో ఎవరికి వారు రాగములు పాడుకుంటూ, వారికి తోచిన సంగతులూ క్రమము స్వరపరచి వ్రాసి విద్యార్థులకు నేర్చి బాగా సాధకం చేయినే విద్యార్థులకు రాగాలాపన పద్ధతి బోదపడడం నిశ్చయం. ఇందుకు గట్టి ప్రయత్నమూ, శక్తివంచనలేని కృషి చాలా అవసరం.

A.C.C. NO -
18335

18 C
P. N.
A. 30 C.